

FORSVARET
Forsvarets høgskole

Bruk av strategiske styrker

Norske spesialstyrker i perioden 1994–2014

Orlogskaptein Geir Egil Kalkvik

Masteroppgave
Forsvarets høgskole
Høst 2016

Forord

Denne studien ble gjennomført sommeren og høsten 2016, ved siden av alminnelig jobb og i forlengelsen av stabsstudiet ved Forsvarets høgskole. Forhåpentligvis kan den bidra til å klarlegge norske spesialstyrkers rolle og bidra til den videre utviklingen av Forsvarets spesialstyrker.

Jeg vil først og fremst rette en stor takk til min veileder professor Magnus Petersson, leder for Senter for transatlantiske studier, Institutt for forsvarsstudier (IFS), som sammen med seniorforsker Ida Maria Oma (IFS) har bidratt til at oppgaven fikk sin form. Med sin kunnskap og erfaring innen forskning og academia, har de uten tvil løftet oppgaven til det den er i dag. Videre ønsker jeg å takke professor Kåre Dahl Martinsen for hans umiddelbare interesse for mitt valg av tema, og hans gode innspill i forbindelse med oppgavens tilblivelse.

Avslutningsvis vil jeg rette en stor takk til kommandørkaptein Tor Jørgen Melien (IFS) for tilgang til kilder og historisk forskningsmateriale som har vært avgjørende for utarbeidelsen av oppgavens empiri. Våre samtaler har gitt meg en unik mulighet til å få innblikk i Forsvarets spesialstyrkers opprinnelse, bruk og utvikling fra 1940 til moderne tid.

En takk til min hjemmeavdeling som gitt meg rom til å fullføre studiet på normert tid, parallelt med arbeid. Takk til kolleger som gjennom det siste halvannet året har bidratt med faglig påfyll og glimt i øyet; Jeg ville ikke vært bekjentskapet med dere foruten.

Takk til hun som har sørget for at hjulene har gått rundt hjemme, mens jeg har vært på arbeid eller dypt inne i litteraturen. Helt til slutt, skylder jeg en stor takk til den lille jenta som tålmodig har sett på at jeg har måtte arbeide med oppgaven, fremfor å leke. – Nå skal det lekes.

«To the few special warriors who, against all odds, keep unconventional warfare alive.»

Geir Egil Kalkvik

Orlogskaptein

Forsvarets stabsskole 24 november 2016

Sammendrag

Hensikten med denne studien er å bidra til økt forståelse og kunnskap omkring Forsvarets spesialstyrker som en strategisk kapasitet, herunder gi innblikk i SOF-maktens rasjonale og egenart. Oppgaven baserer seg på åpne, skriftlige kilder og analyserer fem tilfellestudier fra perioden 1994–2014 hvor norske spesialstyrker har blitt brukt. Studien innledes med en kort redegjørelse av historiske og strategiske utviklingstrekk for å antyde spesialstyrkenes plass i det strategiske bildet. Studien er operasjonalisert i tre hoveddeler:

Det teoretisk grunnlaget er basert på vide litteraturstudier hvor forfatteren introduserer begrepet SOF-makt og en bred tilnærming til begrepene spesialstyrker og spesialoperasjoner på norsk. Basert på avtegninger i litteraturen, har forfatteren formet et teoretisk rammeverk som gir innblikk i SOF-maktens rasjonale og egenart.

Norske spesialstyrker er i dag definert som strategiske kapasiteter. Basert på et premiss om at spesialstyrker må demonstrere strategisk nytte og innrettes mot strategiske oppgaver for å kunne være strategiske kapasiteter, har bruken av norske spesialstyrker i fire ulike operasjonsteater blitt analyseres ved hjelp av det teoretisk rammeverket.

Avslutningsvis introduserer studien to grupper av teorier som kan forklare diskrepans mellom norsk praksis og SOF-maktteori.

Studien indikerer at norske spesialstyrker i liten grad blir bruk som strategiske kapasiteter. Spesialstyrkene har hatt viktige bidrag til det nasjonalstrategiske nivå, men studien viser at styrkene i stor grad blir brukt som hyperkonvensjonelle elitestyrker, fremfor strategiske spesialstyrker.

Summary

The purpose of this study is to increase understanding and knowledge about Norwegian Special Operations Forces (NORSOF) as a strategic capacity, while providing insight into SOF-power rationale and characteristics. The thesis is based on open, written sources and analyzes five case studies from the period 1994–2014 where NORSOF have been used. The study starts with a brief summary of the historical and strategic trends impacting NORSOF. The study is operationalized in three main parts:

The theoretical foundation is based on wide literature study. The author introduces the concept of SOF-power, and a broad approach to the concepts of special operations forces and special operations, to the Norwegian discourse.

Based on markings in the literature, the author has formed a theoretical framework that provides insight into the SOF-power rationale and characteristics. NORSOF are defined as strategic capacities. Based on the premise that “for Special Operations Forces to remain in the strategic domain, they must demonstrate strategic utility and lend themselves to achieving strategic performance”, this study utilizes its theoretical framework to analyze NORSOF operations from four different theaters.

Finally, the study introduces two categories of theories that might explain the discrepancy between the Norwegian practice and SOF-power theory.

The study indicates that NORSOF to some degree are used as a strategic capacity. NORSOF have contributed to national strategies, but the study shows that NORSOF primarily are used as hyperconventional elite forces, rather than strategic special operation forces.

Innholdsfortegnelse

1 Spesialstyrker som strategisk kapasitet	1
1.1 PROBLEMSTILLING	3
1.2 FORSKNINGSMETODE OG –DESIGN.....	9
1.3 HISTORISK OG STRATEGISK KONTEKST.....	16
1.4 OPPGAVENS STRUKTUR	20
2 SOF-makt og strategisk bruk av spesialstyrker	21
2.1 SOF-MAKT, SPESIALSTYRKER OG SPESIALOPERASJONER	21
2.2 STRATEGISK BRUK AV SOF-MAKT	27
3 Norsk bruk av spesialstyrker 1994–2014	45
3.1 BALKAN.....	45
3.2 AFGHANISTAN.....	48
3.3 NORDOMRÅDENE	57
3.4 INDIAHAVET	61
3.5 NORSKE SPESIALSTYRKER BRUKES SOM HYPERKONVENSJONELLE STYRKER.....	64
4 Avviket mellom norsk praksis og SOF-maktteori	66
4.1 FORKLARINGSMODELLER.....	66
4.2 BEVISST SUBOPTIMALISERING.....	66
4.3 UBEVISST SUBOPTIMALISERING.....	72
5 Oppsummering og konklusjon	79
Forkortelser	83
Litteraturliste	86
Vedlegg: Oversikt tilfellestudier omfattet av innledende analyse	i

Figurliste

Figur 1 A Theory for SOF; One chart says it all.....	30
Figur 2 Karakteristika ved spesialstyrker og konvensjonelle styrker	37
Figur 3 Skjematisk fordeling av individuelle egenskaper blant spesialstyrker og konvensjonelle styrker.....	38
Figur 4 Krav til fremtidens norske spesialsoldat.....	39
Figur 5 Tre aspekt av spesialstyrker og spesialoperasjoner	42
Figur 6 Støtteverktøy for analyse	43
Figur 7 Analyse av JCO-operasjonene (1999–2000)	48
Figur 8 Operasjon Anaconda, februar–mars 2002	50
Figur 9 Analyse av deltakelse i OEF (2001–2002) og ISAF (2007–2014).....	56
Figur 10 Analyse av Elektron-saken (2005)	61
Figur 11 Analyse av operasjonene i Indiahavet (2009/2013)	64
Figur 12 Sammenstillende analyse av utvalgte tilfellestudier.....	65

---

1 Spesialstyrker som strategisk kapasitet

«When the hour of crisis comes, remember that 40 selected men can shake the world.»¹

Med historiske linjer til Kompani Linge, Shetlandsgjengens og Catalina-flygernes innsats under den andre verdenskrig, har de norske spesialstyrkene utviklet seg fra å være små, strengt hemmeligholdte avdelinger til i dag være et symbol på det moderniserte innsatsforsvaret (Diesen, 2005).² Fra slutten av 90-tallet har det vært en gradvis større åpenhet omkring de norske spesialstyrkene, og spesialstyrkene utgjør i dag en betydelig del av det samlede forsvar (Hammersmark, 2010; Melien, 2013; Nipen, 2012). Spesialstyrkene betegnes i dag som strategiske kapasiteter, prioritert og samlet i en egen spesialstyrkegren (Forsvarsdepartementet, 2016a; Forsvarssjefen, 2015). I likhet med sine utenlandske søsteravdelinger, har denne utviklingen mot strategisk anerkjennelse av norske spesialstyrker vært en lang reise (M. Johnson, 2006; Melien, 2012). Det er i særdeleshet utviklingen fra midten av 1990-tallet, hvor spesialstyrkene fikk operative utenlandsoppdrag, som markerer et historisk skille med hensyn til farten og omfanget på denne utviklingen (Hammersmark, 2010; Melien, 2013, mottatt i personlig kommunikasjon, 22 januar 2016).

Både internasjonalt og i Norge har antallet studier og publikasjoner knyttet til spesialstyrker og spesialoperasjoner økt dramatisk de siste tiårene. Imidlertid, er det et betydelig spenn i både hensikt, format og kvalitet på dette materialet. En stor del av materialet omhandler skildringer av slag, avdelingers bidrag i kampanjer eller er biografier. Således har litteraturen i stor grad vært preget av taktiske suksesser og manglende strategisk perspektiv. Når de strategiske aspektene ved enkeltoperasjoner har blitt skildret, har det vært en tendens til at den strategiske betydning overdrives i takt med oppløselighetsgraden operasjonen utforskes med. Samtidig har deler av litteraturen hatt en tendens til å sammenblande taktisk suksess med strategisk betydning (Colin S Gray, 1996; Kiras, 2006). Blant norske tekster fremstår en rekke arbeider med slagside mot utviklingen i Hæren, mens andre behandle kilder og historisk utvikling på en måte som gjør utviklingstrekk og sammenhenger uklare.³ I sin bok *Special*

---

¹ Yasotay, mongolsk krigsherre, omkr. 1200, gjengitt i Neillands (1998, s. 1)

² Se Melien (2013) for en oversikt over historisk utvikling av norske spesialstyrker.

³ Eksempelvis finnes det en rekke arbeider som antyder at det er en klar linje mellom spesialavdelingene under andre verdenskrig og FSK. [se: Nilsen og Løset (2008); (Arstad, 2012); Bakkeli (2013); Hammersmark (2015); mfl.] Imidlertid er den eneste direkte forbindelsen mellom dagens spesialstyrker og Special Operations

---

Operations and Strategy from World War II to the War on Terrorism redegjør James D. Kiras (2006, s. 8-11) for hovedretningene av internasjonal litteratur:

For det første fokuserer en betydelig del av litteraturen på faktorer som har bidratt til det som omtales som «misuse»⁴ av SOF-makt.⁵ Gitt den politiske risikoen som er involvert ved bruk av spesialstyrker, er ikke dette overraskende. Denne typen arbeider har et funksjonelt perspektiv og søker å bidra til ineffektiv eller suboptimal bruk kan unngås. Eksempler på slike arbeider er rapporten fra U.S. General Accounting Office (1997), masteroppgaven til Winters og Paro (1994) og artikkelen fra Bilgin og Goztepe (2013).

En avart av disse arbeidene, er de som søker å legge til rette for institusjonelle endringer eller organisatorisk utvikling for å optimalisere bruken av spesialstyrker. Fremtredende eksempler på dette er arbeider fra Linda Robinson (2013) og antologien fra Madden et al. (2016). Hjemlige eksempler er masteroppgavene til Mellingen (2010), Alne (2015), T. Olsen og Thormodsen (2014), som alle har bidratt i utviklingen av Forsvarets spesialstyrker.

Blant øvrige arbeider er det bare en håndfull som i detalj undersøker de strategiske effektene ved spesialoperasjoner. Tenkning har klare linjer tilbake til *Commandos and Politicians: Elite Military Units in Modern Democracies* – et tidlig arbeid som er inne på hvordan spesialoperasjoner kan «offer politicians [...] both a tool of policy and a source of fantasy.» (Cohen, 1978, s. 110). Colin Gray er en av de mest fremtredende på området. Han antyder at det er avgjørende, kulturelle faktorer ved spesialoperasjoner som er nøkkelen til å forstå dynamikken ved operasjonene. Selv om Gray bidrar til forståelse av SOF-makt, hevder blant annet Kiras (2006, s. 11) at disse arbeidene mangler distinksjon mellom strategisk anvendbarhet og strategisk effekt, og hvordan spesialoperasjoner bidrar til sistnevnte. Kiras

---

Executive (SOE), Kompani Linge eller Shetlandsgjengen, kapteinløytnant Petter Birger Salen fra Shetlandsgjengen. Salen var i perioden 1962–1963 sjef for Dykker- og froskemannsskolen – mens marinejeger og minedykkere tilhørte avdelingen (Marinemuseet, 2013; Melien, 2012) FSK hevder også røtter tilbake til Norwegian Independent Parachute Company og No 5 Troop 10 Interallied Commando (Commandos), men disse avdelingene må betegnes som eliteavdelinger som inngikk i brigadeforband, ikke spesialstyrker. Hugo Munthe-Kaas, som var sjef for Hærens fallskjermjegerskole (HFJS), og deretter Hærens jegerskole (HJS) i perioden 1969–1972 hadde derimot bakgrunn fra «kompaniet som aldri ble samlet» – den norske delen av Secret Intelligence Service (SIS) (Melien, personlig kommunikasjon, 27. juli og 25. november 2016). Imidlertid samlet Heimevernet (HV) fra høsten 1952 offiserer med krigserfaring fra Kompani Linge. Disse bidro til utviklingen av spesialgrupper som skulle gjennomføre geriljakrigføring dersom heimevernsområdene ble besatt av fienden (Melien, 2014a).

⁴ Denne studien vil moderere begrepet «misuse» og omtaler dette som suboptimal bruk.

⁵ *SOF-makt*. Utledet av Special Operations Forces, SOF. Begrepet omtales inngående i kapittel 2. Denne studien vil moderere begrepet «misuse» og omtaler dette som suboptimal bruk.

---

kritiserer også Gray for å bruke eksempler som antyder at enhver ukonvensjonell militær operasjon er en spesialoperasjon.

I tillegg til Kiras inndeling av litteraturen, vil denne studien forfølge det som forfatteren oppfatter er en ny retning innen SOF-maktteorien. Dette er en gruppe arbeider som forsøker å utvikle en universell og helhetlig SOF-maktteori som har strategisk perspektiv og favner videre enn det som omtales som «the direct approach»⁶. Disse arbeidene tilnærmer seg bruken av spesialstyrker som et nasjonalstrategisk instrument med anvendelsesområde på tvers av taktisk, operasjonelt og strategisk nivå. I tillegg til bruk av spesialstyrker i konvensjonell krigføring, omfatter denne tenkningen bruk av SOF-makt i irregulær krigføring og politisk krigføring.⁷ Arbeidene omfatter bruken av indirekte tilnærming og spesielle innhentings- og etterretningsaktiviteter. Viktige arbeider innbefatter Kiras (2006), Harry R Yarger (2013), Spulak (2007), og ikke minst, antologien *A Way Forward for Special Operations Theory and Strategic Art* (Celeski et al., 2011).

1.1 Problemstilling

«There is a need for a theory of special operations to guide the application of SOF to strategic ends beyond the ad hoc, immediate, and creative mind of the military planner implementing strategy.»⁸

Hensikten med denne studien er å bidra til økt forståelse og kunnskap omkring Forsvarets spesialstyrker som en strategisk kapasitet, herunder gi innblikk i SOF-maktens rasjonale og egenart. Ved hjelp av SOF-maktteori belyser studien hva det innebærer at spesialstyrker er en strategisk kapasitet og analyserer bruken av norske spesialstyrker i et samtidig perspektiv. Studien forsøker å behandle SOF-maktteori i et bredt og helhetlig perspektiv, men for å avgrense arbeidet tar studien utgangspunkt i følgende problemstilling:⁹

Hvordan kan bruken av forsvarrets spesialstyrker i perioden 1994–2014 analyseres, karakteriseres og forklares med bakgrunn i teorier om strategisk bruk av SOF-makt?

Problemstillingen søkes besvart gjennom følgende tre forskningsspørsmål:

---

⁶ *The direct approach*. Direkte metode. Begrepet forklares mer inngående i kapittel 2.

⁷ *Politisk krigføring*. Political Warfare (U.S. Department of State, 1948).

⁸ Spulak (2007, s. 3)

⁹ Forfatteren er ikke kjent med at dette er gjort tidligere på norsk eller i norske arbeider.

-
1. Hva er SOF-makt, spesialoperasjoner og spesialstyrker, og hvordan anvendes SOF-makt strategisk og i tråd med sitt rasjonale og sin egenart?
  2. I hvilke grad finnes det uoverensstemmelse mellom hvordan norske spesialstyrker har blitt brukt i perioden 1994–2014 og teorier om strategisk bruk av SOF-makt?
  3. Hvordan kan eventuell uoverensstemmelse mellom norsk praksis og SOF-maktteori forklares?

I forfatterens innledende arbeid med studien ble norske spesialstyrkers bidrag i fire teater – Balkan, Afghanistan, Nordområdene og Indiahavet – analysert og bearbeidet. Dette omfattet alle større operasjoner som er offentlig kjent innenfor den aktuelle perioden.¹⁰ Underveis viste analysen at dette ikke lot seg behandle som fire tilfeller, men tjueen ulike operasjoner. For å imøtekomme oppgavens format, presenteres derav seks utvalgte operasjoner behandlet som fem ulike tilfeller. Til tross av at nyanser forsvinner i en slik avgrensning, mener forfatteren at tilfellestudiene er representative for de teater, krigføringsformer og tidsepoker de representerer, samtidig som de er i tråd med hovedfunnene fra den innledende analysen.

Studien vil starte med å avklare begrepene spesialstyrke og strategisk, etterfulgt av en kort redegjørelse av historiske og strategiske utviklingstrekk som danner kontekst for teorijennomgangen og analysen. Deretter vil besvarelsen av det første forskningsspørsmålet redegjøre for hvor litteraturen står og sentrale forhold ved SOF-maktens egenart og rasjonale, samt utlede et teoretisk rammeverk for analysen. Det andre spørsmålet har til hensikt å besvare i hvilken grad norske spesialstyrker har blitt anvendt som strategiske instrument. Dette gjøres ved å redegjøre for hvordan norske spesialstyrker har blitt brukt og analysere dette opp mot det teoretiske rammeverket. Det grunnleggende premisset for analysen er at spesialstyrker må demonstrere strategisk nytte og innrettes mot strategiske oppgaver for å kunne være strategiske kapasiteter (Celeski, 2008). Det siste spørsmålet besvares ved å introdusere mulige forklaringer på hvorfor norske spesialstyrker i liten grad blir anvendt som strategiske instrument. Studien avsluttes med å oppsummere hovedfunn og således besvare problemstillingen, samt peke på videre potensial for forskning og utvikling.

---

¹⁰ Studien har ikke gått i dybden av følgende hendelser og aktiviteter: opplæring av den indonesiske hærens spesialstyrker (Norsk senter for menneskerettigheter, 2015); «22-juli angrepene» (Gjørsv, 2012); «In Amenas-hendelsen» (Utenriksdepartementet, 2013); «Operasjon Sommer» (Solheim, 2014), eller; støtte til oppbygging av spesialstyrker i Baltikum og kapasitetsbygging i Georgia (Forsvarsministeren, 2016). Dette skyldes tre forhold: kildetilgang, størrelse og/eller varighet på bidragene, samt i hvilke grad spesialstyrkene ble brukt og ikke bare gjort tilgjengelig.

Begrepet *spesialstyrker* er et sentralt begrep i problemstillingen. I sin enkleste form kan en definere spesialstyrker som spesielt organisert, trent og utrustet for å gjennomføre og støtte spesialoperasjoner (Bilgin & Goztepe, 2013). I kombinasjon med Tugwell og Charters (1984, s. 35) sin klassiske definisjon av *spesialoperasjoner* gir dette god innsikt i hva spesialstyrker er:

Small-scale, clandestine, covert or overt operations of an unorthodox and frequently high-risk nature, undertaken to achieve significant political or military objectives in support of foreign policy. Special operations are characterized by either simplicity or complexity, by subtlety and imagination, by the discriminate use of violence, and by oversight at the highest level. Military and nonmilitary resources, including intelligence assets, may be used in concert.¹¹

Fenomenet spesialstyrke vil behandles mer inngående i kapittel 2, men denne studien vil undersøke bruken av spesialstyrkene i Forsvaret. Her defineres spesialstyrker i dag som de enheter som er samlet i driftsenheten Forsvarets spesialstyrker (FS). Dette omfatter en felles stab¹² som har ansvar for overordnet ledelse og videreutvikling av Forsvarets to spesialavdelinger – Forsvarets spesialkommando (FSK) og Marinejegerkommandoen (MJK). Det er en egen spesialoperasjonsavdeling ved Forsvarets operative hovedkvarter (FOH SOA), og i Luftforsvaret er det et eget ledelselement for integrering og koordinering av luftstøtte til spesialstyrkene (Forsvaret, n.d.; Forsvarssjefen, 2014; Røksund et al., 2016). I praksis vil studien se på bruken av FSK og MJK i perioden 1994–2014.¹³

Det andre sentrale begrepet i problemstillingen er *strategisk*. Begrepene strategisk eller strategi anvendes ofte slik at det er uklart hvilke nivå som menes (Colin S Gray, 2013; R. H. Yarger, 2006). Strategi er verken en eksakt vitenskap eller et begrep med en omforent definisjon (Høiback, 2011a; Lykke Jr., 2001). Tvert imot er begrepene strategi og strategisk ofte omdiskutert og benyttes ofte med et uklart innhold (Gray, 1999, gjengitt i Colin S Gray, 2013, s. 1) Regjeringens langtidsplan for forsvarssektoren (LTP) beskriver at Forsvarets spesialstyrker er «en strategisk kapasitet» som skal gjennomføre spesialoperasjoner «for å oppnå nasjonalstrategiske eller operasjonelle målsetninger». Dette avkrever en nærmere avklaring. LTP fastslår at «Forsvarsministeren, støttet av Forsvarsdepartementet, utgjør det nasjonalstrategiske nivået i forsvarssektoren. Forsvarssjefen, støttet av Forsvarsstaben, utgjør

---

¹¹ Operasjonsmetoder omfatter åpen, fordekt og klandestin operasjonsmodus (Etterretningstjenesten, 2013; NATO, 2015).

¹² Forsvarets spesialstyrker stab (FSST)

¹³ Avdelingen som i dag er benevnt FSK og MJK har tidligere hatt andre betegnelser. Se Melien (2013).

---

det militærstrategiske nivået.» (Forsvarsdepartementet, 2016a, s. 55, 68). I mangel av klare norske definisjoner, har forfatteren sammenholdt dette med internasjonal litteratur (Deibel, 2007; Murray & Bernstein, 1994; R. H. Yarger, 2006). Utleidet, definerer forfatteren nasjonalstrategisk nivå til å omfatte sikkerhetspolitiske, utenrikspolitiske og andre nasjonale interesser.¹⁴ Forent med Celeski (2008) sitt premiss, tyder dette på at norske spesialstyrker først og fremst bør forstås som et politisk instrument, innrettet for anvendelse i strategiske interaksjonsforhold (Hatlebrekke, 2015, manus mottatt i personlig kommunikasjon, 5 juli 2016): «[...] SOF power supports national security and foreign policy objectives through military operations that influence the political, military, economic, and socio-psychological realms of state, regional, and global environments. [...]» (Harry R Yarger, 2013, s. 24).

Forsvarsministeren (2016) befestet på SOF-konferansen 2. juni 2016 en slik posisjon: «Forsvarets spesialstyrker er et sentralt sikkerhetspolitisk virkemiddel». Imidlertid peker flere arbeider på at den primære norske målsettingen med bruk av militærmakt har vært, og er, i rammen av såkalt bidragskrigføring.¹⁵ I en slik kontekst, er det den politiske effekten av *bidraget* som har vesentlig verdi, hvor norske politikere har vært opptatt av å tilfredsstille amerikanske ønsker og politikk, primært gjennom rammen av NATO (Heier, 2006; Matlary, 2005). Oma (2011) peker på at det finnes både sikkerhetspolitiske, økonomiske og innenrikspolitiske beveggrunner for utvelgelsen av hvilke kapasiteter som bidra med hva. Rasjonalitetens utgangspunkt er at mennesker er fornuftige og tar fornuftige valg. Et rasjonelt valg innebærer å ta hensyn til den tilgjengelige informasjon og kunnskap som foreligger på beslutningstidspunktet, i den hensikt å maksimere nytteverdien av valget (Gilje & Grimen, 1995). Det strategiske rasjonalet for ulike bidrag kan således være andre enn rent militærfaglige beveggrunner, herunder rasjonalet for de oppgaver eller oppdrager styrkene eller bidragene tildeles. En kan således se for seg at det finnes et bidragsrasjonale og et oppdragsrasjonale for bruk av spesialstyrker, hvor optimal bruk tilsier at begge disse er ivaretatt samtidig.

---

¹⁴ Forfatterens egne oversettelser: *Storstrategi*. Grand Strategy: «domestic as well as foreign»; *Utenrikspolitisk strategi*. Foreign Affairs Strategy: «all foreign policy related», og; *Sikkerhetspolitisk strategi*. National Security Strategy: «foreign, but security interest only» (Deibel, 2007, s. 9). *Militær strategi* omfatter både National Military Strategy: «The art and science of distributing and applying military power to attain national objectives in peace and war.» (R. H. Yarger, 2006, s. 11), samt; Theater Strategy som avgrenses til et operasjonsteater. Teaternivået er lite brukt og gir liten mening i norsk sammenheng (Edström & Ydstebø, 2011).

¹⁵ *Bidragskrigføring*. Contribution Warfare (Vance, 2005).

Imidlertid har Westrum (2014) i sitt arbeid påpekt manglende konsistens, sammenheng og fremtidsperspektiv i den politiske argumentasjonen knyttet til norske bidrag. Dette kan tyde på at skillelinjene mellom bidragsrasjonalitet og oppdragsrasjonalitet kan være uklare, og at det er en risiko for sammenblanding mellom disse. Samtidig omtaler SOF-maktteori i liten grad utfordringene ved, og sammenhenge mellom, bidragsstrategi, bidragsrasjonale og SOF-makt. Teorien er mer generell, men samtidig entydig i forholdet mellom strategisk bruk, spesialstyrkenes rasjonale og SOF-maktens egenart: Det er tre forhold som må være plass for at SOF-makt skal brukes optimalt: 1) operasjonene støtter nasjonalstrategiske målsettinger; 2) konvensjonelle styrker er uegnet, og; 3) spesialstyrker er et egnet alternativ på grunn av sin egenart (Celeski et al., 2011; Colin S Gray, 1996; Kiras, 2006). – Forhold som studien vil komme tilbake til. Overført til rammen av bidragsstrategi, vil optimal bruk av SOF-makt innebære at det ikke finnes konvensjonelle alternativer som kan bidra for å: 1) oppnå tilstrekkelig sikkerhets- eller utenrikspolitiske gevinst; 2) fylle koalisjonens styrkebehov, eller; 3) løse oppdrag som blir tildelt. Utifra dette kan en si at bruk av SOF-makt som er forankret i to eller færre av disse kriteriene er suboptimal, eller «misuse of SOF» som litteraturen omtaler det.

Problemstillingen tilnærmes gjennom å analysere bruken av spesialstyrkene, hvilke oppdrag eller oppgaver styrkene har gjennomført i de ulike operasjonene, og ikke hvilke beveggrunner som lå til grunn for å sende bidraget. Det er to grunner til dette. Først og fremst er det vanskelig å vurdere i hvilken grad et vellykket spesialstyrkebidrag gav større politisk effekt, enn hva et hypotetisk bidrag i form av eksempelvis jagerflybidrag ville ha gitt. For det andre, er det mer håndfast, og mer formålstjenlig i forhold til problemstilling og relevant teori, å se om andre styrker kunne ha gjennomført de tildelte oppdragene under de gitte omstendigheter, slik som eksempel Winters og Paro (1994) gjør i sin studie. Denne studien vil derfor undersøke oppdragsrasjonaliteten ved de ulike tilfellene.

1.1.1 Problemstillingens relevans

Tradisjonelt har våpengrenenes bidrag til militærmakt blitt definert og videreutviklet ved hjelp av vitenskap og krigskunst. Krigskunsten tar inn over seg militærteori, prinsipper og erfaringer fra bruk av distinkte maktmidler applisert i de fysiske domenene hvor våpengrenene opererer. Denne domenesentriske tilnærmingen har gjennom lange tider utledet militærteori for landstriden, sjøstriden og luftstriden, og siden lagt grunnlaget for utformingen av komponent- og fellesoperative doktriner og fellesoperasjoner. Utviklingen av moderne,

---

høyteknologiske våpengrener har fulgt denne domenetenkningen.¹⁶ Til tross av spesialstyrkers og spesialoperasjoners strategiske historie og opphav, er SOF-maktteorien ung og det finnes verken klar teori for spesialoperasjoner eller strategisk bruk av SOF-makt (Celeski et al., 2011). I et nasjonalt perspektiv finnes det knapt noe litteratur eller forskning som ser på spesialstyrkene i et bredt eller strategisk perspektiv (Hammersmark, 2010; Melien, 2014b). Denne studien er et forsøk på å bidra til økt forståelse og kunnskap omkring Forsvarets spesialstyrker som en strategisk kapasitet i tråd med utsagnet: «understanding how special operations contribute to improving strategic performance is the cognitive lynchpin in preventing their misuse.» (Kiras, 2006, s. 112).

I følge strategen Colin S Gray (1996, s. 164), er spesialstyrker særlig sårbare for «misuse» eller suboptimal bruk, slik forfatteren velger å omtale det. Begrepet blir brukt om operasjoner som utfordrer, i stedet for utnytter, spesialstyrkenes rasjonale og egenart. Han hevder at fraværet av omforente og tydelige prinsipper som klarlegger for beslutningstakerne hva som er hensiktsmessig bruk kan være en årsak til dette. Utover det universelle ved Grays utsagn, som omtales mer dyptgående i kapitlene 2 og 4, har utsagnet også relevans i et norsk perspektiv:

For det første har spesialstyrkene i løpet av de siste to tiårene fått et økende fokus og prioritering som skiller seg vesentlig fra resten av Forsvaret. Både Regjeringen og Forsvarsjefen omtaler nå Forsvarets spesialstyrker som en strategisk kapasitet. Mens deler av forsvarsektoren slankes og effektiviseres, foreslår regjeringen å prioritere spesialstyrkene og de øvrige strategiske kapasitetene. Det er endringer i blant annet teknologisk utvikling, et endret trusselbilde og økende kompleksitet innenfor spesialoperasjoner som legges til grunn for at spesialstyrkene skal videreutvikles (Forsvarsdepartementet, 2016a; Forsvarssjefen, 2015; Hammersmark, 2010).

For det andre kan anerkjennelsen av Forsvarets spesialstyrker som strategiske kapasiteter indikere en dreining i bruken av avdelingene. I FMR vektlegger Forsvarssjefen (2015) betydningen av å kunne utnytte styrkene hurtig til krisehåndtering og strategisk ledede operasjoner. Anvendelsen av norske spesialstyrker har forandret seg betraktelig siden den spede begynnelsen under andre verdenskrig. Fra primært å benyttes til operasjoner i kampen mot okkupasjonsmakten, deretter som del av invasjonforsvaret og hjemlige

---

¹⁶ les: rommakt og cyber-makt

---

beredskapsoppgaver, til hyppige deployeringer til fjerne konfliktområder, reorienteres Forsvarets spesialstyrker mot nasjonalt forsvar i en uoversiktlig global sikkerhetsorden (Melien, 2012). Hva dette innebærer fremstår allikevel som uklart. I så måte kan studien bidra til utviklingen av Forsvarets spesialstyrker som strategiske kapasiteter.

For det tredje vil studien kunne bidra til en mer gjennomgripende forståelse av fenomenet norske spesialstyrker, herunder kunne bidra til å skille mellom begrepene eliteavdeling og spesialavdeling. Etterhvert som deler av Forsvaret profesjonaliseres vil en slik klarlegging kunne økt rolleforståelse og bidra til optimal bruk av konvensjonelle eliteavdelinger og spesialstyrker. Berg-Knutsen og Roberts (2015) understreker i sin studie *Strategic Design for NORFOT 2025* viktigheten av at spesialstyrker videreutvikler seg i takt med tiden. Det som en gang var en spesialoperasjon, kan senere bli en konvensjonell oppgave eller helt utdatert og irrelevant. Ved å klamre seg til tidligere suksesser og operasjonsmønster risikerer styrkene å bli militært irrelevant. Mens underkapittel 1.3 introduserer trender som kan peke på hvordan norske spesialstyrker kan komme til anvendelse i årene som kommer, undersøker analysen av tilfellestudiene hvordan norske spesialstyrker har blitt brukt. Sett i sammenheng kan dette indikere i hvilken grad Forsvarets spesialstyrker er innrettet for å møte fremtidens trusler.

For det fjerde, men kanskje viktigst, er spesialstyrker som nevnt særlig sårbare for suboptimal bruk. Spesialstyrker er ofte lett å foretrekke, men disse begrensede ressurser må disponeres med kløkt og varsomhet om de skal forvaltes godt – særlig innenfor en stadig mindre forsvarsstruktur. Historisk, har suboptimalisering av spesialoperasjoner og spesialstyrker i stor grad oppstått på grunn av at politiske og militære ledere ikke har motstått fristelsen ved en tilsynelatende enkel, direkte og rimelig løsning på vanskelige, strategiske problem (Kiras, 2011); Eller ved at SOF-ledere ikke har vært tydelige og prinsipielle nok i sine råd til strategiske beslutningstakere (Colin S Gray, 1996; Stevenson, 2016). Disse fenomene kommer studien tilbake til i underkapittel 2.2. Studien kan i så måte bidra til økt kunnskap om faren for «misuse», eller suboptimalisering, av Forsvarets spesialstyrker.

1.2 Forskningsmetode og –design

Denne studien er basert på en eksplorerende problemstilling og er utarbeidet ved hjelp av kvalitativ metode (Jacobsen, 2015). Under arbeidet med studien har det vært forfatterens målsetning å frembringe dybdekunnskap omkring hva det innebærer at spesialstyrkene er definert som strategiske kapasiteter. Valget av metodisk tilnærming har gjort det mulig å

---

undersøke relevante aspekter i detalj og dermed presentere en analyse preget av nyanserikdom.

Det første forskningsspørsmålet besvares ved hjelp av en inngående redegjørelse og aggregering av etablert teori knyttet til begrepene SOF-makt, spesialstyrker og spesialoperasjoner og strategisk bruk av disse. Etter en redegjørelse for utfordringer ved å definere spesialoperasjoner og spesialstyrker, introduserer og definerer forfatteren begrepet SOF-makt. Forfatteren forsøker her å følge et militærteoretisk spor som favner om SOF-makt som et universelt fenomen, fremfor den doktrinelle tilnærmingen som har preget norsk litteratur.¹⁷ Antologien *A Way Forward for Special Operations Theory and Strategic Art* har vært særlig viktig for utformingen av denne delen av studien (Celeski et al., 2011). Videre besvares dette forskningsspørsmålet ved å redegjøre for fem sentrale trekk ved strategisk bruk av spesialstyrker som avtegnes i litteraturen. Disse tas med videre som et teoretisk rammeverk for analysen av det empiriske materialet.

Det andre forskningsspørsmålet besvares gjennom å redegjøre for hvordan norske spesialstyrker har blitt brukt i de utvalgte operasjonene, og analysere dette opp mot de fem indikatorene utledet fra teorien. Det empiriske grunnlaget har vært basert på Meliens historiske hovedverk om norske spesialstyrker, Afghanistanutvalgets rapport og Forsvarsmuseets bok *INTOPS*. I tillegg har et vidt spekter av offentlige dokument, tidligere studier og enkelte presseoppslag blitt brukt til å fylle ut hull i hovedverkene. Underveis viste analysen at dette ikke lot seg behandle som fire tilfeller, men tjueen ulike operasjoner. (Se vedlegg.) Gitt studiens omfang, ble seks operasjoner trukket ut og tatt med videre. (to av operasjoner behandles som ett tilfellestudie) Forfatteren har ikke anvendt forhåndsdefinerte utvelgelseskriterier, men har sett etter tilfeller som i sum viser bredden av oppgaver spesialstyrkene har løst, samtidig som de skulle være i tråd med hovedfunnene i den innledende analysen. Analysen av disse er presentert og leder til en konklusjon som på tvers av de ulike tilfellestudiene besvarer i hvilke grad det finnes det uoverensstemmelse mellom hvordan norske spesialstyrker har blitt brukt i perioden 1994–2014 og teorier om strategisk bruk av SOF-makt.

---

¹⁷ Norsk SOF-litteratur har vært basert på NATOs definisjoner, policies og doktriner: MC 437/1, AJP 3-5 og NATO SOF Study, m.fl.

For å finne mulige forklaringsmodeller for uoverensstemmelse mellom norsk praksis og SOF-maktteori, og besvare det tredje forskningsspørsmålet, har forfatteren sett mot andre studier innen SOF-maktteori, samt anerkjente hovedverk innen organisasjonspsykologi og statsvitenskap. Universielle teorier har blitt aktualisert ved hjelp av et spekter av artikler fra ledende stemmer i den norske sikkerhetspolitiske diskursen, samt funn fra de innledende tilfellestudiene og litteraturstudier av spesialstyrkenes historiske bakteppe. Med bakgrunn i dette materiale presenterer studien mulige forklaringer uten å gå i dybden av disse.

I det innledende arbeidet gjennomførte forfatteren i tillegg dokumentstudier for å gå i dybden av utviklingen av norske spesialstyrker etter 1941. Den historiske utviklingen av norske spesialstyrker har vært basert på Meliens historiske hovedverk om norske spesialstyrker, samt omfattende kildesøk på internett, deriblant i britiske og amerikanske nasjonalarkiv og CIA's historiske arkiv. Funnene har i tillegg blitt diskutert med Melien igjennom en serie av uformelle samtaler. Hovedtrekkene i dette omfattende arbeidet er oppsummert i underkapittel 1.3. Hensikten med dette er danne et kontekstuekt bakteppe som kan bidra til å finne forklaringer på hvorfor spesialstyrkene har blitt brukt som de har, og antyde lange historiske linjer, som ikke blir avdekket i tilfellestudiene.

Tilsvarende presenterer underkapittel 1.3 en oppsummering av globale utviklingstrekk og implikasjoner for spesialstyrkers rolle og relevans. Dette er basert på omfattende litteraturstudier av fremtidsstudier, trendanalyser og dagsaktuell litteratur fra en rekke ledende statsvitere, strateger og SOF-offiserer. Slike analyser kan i seg selv være en påminnelse om at verden er i forandring (Norheim-Martinsen, 2011). Man kan si at «man gjennom scenarier konstruerer en «syntetisk» empiri som kan tjene som referansepunkter i fremtiden for de handlingsvalg man står overfor i dag» (Johansen, 2006, s. 8). Slike aktiviteter stimulerer til å tenke alternativt og bidrar til å motvirke kognitiv lukking (Norheim-Martinsen, 2011). Hensikten med dette avsnittet har derfor vært å aktualisere problemstillingen og SOF-maktteorien i lys av pågående utviklingstrekk slik at studien i større grad kan være et relevant innspill til utviklingen av Forsvarets spesialstyrker, fremfor å være en militærteoretisk studie med begrenset relevans. I særdeleshet er sammenhengen mellom reintroduksjonen av politisk krigføring, special warfare og operasjoner i det menneskelige domenet som står ut av betydning i forhold til øvrig teori om strategisk bruk av SOF-makt.

Problemstillingen besvares ved å oppsummere de ulike delene. Analyser av fremtidige situasjoner og utviklingsforløp er imidlertid alltid vanskelig, siden ingen kan vite hva

---

fremtiden vil bringe. Studier av militærteori, historie eller trender kan gi gode indikasjoner, men å forutse fremtiden vil likevel være forbundet med stor usikkerhet (Ravndal, 2016). Denne studien favner alle disse elementene. I forhold til hensikten med denne studien – å bidra til økt forståelse og kunnskap omkring Forsvarets spesialstyrker som en strategisk kapasitet – har SOF-maktteorien og funnene størst verdi ved å fortolkes i perspektiv av forventede utviklingstrekk. Således kan studien bidra til tenkning omkring den fremtidige innretningen av Forsvarets spesialstyrker.

Kildetilfanget for denne studien er basert på dokumentstudier i form av både primær- og sekundærkilder. Grundige kildesøk har vært nødvendig for å dekke hull i standardverkene, og forfatteren har således hatt tilgang på et bredt utvalg av informasjon knyttet til problemstillingen. Utviklingen av SOF-maktteori er ung, og det finnes det lite litteratur som behandler SOF-makt på et strategisk nivå. Litteraturen har vært preget av taktiske suksesser og manglende strategisk perspektiv (Colin S Gray, 1996; Kiras, 2006). Dette har hemmet en bred og tydelig teoriutvikling, og det finnes få standardverk. Studien har benyttet doktriner fra NATO, Norge, Storbritannia og USA som primærkilder i redegjørelsen for SOF-maktsteori. Imidlertid er bruken av doktriner tonet ned for å kunne diskutere fenomenene teoretisk og, ikke minst, hindre at studien av SOF-makt ble begrenset av doktrinenes rammer. Utfordringen ved å konvensjonalisere SOF-makt gjennom doktriner kommer studien tilbake til. Det største kildetilfanget for teoriutviklingen har likevel vært et omfangsrikt utvalg av sekundærkilder.

Det empiriske grunnlaget for skildringen av utvikling av og bruk av norske spesialstyrker har likevel vært Tor Jørgen Meliens historiske hovedverk om norske spesialstyrker. Meliens gjennomgang av de norske spesialstyrkenes historie er det første forskningsbaserte arbeidet om emnet, og har bidratt til at kunnskap nå er tilgjengelig i et ugradert format. Både hovedverket, samt de tre oppdaterte bøkene som bygger på førstnevnte, har som sekundærkilder gitt studien anledning til å omtale forhold og basere seg på kilder som ellers ville vært utilgjengelig for en studie av dette format. Tidligere masteroppgaver ved Forsvarets høyskole bidratt som sekundærkilder for å komplettere dette bildet.

Forfatteren gjennomførte tidlig samtaler med tidligere forsvarssjef Sverre Diesen og pensjonert militærhistoriker Tor Jørgen Melien. Disse samtalene gav forfatteren anledning til å diskutere teori, og forfatteren fikk gode tips om ytterligere kildetilfang. På denne måten bidro samtalene til å utvide oppgavens perspektiv. Det har også vært vurdert å gjennomføre

---

formelle intervjuer med beslutningstakere i Forsvarsdepartementet, Forsvarsstaben, Forsvarets operative hovedkvarter og Forsvarets spesialstyrker for å utvide tilfanget til primærkilder omkring strategisk bruk av norske spesialstyrker. Dette ble imidlertid forkastet da slike intervjuer vanskelig ville kunne gjennomføres uten å berøre sikkerhetsgraderte temaer. En rekke studier har også avdekket en begrenset strategisk kultur knyttet til norsk militær maktanvendelse (Høiback, 2011b; Matlary, 2012, 2014). Gitt det store tilfanget av ugraderte og relevante kilder, og faren for at muntlige bidrag kan tillegges egenskaper og målsettinger i ettertid, har forfatteren vurdert det slik at intervju ikke ville bidra med ny informasjon av signifikans i forhold til å besvare problemstillingen.

Tilgang til graderte kilder eller dybdeintervju kunne bragt frem nyanser som ikke har blitt dekket av det ugraderte kildematerialet. Med bakgrunn i at studien er basert på offisielle hovedverk som har hatt tilgang til graderte arkiv, og studien er supplert med et rikt tilfang av ugraderte sekundærkilder, mener forfatteren at det er grunn til å tro at disse nyansen ikke ville ha endret hovedinntrykk og konklusjoner i vesentlig grad.

1.2.1 Refleksjoner omkring reliabilitet og validitet

Kvaliteten av all forskning avhenger av hvorvidt forskningen er utført på en vitenskapelig forsvarlig måte. Begrepene reliabel og valid er sentrale i denne sammenheng. Ved dokumentanalyse er det i følge Jacobsen (2015) en utfordring hvorvidt analyse av de utvalgt materiale faktisk måler det som er intensjonen. For denne studiens vedkommende, består utfordringen altså i å måle i hvilken grad strategisk bruk av norske spesialstyrker kan påvises eller utelukkes ved hjelp av de anvendte data.

En utfordring vedrørende studiens dokumentundersøkelser består i hvorvidt datamaterialet gir et pålitelig grunnlag for å besvare problemstillingen. Grunnet hemmelighold, er spesialstyrker og spesialoperasjoner, i likhet med etterretning og kontraetterretning, utfordrende områder å studere. Spesialoperasjoner kan omfatte svært sensitive aktiviteter og kapasiteter som vil være sikkerhetsgradert i lang tid. (Kiras, 2006; Forsvarssjefens tilleggsdokument nr 8/2000, gjengitt i Midtkandal, 2012, s. 16). FFOD beskriver at «strategiske operasjoner som ledes av strategisk hovedkvarter, krever ofte spesiell skjerming» (Forsvarssjefen, 2014, s. 11).

Fraværet av gradert informasjon er forsøkt kompensert med et bredt utvalg av kilder og bruk av kvalitativ undersøkelsesmetode. Kildegrunnet spenner fra offentlige dokumenter,

---

historiske arbeider og arkiv, samt journalistisk materiale og tilhørende metoderapporter. Imidlertid kan tekster, beroende på forskerens vitenskapelige kompetanse og utgangspunkt for øvrig, tolkes forskjellig. Slike tolkningsutfordringer kan behefte analysene med en viss grad av usikkerhet (Gilje & Grimen, 1995). Samtidig vil det alltid være en utfordring at den informasjonen som fremkommer i sekundærkilder allerede har vært fortolket. En kan således ikke vite om det finnes mer informasjon som er relevant i forhold til egen problemstilling. Videre er det slik at ethvert produkt som er ment for publisering, kun vil presentere informasjonen som kilden eller forfattere ønsker at leseren skal få tilgang på eller hva formatet tillater. Dette er imidlertid utfordringer som i større eller mindre grad gjelder enhver forsker, og som forfatteren har forsøkt å imøtekomme ved hjelp av kyndig veiledning, selvkritikk og bevissthet rundt farene for feiltolkning og overfortolkning. Forfatteren er offiser, og det kan naturligvis innvendes at forfatteren har forutsetninger for å tilføre nyanser og detaljer til informasjon som ellers ikke hadde vært lett å fortolke. Samtidig gjør denne nærheten til materialet at det finnes en fare for at forfatteren kan mangle distanse og fortolker materialet utifra egne bias eller motiv. Denne risikoen er forsøkt redusert gjennom dialog med veilederne, samt at personer fra ulike miljø har bidratt med å gjennomlese materialet. I tillegg kan forfatterens forutsetninger for å tilføre nyanser og detaljer til ugradert informasjon, gjøre vurderingene graderte. Imidlertid er tekstens nyanserikthet i forhold til hva spesialstyrker generelt – og derav Forsvarets spesialstyrker – prinsipielt kan, og bør gjøre, teoretisk i sin natur. Under utarbeidelsen av teksten har forfatteren i tillegg vært svært nøyaktig med å kunne spore enhver empirisk påstand tilbake til ugraderte kilder. På denne bakgrunn vurderes studien i sin helhet som ugradert. Teksten gjør derfor materialet tilgjengelig for andre forskere for reanalyse og videre bruk.

Forfatteren legger til grunn at dersom det har blitt gjennomført strategiske operasjoner, må disse antas å være beskyttet av Sikkerhetsloven og skjermet for offentligheten. Dette er en åpenbar svakhet i studien. Gitt omfanget av offentlig kjente operasjoner, størrelsen på norske spesialstyrker og interessen for å offentliggjøre spesialstyrkenes aktivitet i den angitte perioden, mener forfatteren at det allikevel er grunn til å tro at utvalget gir et gyldig svar på problemstillingen. Utvalget for N-studien omfatter bredde og variasjon i operasjonsteater, sikkerhetspolitisk kontekst og oppdrag gitt til spesialstyrkene. Etter forfatterens vurdering, ville tilgang til gradert informasjon kunne ha bidratt til et noe lavere abstraksjonsnivå, men i liten grad endret hovedtrekkene i analysen og konklusjonen.

Vedrørende ekstern gyldighet er det ikke denne studiens primærhensikt å generalisere vedrørende andre tilfeller enn det faktisk studerte. Allikevel kan det være grunn til å tro at funn i denne studien kan være overførbare til bruken av andre kapasiteter i Forsvaret som er definert som strategiske, samt i forhold knyttet til småstaters bruk av spesialstyrker i rammen av bidragsstrategi.

Reliabilitet handler, i følge Jacobsen (2015), om hvorvidt målemetoden er pålitelig og troverdig. Jacobsen (2015) påpeker at det kan diskuteres hvorvidt begrepet reliabilitet er et fruktbart evalueringskriterium vedrørende kvalitative metoder. Allikevel har begrepet tilført studien et kontinuerlig grunnlag for ettertanke, fordi det vanskelig kan utelukkes at andre kilder og data ville kunne bidra til ytterligere velfunderte svar på oppgavens problemstilling. Utviklingen av SOF-maktsteorien anføres fra USA, etterfulgt av Storbritannia. – Nasjoner med helt ulikt ressursgrunnlag, geopolitisk situasjon og politisk kultur enn småstaten Norge. Norske akademiske arbeider knyttet til SOF-makt er så godt som ikke eksisterende. Dette kan gi et skjevt teorigrunnlag som kan påvirke analysens reliabilitet. Imidlertid er det slik at utviklingen av norske spesialstyrker helt siden sin spede begynnelse i stor grad har gått i takt, eller vært hakk i hæl, med utviklingen i USA og Storbritannia (Melien, 2012). Autoritative dokumenter, som Forsvarets doktriner og reglement, følger i all hovedsak i NATOs kjølvann og «best practice» etablert av amerikanske og britiske spesialstyrker. Samtidig er det slik at selv om en rekke studier er skrevet for et hjemlig publikum i USA eller Storbritannia, behandles en rekke aspekter ved SOF-maktsteori som har generaliserende kvaliteter. Således er SOF-maktsteorien like gyldige for småstater (Svendsen, 2014). Etter brede litteraturstudier har forfatteren rangert fem indikatorer basert på avtegninger i litteraturen som kan karakterisere strategisk bruk av SOF-makt. Indikatorsettet bidrar med presisjon i målemetoden og som står godt forankret i SOF-maktsteorien. Derfor bedømmes reliabiliteten til å være høy. I tillegg har forfatteren søkt å sammenholde et bredt utvalg av sekundærkilder med ulikt kulturell, regional og profesjonsmessig tilhørighet for å almenngjøre funnene, samtidig som resultatene blir etterprøvbare.

Dette underbygger gyldigheten av konklusjonene som trekkes. Forfatteren introduserer to ulike forklaringsmodeller for diskrepansen mellom norsk praksis og SOF-maktsteori. Forklaringsmodellene er sannsynliggjort ved hjelp av statsvitenskapelige og organisasjonspsykologiske teorier. Forfatteren mener at sammenfall mellom disse teoriene, empiriske funn og SOF-maktsteori taler for at dette er mulige forklaringsmodeller. Imidlertid

---

kreves viderere forskning for å teste forklaringsmodellene og sammenhengen med de introduserte teoriene. I sum, mener forfatteren det er grunn til å tro at konklusjonene er relevant i forhold til problemstillingen.

1.3 Historisk og strategisk kontekst

«Every age has its own kind of war, its own limiting conditions, and its own peculiar preconceptions.»¹⁸

Mens bruken av spesialstyrker og spesialoperasjoner i Norge var under særskilt nasjonal politisk kontroll og eierskap under andre verdenskrig, skulle den kalde krigen etter hvert gi spesialstyrkene dårlige vilkår. Rundt 1950 etableres Stay Behind og Marinens froskemannsavdeling som strategiske kapasiteter, mens Heimevernets geriljagrupper blir etablert for å gjennomføre geriljakrigføring dersom heimevernsområdet ble besatt av fienden.¹⁹ I Hæren skal det ta ytterligere et tiår før etableringen av Hærens fallskjermjegerskole og utdanningen av fallskjermjegere i avdelingsforband startet. (Melien, 2014a; Riste & Moland, 1997). Både internasjonal og norsk forskning hevder at spesialstyrkene helt fra andre verdenskrig møtte motstand blant konvensjonelle ledere som «ikke forstod» seg på uortodokse operasjoner. Dette ledet til at styrkene ble brukt som taktiske ressurser (Colin S Gray, 1996; Melien, 2013). Melien (2013) hevder at det avgjørende skiftet i gjenreisningen av norske spesialstyrker mot et nasjonalstrategisk nivå skjedde rundt 1980-tallet: Nye forsvarsplaner tok spesialstyrkene på alvor i Forsvaret, samtidig som det ble nødvendig med betydelig politiske engasjementet i forbindelse med opprettelsen av Forsvarets spesialkommando (FSK) og Heimevernets spesialavdeling (HVSPES).²⁰ – Kapasiteter som skulle bli møtt med stor motstand og trening fra Forsvarets side. Det er politisk nivå som på 2000-tallet først omtaler og løfter frem spesialstyrkene som strategiske kapasiteter; Først ti år etter følger Forsvaret etter (Forsvarskomiteen, 2003–2004; Forsvarssjefen, 2015). Tilsynelatende har den politiske ledelsen sett større nytte i spesialstyrkene, enn Forsvarets selv.²¹ Mens spesialstyrkene kunne være en konkurrent til

---

¹⁸ Clausewitz (1976, s. 593)

¹⁹ Se Melien (2013) for en oversikt over historisk utvikling av norske spesialstyrker. Verken Stay Behind eller Heimevernets geriljagrupper var utpekt som spesialstyrker, men imøtekommer langt på vei NATOs definisjon av spesialstyrker – spesielt selektert, utrustet og organisert for å gjøre uortodokse operasjoner av høy risiko (Melien, 2014a; NATO, 2013b).

²⁰ Til tross av at HVSPES, senere omtalt som HV-016, fra politisk nivå var utpekt som en spesialstyrke i Heimevernet, ble avdelingens rolle bestridt av enkelte i enkelte miljøer (Forsvarskomiteen, 2001-2002; NTB, 2011; Stortingets kontroll- og konstitusjonskomite, 2012).

²¹ Fenomenet er ikke særnorsk; se M. Johnson (2006, s. 273).

---

konvensjonelle styrker, representerte spesialstyrkene økt spillerom, sterk symbolverdi og strategisk styrkeøkonomi (Melien, 2013). Spesialstyrkene har vokst fra å være marginale strukturelement til å være en fremtredende del av vestlig militærstrategi (M. Johnson, 2006; Robinson, 2012).

Denne studien vil se på hva det innebærer at spesialstyrker er strategiske kapasiteter og analysere i hvilke grad norske spesialstyrker har blitt brukt som dette. Økt bevissthet omkring fenomenet spesialstyrker og spesialoperasjoner kan bidra til at bruken av SOF-makt forblir i tråd med styrkenes rasjonale og egenart (Colin S Gray, 1996; Pirnie, 1994). Gitt spesialstyrkenes plass i moderne militærstrategi og styrkenes sårbarhet for suboptimal bruk, er dette av særlig betydning (Colin S Gray, 1996). Spesialstyrker særlig utsatt for suboptimal bruk på grunn av at de er annerledes: politikere vil ha raske eller enkle resultat, mens konvensjonelle sjefer ønsker kontroll over spesialstyrkene for å nå kortsiktige mål (Gray i forord til Kiras, 2006, s. xii). I kombinasjon med at Norge har kommet i en mer alvorlig og krevende sikkerhetspolitisk situasjon, kan bevissthet omkring SOF-makt som et strategisk instrument derfor være avgjørende (Forsvarssjefen, 2015, s. 15).

Beadle og Diesen (2015) har i sin metastudie redegjort godt for globale trender og implikasjoner for norsk forsvarspolitik. Studien danner en bred kontekst for linjene som trekkes i *Et felles løft* (Tamnes et al., 2015). En står i dag i stadig større grad foran sammensatte problem; problem som er både fysisk, byråkratisk og kognitivt grenseoverskridende. Dagens og fremtidens sikkerhetsutfordringer utspiller seg i stor grad i et urbane og kystnære omgivelser (Kilcullen, 2013, 2014). Samtidig oppfører utfordringene seg i stor grad som «wicked problems» som må løses ved hjelp av såkalt «whole of government approach», inklusivt bruk av spesialstyrker (Lorentz, 2011; Röder, 2006; Utenriksdepartementet, 2015).²² Med metastudien som bakteppe, ser en også særskilte trender innenfor irregulær og konvensjonell krigføring som er nært knyttet til videre utvikling av SOF-makt. Disse SOF-relaterte trendene kan inndeles i tre kategorier.

For det første ser en utvikling knyttet til såkalt ikke-statlige trusler og regional ustabilitet. Fundamentert på tesen «there is no such thing as a local problem» har USSOCOM²³ tatt

---

²² *Wicked problem*. Begrepet ble først brukt av Rittel og Webber (1973). *Whole of government approach*. Se *FSG Work stream on whole of government approaches*, gjengitt i Röder (2006, s. 14). Se Utenriksdepartementet (2015, s. 62-65) for en oversikt over den norske tilnærmingen.

²³ *USSOCOM*. U.S. Special Operations Command.

---

initiativ til et Global SOF Network – et nettverk av spesialstyrker som søker å bidra til å løse globale sikkerhetsutfordringer hjelp av samarbeid, kapasitetsbygging og partnerskap «by, with, through» regionale aktører (McRaven, 2012; 2013, s. 2; Yoho & Borum, 2014). Dette ser ut til å være forenlig med Utenriksdepartementet (2015) sin politikk for møte med globale sikkerhetsutfordringer. Samtidig pågår det en større diskusjon om å gjøre FN-misjoner mer militært robust for å håndtere sine sikkerhetsutfordringer. Som del av denne diskusjonen, ser en nå at spesialstyrker er i ferd med å bli ettertraktet også i FN-misjoner (Berdal & Ucko, 2014; Boutellis, 2015; Kjeksrud, Beadle, & Lindqvist, 2016).

Den neste utviklingslinjen er basert på teknologisk våpenutvikling og langtrekkende A2/AD-kapasiteter²⁴. I et norsk perspektiv, gjør dette seg særlig gjeldende i Nordområdene. Som del av en bredere strategi utvider Russland sine undervannsoperasjoner. Samtidig medfører Russlands militære modernisering at nye kapasiteter innføres i bastionsforsvaret²⁵. Dette medfører at trusselbildet blir mer sammensatt, og bastionsforsvarets evne til å utgjøre en nektelsesstrategi øker (Askvik, 2015; Hicks, Metrick, Samp, & Weinberger, 2016).

Regjeringen mener denne utviklingen gjør det nødvendig å prioritere strategiske kapasiteter som kampfly, ubåter, maritime overvåkingsfly og spesialstyrker (Forsvarsdepartementet, 2016a). Av disse, er det kun spesialstyrker som kan utmanøvrere og skape asymmetri i relasjon til det høyteknologiske kappløpet. Det gjør de ved å være mindre teknologiavhengig og ved å operere, påvirke og motvirke i det menneskelige domenet (U.S. Army Special Operations Command, 2013).²⁶

Utviklingen relatert til bruk multimodale strategier i den sikkerhetspolitiske gråsonen representerer den siste utviklingslinjen.²⁷ Konflikter i «The Grey Zone» kan betegnes som offensiv aktivitet som bevisst holdes på et nivå under konvensjonell militær konflikt og åpen mellomstatlig krig. Hensikten med slik aktivitet er å oppnå privilegier som ellers er assosiert med seier i krig – uten å eksponere aktøren for risikoen ved krig (Brands, 2016). Dette oppnås

---

²⁴ A2/AD. Anti-Access and Area Denial.

²⁵ Bastionsforsvaret. Se Tamnes et al. (2015).

²⁶ I amerikansk litteratur introduseres påvirkning i det menneskelig domenet som en syvende fellesfunksjon (Forsvarssjefen, 2014; U.S. Army Special Operations Command, 2013). *Det menneskelige domenet*, etter det engelspråklige begrepene «Human Domain» eller «Human Battlefield». «The Human Domain is the totality of the physical, cultural and social environments that influence human behavior to the extent that success of any military operation or campaign depends on the application of unique capabilities that are designed to fight and win population-centric conflicts.» (U.S. Special Operations Command, 2013, s. 5)

²⁷ Sikkerhetspolitiske gråsoner. «The Grey Zone». I denne studien benyttes begrepene om hverandre. Forfatteren forsøker derved å skille begrepene fra «Gråsonen», havområdet mellom Norge og Russland som var omfattet av den såkalte «Gråsonavtalen» av 1978.

---

ved å benytte kombinasjoner av konvensjonelle og irregulære former for whole of government approach – såkalt «hybride trusler» (Bartles, 2016; Liang & Xiangsui, 1999; Raska, 2015). Moderne spesialstyrker har sitt filosofiske opphav fra slike strategier. (U.S. Department of State, 1948; U.S. Joint Chiefs of Staff, 1943; UK Department of Foreign Affairs, 1942). Imidlertid, i et post kald krig-scenario dominerte fredsoperasjoner og opprørskrig bruken av spesialstyrker. Konvensjonaliseringen av spesialstyrker hadde startet midt under den kalde krigen, men etter dens opphør skjøt utviklingen fart (Rothstein, 2006). Tildragningene mellom Russland og Vesten, samt observasjoner av hvordan russiske og iranske spesialstyrker har blitt brukt de siste årene, har endret på dette. Nå reintroduseres den kalde krigens «Political Warfare» hvor spesialstyrker først og fremst kan utgjøre en forskjell gjennom uortodokse metoder (Arquilla & Ronfeldt, 1997; Duggan, 2015; Votel, Cleveland, Connett, & Irwin, 2016).

“Political warfare is the logical application of Clausewitz’s doctrine in time of peace. In broadest definition, political warfare is the employment of all the means at a nation’s command, short of war, to achieve its national objectives. Such operations are both overt and covert. They range from such overt actions as political alliances, economic measures (ERP), and “white” propaganda to such covert operations as clandestine support of “friendly” foreign elements, “black” psychological warfare and even encouragement of underground resistance in hostile states.” (U.S. Department of State, 1948).²⁸

I sum, peker trendene mot et trussel- og konfliktbilde hvor fleksible elitestyrker fremstår som attraktive. Knappe forsvarsbudsjett legger samtidig press på rimelige løsninger som kan maksimere det politiske utbyttet for en lavest mulig kostnad (Beadle & Diesen, 2015; Votel et al., 2016). Imidlertid skriver Spulak (2007, s. 13) at «...it is the existence of strategic objectives that are beyond the limitations of conventional forces that creates the need for SOF to overcome those limitations and perform missions to accomplish those objectives.» Derav hviler spesialstyrkenes rasjonale på to pilarer: nærheten til strategi, det strategiske nivå og strategiske målsettinger, samt; at oppdragene er av en slik art at det kreves elitestyrker – som kan «shake the world». Gitt disse forutsetningene, stiller studien spørsmål ved om norske spesialstyrker i det hele tatt er spesialstyrker. – Eller er de bare hyperkonvensjonelle elitestyrker, som Dr. Rothstein (2006) kaller det.

---

²⁸ ERP: *European Recovery Program*, også kalt Marshallplanen (Sirevåg, 2016). For presisjonens skyld, er det verdt å anmerke at Kennan her snakker om «short of conventional or nuclear war» (Madden et al., 2016, s. xiii). Se også Smith Jr (1989) og U.S. Joint Chiefs of Staff (1943) for sammenhengen mellom politisk krigføring og spesialoperasjoner i rammen av Office of Strategic Services (OSS).

1.4 Oppgavens struktur

Oppgaven er organisert i fem kapitler. Kapittel 1 gir et omriss av bakgrunnen for oppgaven, presenterer problemformuleringen og dens relevans, samt redegjør for sentrale definisjoner, avgrensninger og oppgavens struktur. Videre forklarer kapittelet hvilken vitenskapelig metode som legges til grunn i oppgaven, og belyser kildetilfanget og redegjør for andre studier med relevans for problemformuleringen. Kapittelet presenterer også forfatterens refleksjoner omkring troverdighet og gyldighet. En kort redegjørelse for historiske og strategiske trender danner et bakteppe for studiens hovedeler.

Kapittel 2 redegjør for bruk av spesialstyrker i et militærteoretisk perspektiv og besvarer det første forskningsspørsmålet. Begrepene SOF-makt, spesialoperasjoner og spesialstyrker forklares inngående for å redegjøre for spesialstyrkenes egenart. Deretter utledes det teoretiske rammeverket for analysen. Med et oppdragsrasjonalt utgangspunkt, redegjøres det her for fem sentrale forhold som kan identifisere strategisk bruk av spesialstyrker. På denne måten danner teorikapittelet en bro mellom problemformuleringen, og den påfølgende analysen i kapittel 3 og 4.

Kapittel 3 redegjør for bruken av norske spesialstyrker i perioden 1994–2014 og besvarer det andre forskningsspørsmålet. Kapittelet redegjør for bruken av norske spesialstyrker i fredsoperasjoner på Balkan, i kampen mot terror og opprør i Afghanistan, i forbindelse med myndighetsutøvelse i Nordområdene, og til slutt til støtte for anti-piratoperasjonene i Adenbukta. Hvert tilfellestudie vil deretter analyseres i lys av det teoretiske rammeverket. Kapittelet avsluttes med en konklusjon som oppsummerer i hvilken grad norske spesialstyrker blitt anvendt som strategiske instrument i perioden 1994–2014.

Kapittel 4 introduserer mulige forklaringsmodeller for hvorfor det er diskrepans mellom teorien fremsatt i kapittel 2 og tilfellestudiene i kapittel 3 og besvarer det tredje forskningsspørsmålet. Kapittelet struktureres langs to forklaringsmodeller og presenterer teori og empiri som kan tale for at forklaringsmodellen er valide. Underveis vil teorier fra statvitenskap og organisasjonspsykologi, sammen med SOF-maktteori og empiri, bidra til en bredere kontekstualisering av utfordringene ved strategisk bruk av SOF-makt.

Kapittel 5 avslutter oppgaven og oppsummerer hovedfunn og forklaringsmodeller. Således besvares problemstillingen. Avslutningsvis peker kapittelet på hvordan studien kan bidra til videre utvikling og forskning.

---

2 SOF-makt og strategisk bruk av spesialstyrker

«Special operations forces are a national grand-strategic asset: they are a tool of statecraft that can be employed quite surgically in support of diplomacy, of foreign assistance (of several kinds), as a vital adjunct to regular military forces, or as an independent weapon.»²⁹

2.1 SOF-makt, spesialstyrker og spesialoperasjoner

Den norske diskursen omkring spesialstyrker, spesialoperasjoner og SOF-makt er doktrinelt forankret og reduserer spesialstyrker til «spesielt utpekte, organiserte, trente og utstyrte styrker» som gjennomfører «tre prinsipielle oppdragsformer: spesiell rekognosering (SR), direkte aksjoner (DA) og militær assistanse (MA).» (Forsvarssjefen, 2014, s. 118, 120). Etter brede litteraturstudier, har forfatteren funnet at slike avgrensede definisjoner kan være begrensende – og direkte kontraproduktive – i forhold til hva som er spesialstyrkenes rasjonale og egenart.

Kapittelet vil starte med å redegjøre for sentrale begrep og hvor litteraturen står. Deretter går kapittelet gjennom fem faktorer ved strategisk bruk av SOF-makt. Faktorene representerer både forhold som går igjen i teorien som sentrale aspekt ved strategisk bruk av SOF-makt, samtidig som de har til hensikt å være nyttige og anvendbare for å forstå og analysere empirien. I tillegg vil de fem faktorene bidra til å avgrense og fokusere analysen slik at den både blir gjennomførbar og klar innenfor dette formatet. Underveis og i sum, vil kapittelet presentere en alternativ og helhetlig tilnærming til hva spesialstyrker er. Forfatteren søker derigjennom å klarlegge det strategiske rasjonale for spesialstyrker og SOF-makt. Med dette som utgangspunkt, kan en trekke opp linjer i forholdet til konvensjonelle styrker og elitestyrker, samt identifisere såkalt suboptimal bruk. Samtidig mener forfatteren at en slik tilnærming i større grad stimulerer til «subtlety and imagination» som Tugwell og Charters (1984, s. 35) skriver. Studiens tilnærming kan således være et bidrag til diskursen omkring fenomenet norske spesialstyrker og hva som gjør dem til en strategisk kapasitet.

2.1.1 Definisjonsproblemet

«Defining SO is essential to distinguish SOF from conventional forces. Without a proper definition or understanding of what SOF represents, SO could easily be defined

---

²⁹ Colin S Gray (1996, s. 149)

---

as whatever a decision-maker wants SOF to be, including as a substitute for conventional forces.»³⁰

En del forfattere antyder at spesialstyrker, eller i det minste spesialoperasjoner, kan spores tilbake til antikken (Arquilla, 1996; Ljøterud, 2012). Men til tross av at historien er full av eksempler på uortodokse operasjoner, er ikke det ensbetydende med at det er spesialoperasjoner utført av spesialstyrker (Kiras, 2011). Spesialstyrker er et post-WWII fenomen utledet av teknologisk utvikling og moderne strategisk tenkning. Hensikten med spesialoperasjoner var å sikre strategisk effekt gjennom ukonvensjonelle krigføring (Colin S. Gray, 1999; Horn, 2014).

SOF-makt, spesialstyrker og spesialoperasjoner har gjennom historien blitt lite forstått. Som antydnet, er en viktig årsak til dette problemer knyttet til å definere begrepene. Ulike doktriner for spesialoperasjoner definerer spesialoperasjoner innen for egne kontekstuelle rammer. Begrepene brukes også i rammen av andre etater, samtidig som ulike nasjoner har sine kulturelle og legale kontekstuelle rammer (Kiras, 2006; H. R. Yarger, 2006). Som Robertsen (2006) skriver, har klare definisjoner en funksjonell hensikt og verdi. Imidlertid viser det seg at ulike definisjoner enten er «so vague and inclusive as to provide no meaningful guidance or so rigid and focused as to risk inhibiting the imagination of special operations forces themselves and of their political and military clients.»(Colin S Gray, 1996, s. 144).

En måte å definere begrepene på er å sammenligne med det som er regulært eller konvensjonelt. I en slik fortolkning kan spesialoperasjoner og spesialstyrker enten sorteres som en underkategori av konvensjonelle operasjoner og styrker, eller som det som i sin samtid faller utenfor konvensjonell krigføring (Arquilla, 1996; Kiras, 2006; Lutz, 1984). Imidlertid kan slike definisjoner være for vidt for å skille spesialoperasjoner fra andre typer av uortodokse operasjoner.³¹ Denne tilnærmingen blir også brukt som en måte for å omgå hele definisjonsproblemet på (Kiras, 2006; Lamb, 1995; Robertsen, 2007).

En annen måte er å sammenligne karakteristika ved spesialoperasjoner med konvensjonelle operasjoner. NATO karakteriserer operasjoner med konvensjonelle styrker ved massiv ildkraft, robust logistikk, omfattende kommando- og kontrollkapasiteter, og ikke minst, relativt store avdelinger (NATO, 2013a). Legger en til grunn at spesialstyrker «[...] are what

---

³⁰ Robertsen (2006, s. 14)

³¹ Eksempelvis vil slike definisjoner kunne omfatte alt fra akhaiernes bruk av den trojanske hest (ca. 1200 f.Kr.), til aktivitet gjennomført av SS Einsatzgruppen under den andre verdenskrig (Arquilla, 1996; Kiras, 2006).

---

conventional forces are not.», sier dette noe om hva spesialoperasjoner ikke karakteriseres av, men det sier lite om hva spesialoperasjoner og spesialstyrker er (Lamb, 1995, s. 3).

En tredje måte er å forsøke å svar ved å sammenligne styrkenes trening og utdanning. Kelly (1989, s. xvii) skriver:

«the thrust of conventional force training [...] is the achievement of consistent performance of routine tasks to the highest attainable standard. By contrast, the emphasis in special operations is on directing individual skills to the accomplishment of functions unique to a given mission, generally a high-risk one. Improvisation and independent thinking are essential.»

Konvensjonelle styrker bruker altså ofte godt utviklede operasjonsmønstre, utviklet på basis av spesialisering, erfaring og teori, mens spesialstyrker vanligvis har en annen tilnærming (Ljøterud, 2012). Med andre ord, kan en hevde at konvensjonelle styrker er spesialister, mens spesialstyrker er generalister som skal kunne løse ulike oppdrag.³² Til tross av at denne definisjonen får frem at individuelle egenskaper og kreativitet vektlegges i spesialstyrkene, er sier den ingenting om hvordan disse faktorene henger sammen med styrkenes rasjonale, egenart og taktiske suksess.

I andre arbeider har begrepene blitt tilpasset tilfellestudiene en skal studere.³³ Disse definisjonene har til felles at de oftest fokuserer på offensive operasjoner og tenderer til å overbetone den strategiske effekten av spektakulære raid (Kristoffersen, 2010; McRaven, 1993, 1997). Slike definisjoner er problematiske: De utelukker andre former for spesialoperasjoner; De overser helt de kumulative effektene av ulike typer spesialoperasjoner over tid; De er basert på at enkeltslag kan avgjøre moderne konflikter, og; De antyder at SOF-makt er en slags «Silver Bullet» som kan oppnå «strategic paralysis». Slike skreddersydde definisjoner kan også tas til det ekstreme, særlig om de tillegges begrepet «strategisk» (Elkus, 2011; Kiras, 2006; Vandenbroucke, 1993)

---

³² Konvensjonelle styrker er typeorganisert for å fremdyrke størst mulig ekspertise innen definerte områder. Eksempelvis er hærens styrker delt inn i ulike troppearter, mens i marinen deles striden inn i ulike krigføringsområder. Disse typeorganiserte avdelingene settes sammen til stridsgrupper når de skal løse oppdrag. Spesialstyrker organiseres med utgangspunkt i individuelle egenskaper og at selv små enheter dekker et bredt kapasitetsspekter. Dette kommer studien tilbake til.

³³ Eksempelvis McRaven (1993, s. 3; 1997, s. 2): «A special operation is conducted by forces specially trained, equipped, and supported for a specific target whose destruction, elimination, or in the case of hostages, the rescue of, is a political or military imperative.» Denne definisjonen muliggjorde detaljerte studier av ulike direkte aksjoner – en del av spesialstyrkenes oppdragsportefølje.

Til slutt er det de som hevder at spesialoperasjoner er mer enn det å være ukonvensjonell og derved «umulig» å gjennomføre for konvensjonelle styrker. Kiras (2006) er av denne oppfatningen. Fra hans ståsted, bidrar spesialstyrker med relativt rimelige militære handlemåter. Disse har lav signatur (sammenlignet med konvensjonell styrker) og kan derfor være fornektbare alternativ til konvensjonelle styrker. Han hevder at spesialoperasjoner bør defineres ut i fra det han mener er spesialoperasjonenes tiltenkte effekt: å forbedre konvensjonelle militære operasjoner.

Imidlertid viser arbeider som forsøker å sammenfatte en helhetlig teori for SOF-makt at også dette blir for snevert. Støtte til konvensjonelle operasjoner vil forbli valid inn i det tjuetførste århundre, men SOF-makt vil i stadig større grad bli foretrukket som et politisk virkemiddel «in the seams and grey areas that exist among traditional methods of employment of national power», skriver Celeski (2008, s. 4). Colin S Gray (1996) er på linje med Kiras og skriver at spesialoperasjoner og spesialstyrker har liten egenverdi, men han poengterer at de må kunne utnyttes strategisk eller politisk. Dette gjør de enten gjennom å forbedre konvensjonell innsats, lede fordekt og/eller skjult aktivitet, eller ved å forebygge krig og konflikt (Celeski, 2008). Denne studien er basert på en slik helhetlig tenkning omkring SOF-makt.

Den norske diskursen har hvilt på NATOs definisjoner (Ljøterud, 2012, 2016). Her fremholdes organisatoriske attributter og de prinsipielle oppdragene som kilde til å forstå hva SOF-makt, spesialstyrker og spesialoperasjoner er. Eksempelvis forsøker Forsvarets fellesoperative doktriner (FFOD) å forklare det unike ved spesialstyrkekomponenten, og hva spesialstyrker er eller kan brukes til, gjennom beskrivelsen av spesialstyrkenes prinsipielle oppgaver (Forsvarssjefen, 2014).³⁴ Dette er de lite egnet til. Prinsipielle oppgaver er «oppgaver», ikke karaktertrekk eller kapabiliteter, og de er begrensende ved å spesifikt angi hvordan spesialstyrker skal anvendes (Spulak, 2007). Colin S Gray (1996) er kritisk til bruken av doktriner i relasjon til SOF-makt. I tillegg til å skape uklarhet om spesialstyrkes egenart og bruksområde, kan en slik byråkratisk forenkling innsnevre spesialstyrkenes fleksibilitet og kreativitet ved at både spesialstyrkene selv og omverden begrenser sin forestilling av hva SOF-makt er og kan være. Slike definisjoner kan altså bidra til at spesialstyrkene konvensjonaliseres. Avdelingene innrettes mot enkeltoppgaver og blir rigide og «transsynte»,

---

³⁴ Spesialstyrkenes prinsipielle oppgaver er definert som: Norge: «prinsipielle oppdragsformer» (Forsvarssjefen, 2014, s. 120-121); NATO: «Allied Special Operations Forces Principle Tasks» (NATO, 2013a, Chapter 2); USA: «Special Operations Core Activities» (U.S. Joint Chiefs of Staff, 2014, s. Chapter II).

---

istedenfor uortodokse og kreative. Dette tyder på at det ikke er oppdraget som alene definerer spesialoperasjoner. Tvert i mot kan en slike byråkratiske tilnærminger redusere spesialstyrkenes egenart og rasjonale (Spulak, 2007). Dette kommer studien tilbake til.

Så hva er det som egentlig gjør SOF-makt, spesialoperasjoner og spesialstyrker spesielle? Peterson (2014, s. 9) skriver at svaret ligger i «both in the organizational makeup and employment methodologies of SOF». I det etterfølgende vil forfatteren forsøke å redegjøre for spesialstyrkenes egenart og rasjonale langs disse linjene.

2.1.2 SOF-makt

Begrepet SOF-makt er forfatterens oversettelse av det engelskspråklige begrepet «SOF-Power». Begrepet ble først definert av en arbeidsgruppe ved Joint Special Operations University i 2011 (Celeski et al., 2011). Arbeidsgruppen konkluderte med at påvirkningspotensialet som ligger i spesialoperasjoner og spesialstyrker faller innunder begrepene militærmakt og militærteori og kan beskrives på linje med andre våpengrener og statlige instrument for maktbruk (Celeski et al., 2011, s. 11-12):

SOF-Power – noun

1. The total strength of a nation's specialized military capabilities to conduct and influence activities in, through, and from chaotic environments, domain gaps, and in politically sensitive situations where the use of conventional forces is negated or not desired, in order to achieve U.S. national security objectives, both in peacetime and in war.
2. Local control and relative superiority by application of Special Operations over adversary forces who use political violence as a means to contest the legitimacy of a sovereign state. If conditions are favorable in the environment, SOF can dominate the situation using service enablers and leveraging indigenous forces.

Oppsummert kan en si at SOF-makt omfatter det samlede påvirkningspotensialet som spesialoperasjoner og spesialstyrker representerer. SOF-makt er et militært virkemiddel som bidrar med unike kapabiliteter og effekter som har sitt utspring i særskilte organisatoriske egenskaper, handlingsmønster og operasjonsmetoder. SOF-makt utøves på tvers av, og i mellom, etablerte domener. SOF-makt tilnærmer seg friksjon på en direkte og en indirekte tilnærming. Og til slutt: SOF-makt kan anvendes i krig og fred til støtte for det

---

nasjonalstrategiske nivået (Celeski et al., 2011; Peterson, 2014, s. 9).³⁵ – Forhold studien kommer tilbake til.

Studien har vært inne på at teorigrunnlaget er uklart og krevende. – Men også bruk av spesialstyrker har vist seg å være krevende. Det er det flere grunner til: For det første, og i motsetning til øvrige komponenter, er ikke SOF-makt begrenset til ett domene. SOF-makt representerer noe fundamentalt annerledes enn det konvensjonelle. SOF-makt utøves på tvers av domener, kommandonivå og krigføringsformer (Celeski et al., 2011; Colin S. Gray, 1999; Kiras, 2006). Sjefen for Forsvarets spesialstyrker, kontreadmiral Nils Johan Holte (personlig kommunikasjon, januar 2016) beskriver det slik: «spesialstyrker skal kunne operere i de konvensjonelle styrkers umulighetsrom.»

For det andre: Spesialoperasjoner har til hensikt å utfylle og komplettere konvensjonelle operasjoner, ikke konkurrere eller erstatte dem (Ljøterud, 2016; NATO, 2013a).

Konvensjonelle styrker har kraft til å avgjøre innenfor sine respektive domener, og kan således vinne kontroll over sjø-, luft-, land-, space- og cyberdomenet. Spesialstyrker derimot, mangler evne til å slå konvensjonelle styrker, foruten i svært begrensede enkeltslag (Pirnie, 1994). SOF-makt bidrar altså til avgjørelse ved hjelp av andre «uforståelige» metoder.

For det tredje: I følge U.S. Special Operations Command (1996, s. 1-2) omfatter spesialoperasjoner «the use of small units in direct or indirect military actions that are focused on strategic or operational objectives». Peterson (2014) sammenstiller dette med Clausewitz (1976, s. 87) «war is a true political instrument» når han utleder at hensikten med spesialoperasjoner er å oppnå målsettinger på strategiske nivå, og krigføring på det strategiske nivå er forlengelse av politikken. En kan således hevde at SOF-makt har størst effekt i den politiske sfære, og ikke i de fysiske domenene land, sjø, luft og cyber (Peterson, 2014). I fravær av forståelse av spesialstyrkenes egenart og rasjonale, kan det være vanskelig å se hva det innebærer at SOF-makt har størst effekt i den politiske sfære. Dersom skillelinjene mellom mellom elitestyrker og spesialstyrker i tillegg er uklart, kan dette bidra til at skillet mellom bidrags- og oppdragsrasjonalitet blir utydelig. Dette resulterer i at det blir utfordrende å bruke spesialstyrker strategisk uten å utfordre spesialstyrkenes egenart og rasjonale.

---

³⁵ Se Celeski et al. (2011, s. 12-13) for en oppstilling av hvilke attributter arbeidsgruppen mener tillegger SOF-makt.

Til slutt: Selv om SOF-makt kan anvendes i hele spekteret av konflikt – fra fred til ulike former for krigføring, tyder det på at de gir størst strategisk gevinst i utradisjonelle settinger (Celeski et al., 2011). Ulike krigføringsformene vil også definere i hvilke grad indirekte tilnærming eller direkte tilnærming er best egnet. Ergo: Uten klar forståelse av spesialstyrkenes egenart og rasjonale, er det krevende å vite hvordan spesialstyrker gir størst strategisk gevinst.

Det er derfor helt avgjørende å forstå hvilke egenskaper ved spesialstyrkene som gjør dem unike og komplementære. I følge Pirnie (1994) er spesialstyrkenes strategiske rasjonalet avdelingenes uforholdsmessig store påvirkningskraft, deres unike kapabiliteter, djervhet, fleksibilitet, lave profil og bruk av uortodokse taktikker.³⁶ Disse egenskapene kommer best til nytte ved bruk i den politiske sfære (Peterson, 2014; Pirnie, 1994).

2.2 Strategisk bruk av SOF-makt

«Special Operations are those activities of unorthodox nature applied to increase the ‘fog and friction’ of war on our adversaries; if applied correctly, they can achieve strategic effects in the arena of grand strategy, independent of operational art associated with campaign plans and objectives.»³⁷

Hemmelighold, styrkeøkonomi, fleksibilitet og presisjon gjør at moderne spesialstyrker appellerer til dagens beslutningstakere. – Og her ligger spesialstyrkenes rasjonale og svøpe. Spesialstyrker kan være viktige, strategiske ressurser forutsatt at de anvendes med kløkt (Anglim, 2011; Kiras, 2011; Noonan, 2015). Spesialstyrkene er annerledes enn konvensjonelle styrker, og det ligger et annet rasjonale bak styrkenes eksistens. Det er summen av SOF-maktens egenskaper – ekstraordinære oppdrag, fleksible avdelinger og uortodoks tekning – som bidrar til at politiske og militære beslutningstakere får utvidet sitt mulighetsrom og at spesialstyrker bidrar til styrkeøkonomi (Horn, 2014; NATO, 2013a). Pirnie (1994) skriver at det strategiske rasjonalet for at politiske og militære beslutningstakere velger å etablere og investere i spesialstyrker er styrkenes uforholdsmessig store påvirkningskraft, unike kapabiliteter, djervhet, fleksibilitet, lav profil og uortodokse taktikker. – Egenskaper som har sitt utspring i fleksible avdelinger og uortodoks tekning.

---

³⁶ Originaltekst: «leverage, unique capabilities, audacity, flexibility, low visibility, and guerilla warfare» (Pirnie, 1994, s. 78).

³⁷ Rich Higgins, 2010, gjengitt i Celeski et al. (2011, s. 21)

Studien kan så langt fastslå at SOF-makt først og fremst bør innrettes mot strategiske målsetninger og oppgaver som utnytter spesialstyrkenes egenart (Assistant Chief of the Defence Staff, 2009; Celeski et al., 2011). For videre analyse av hvilke grad norske spesialstyrker har blitt anvendt i tråd med dette, vil forfatteren utlede et teoretisk rammeverk for analysen i kapittel 3. Forfatteren har brukt tre utvalgs-kriterier for utformingen av dette rammeverket: sentral, nyttig og fokusert.

Det teoretiske rammeverket er basert på intensive studier av SOF-maktteori. For det første er rammeverket basert på faktorer som går igjen eller som er sentrale i teorien knyttet til strategisk bruk av SOF-makt. Samtidig skal det teoretiske rammeverket være nyttig og anvendbart i analyse og forståelse av empirien. Til slutt søker det teoretiske rammeverket å avgrense analysen slik at den blir fokusert og gjennomførbar innenfor formatet av denne studien.

Det teoretiske rammeverket vil ha et oppdragsrasjonelt fokus. Allikevel er det viktig å forstå at i relasjon til bruk av spesialstyrker favner begrepet suboptimal bruk om både oppdrags- og bidragsrasjonelle beveggrunner. I følge Winters og Paro (1994) må spesialstyrkene både ha en absolutt fordel i forhold til oppdraget, samt en relativ fordel i forhold konvensjonelle styrker i oppdrags- og bidragsperspektivet, for å ivareta sitt rasjonale og egenart. Alle typer avdeling vil lide av suboptimalisering, men spesialstyrker og spesialoperasjoner særlig sårbare for misforståelser og «misuse» (Colin S Gray, 1996; Kiras, 2006; McRaven, 1997). I sin studie *Strategic Utility Analysis of Special Operations Forces Applying Game Theory* fant Bilgin og Goztepe (2013) ut at uavhengig av strategisk kontekst – fred, krise eller krig, ble spesialstyrkenes strategiske verdi og rasjonale redusert når de ble utsatt for suboptimalisering. Winters og Paro (1994, s. 141) skriver at «misuse» kan resulterer i ett av to resultat: Mislykkede oppdrag gir minimal eller ingen politisk og militær merverdi, samtidig som de innebærer politisk eller militære kostnader. Dersom en allikevel lykkes, vil suboptimalisering resultere i unødig høye kostnader. Suboptimalisering er åpenbart noe som bør unngås, men vanskelig å definere.

I det etterfølgende vil jeg redegjøre for fem indikatorene som avtegnes i teorien omkring bruk av SOF-makt som en strategisk kapasitet. Disse er spesialstyrkenes funksjon, indirekte tilnærming, autonomi, behov for SOF-makt og hemmelighold. I sum danner disse et teoretisk rammeverk for analysen.

2.2.1 Spesialstyrkenes funksjon

For å etablere utgangspunkt for diskusjonen om spesialstyrker er strategisk, kan det være nyttig å først se på hvorfor nasjoner etablerer spesialstyrker. Celeski (2008, s. 20) skriver at spesialstyrker har blitt etablert av ulike grunner. For det første har spesialstyrker blitt etablert som en balanserende motkraft ('countervalent force') som kan utføre kritiske avskrekkende eller straffende oppdrag ('deterrent and punitive missions')³⁸ Derneft har spesialstyrker blitt etablert som eliteinfanteri som gjennomfører raid og spesialiserte, taktiske oppdrag.³⁹ Videre finnes det eksempler på at spesialstyrker har blitt etablert som A2/AD-styrker.⁴⁰

Spesialstyrker har også blitt etablert som vaktstyrker for palasser og for å verne om regimer.⁴¹ Til slutt har spesialstyrker blitt etablert for å fremme nasjonalpolitiske målsettinger som et instrument for utenrikspolitikken.⁴² Til tross av det har vært ulike beveggrunner for at spesialstyrker har blitt etablert, hviler strategisk bruk av spesialstyrker først og fremst på at styrkene brukes som sikkerhetspolitisk motkraft ('countervalent force') og som instrument for utenrikspolitikken (Celeski, 2008, s. 20).

I antologien *A Way Forward for Special Operations Theory and Strategic Art*, beskriver Celeski et al. (2011) hvor de mener at spesialstyrker har sin absolutte og sammenlignbare fordel. I modellen «A Theory for SOF; One chart says it all...» forsøker de å beskrive i hvilken grad aktiviteter fremhever spesialstyrkenes strategisk rasjonale og egenart, og i hvilke grad aktivitetene medfører risiko for suboptimal bruk. (Se Se Figur 1.) Modellen beskriver at SOF-makt kan anvendes i politisk krigføring, irregulær krigføring og konvensjonell krigføring. Modellens samlende forklaringsevne er basert på at teori knyttet til hver av disse krigføringsformene gir innsikt og bidrag til en helhetlig SOF-teori. Gjennom å kategorisere SOF-maktens hensikt og rolle innenfor de tre nevnte kategoriene, forsøker Celeski et al. (2011) å formidle SOF-maktens strategisk tilhørighet og hvordan SOF-makt bør anvendes for å maksimere utbytte.

Selv om bruk av SOF-makt er anvendbar i alle krigføringsformene, kjennetegnes bruk av SOF-makt i politisk krigføring av høyt strategisk utbytte ('utility') og betydning ('performance'), med tilsvarende høy risiko og utbytte. Spesialstyrkene opererer på «egne»

---

³⁸ Bruken av spesialstyrker i kontraterrorrollen er et slikt eksempel.

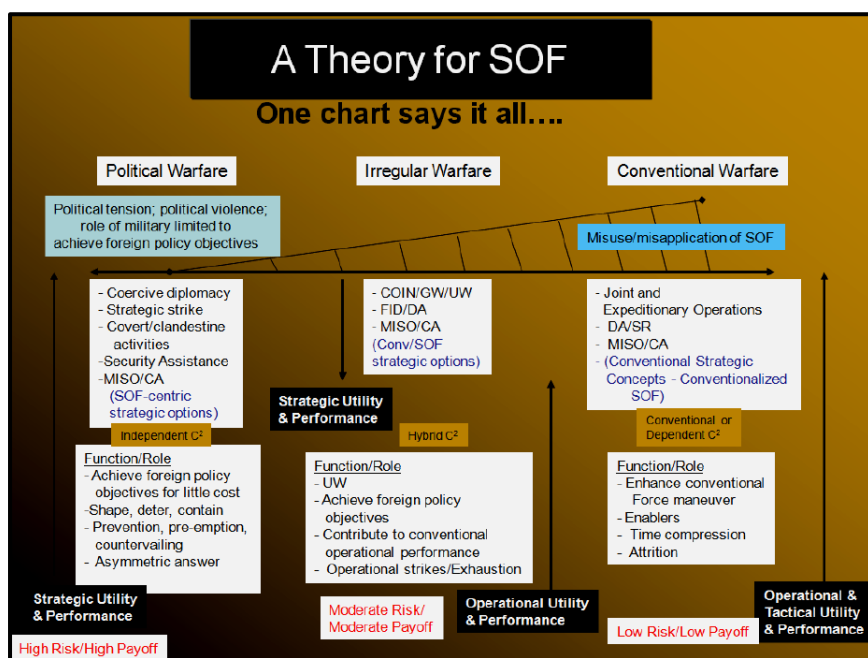
³⁹ Se omtale av 75th Ranger Regiment i Tucker og Lamb (2007).

⁴⁰ Se The Office of Naval Intelligence (2009) for et iransk eksempel.

⁴¹ Se Rubin (2015) for eksempler.

⁴² Eksempelvis se Forozaan (2015).

kommandolinjer og gjennomfører strategiske operasjoner til støtte for diplomati, strategiske angrep, fordekte og skjulte aktiviteter, sikkerhetssamarbeid og informasjonsoperasjoner. Det er her SOF-makten har sin absolutte og sammenlignbare fordel, og styrkene brukes i tråd med sitt rasjonale. Etterhvert som SOF-maktens unike egenskaper viskes ut, dess mer sannsynlig er det at SOF-makten brukes suboptimalt eller ineffektivt.

Figur 1 A Theory for SOF; One chart says it all...⁴³

I irregulær krigføring bidrar spesialstyrkene ofte til de konvensjonelle styrkenes innsats i form av militær assistanse og offensive operasjoner, og K₂-arkitekturen er ofte en det som betegnes som «hybrid C²». Her reduseres SOF-maktens strategiske potensiale til moderat nivå, samtidig som den politiske risikoen ved bruk av SOF-makt er moderat. Samtidig øker faren for suboptimal bruk. Selv om begrepet hyperkonvensjonalisering har utgangspunkt i «kontraterroravdelinger», er det innenfor denne rammen begrepet hyperkonvensjonalisering av spesialstyrker har bredt om seg (Bilgin & Goztepe, 2013).

Tilsvarende øker faren for suboptimal bruk når spesialstyrker integreres i konvensjonelle fellesoperasjoner og ekspedisjonsoperasjoner. I slike tilfeller, integreres oftest spesialstyrkene i den konvensjonelle K₂-arkitekturen, oppdragene begrenses til SR og DA, og spesialstyrkene

⁴³ Celeski et al. (2011, s. 23). Ordforklaringer: C²: Command and Control; CA: Civil Affairs; COIN: Counter-Insurgency; DA: Direct Action; FID: Foreign Internal Defence; GW: Guerilla Warfare; MISO: Military Information Support Operations; SR: Special Reconnaissance; UW: Unconventional Warfare.

---

bidrar først og fremst med å forbedre den konvensjonelle innsatsen taktisk og operasjonelt nivå (Celeski et al., 2011).

I analysen av tilfellestudiene, vil forfatteren derfor se etter hvilke *funksjon* spesialstyrkene hadde. Tilsier oppgavene de ble tildelt og de omgivelsene at de var en del av politisk krigføring, irregulær krigføring eller konvensjonell innsats? I analysen vil dette resultere i henholdsvis høy, moderat og lav grad av samsvar mellom teori og praksis.

2.2.2 Indirekte tilnærming

I redegjørelsen for SOF-makt, introduserte forfatteren begrepene direkte og indirekte metode. For å få innsikt i hvordan disse to tilnæringsmåtene kan bidra til å nå strategiske effekter, må en først forstå ulikhetene dem imellom (Celeski, 2008; U.S. Army Special Operations Command, 2013).

Kort fortalt, bringer den direkte metoden militærmakt *direkte* mot motstanderen. Eksempler på dette kan være ødeleggelse av infrastruktur (direkte aksjoner), rekognosering av installasjonen før angrepet (spesiell rekognosering) og avledning av fienden slik at angrepet kan utføres (en variant av informasjonsoperasjoner) (Tucker & Lamb, 2006).⁴⁴ Tradisjonelt har direkte tilnærming vært betegnet av kortvarige, offensive handlinger for å dominere kritiske svakheter gjennom angrep på fysiske eller materielle objekt, som deretter kan resultere i en psykologisk sekundæreffekt. I en mer moderne drakt, kan den indirekte tilnærmingen karakteriseres som «technologically enabled small-unit precision lethality, focused intelligence, and interagency cooperation integrated on a digitally networked battlefield.» (McRaven, 2012, s. 5). Slike operasjoner skjer fortrinnsvis i rammen av terrorbekjempelse, kontraproliferasjon, gisselrednings- og uthentingsoperasjoner, kill/capture-operasjoner mot særlig utpekte mål, eller andre former for strategisk viktige angrepsoperasjoner (Department of the Army, 2012; NATO, 2008). Disse operasjonsformer har de siste tiårene preget oppfatningen av spesialstyrker, spesialoperasjoner og SOF-makt. Oppfatningen har rot i «great raids» under andre verdenskrig, men har gradvis blitt forsterket av spesialstyrkenes rolle mot internasjonal terrorisme på 70- og 80-tallet og ikke minst spesialstyrkenes rolle etter 9/11-angrepene i USA (Robinson, 2013; U.S. Special Operations Command, 2013).

---

⁴⁴ *Den direkte metoden.* I amerikansk litteratur omtales dette som «direct approach» eller «surgical strike»; se Department of the Army (2012). I denne studien vil begrepene direkte tilnærming og surgical strike brukes om hverandre.

Den direkte tilnærmingen kan både ta form som enkeltstående angrepsoperasjoner, eller som en vedvarende rekke av angrepsoperasjoner for å trette ut eller ødelegge et nettverk eller system (Department of the Army, 2012). Et av de mest klassiske eksemplene på den direkte tilnærming er den norske SOE-operasjonen «*Gunnarside*» mot tungtvannsproduksjonen på Vemork i 1943 (Kristoffersen, 2010; Ueland, 2014). Den var i seg selv en vellykket direkte aksjon som inngikk i en serie av operasjoner og angrep for å forkludre produksjonen av tungtvann gjennom en direkte tilnærming (Herrington, 2004).⁴⁵ I moderne tid, er nok JSOC⁴⁶ globale kampanje mot internasjonal terrorisme et av de fremste eksemplene på hvordan SOF-makt ved hjelp av den direkte metoden kan bidra i militære slitasjestrategier (Niva, 2013; Priest & Arkin, 2011; Roggio, 2010).

Rothstein (2006) introduserte begrepet «hyperkonvensjonell» med bakgrunn i sine studier av spesialstyrker som fortrinnsvis fokuserer på den direkte metoden. Både Robinson (2013), McRaven (2012) og Olson (2008, gjengitt i NATO, 2008, s. 8) argumenterer for at spesialstyrker må balansere tilnæringsmåtene for å unngå å forbli en taktisk kapasitet som i møte med irregulære trusler kun bidrar med begrensede effekt, fremfor varige og avgjørende effekter. Mens direkte tilnærming angriper den fysiske eller materielle dimensjonen, tilnærmer den indirekte tilnærmingen motstanderen, befolkningen eller andre aktører i den mentale og kognitive dimensjonen (Liddell Hart, 1954). De to tilnæringsmåtene adresserer clausewitsisk usikkerhet på ulike måter. Mens surgical strike reduserer usikkerhet ved hjelp av detaljerte analyser og nøyaktighet, motvirker den indirekte tilnærmingen usikkerhet ved bruk av små styrker som opererer selvstendig, men som innrettes for å løse oppdraget by, with and through lokale surrogatstyrker eller partnere. Den indirekte tilnærmingen innebærer at spesialstyrkene inntar en støttende rolle, og favner således om ulike former for militær assistanse og opprørsbekjempelse ved hjelp av og sammen med lokale styrker, humanitære aktører eller deler av befolkningen som selv må ta eierskap i kampanjen (Department of the Army, 2012; McRaven, 2012; Yoho & Borum, 2014).

---

⁴⁵ Også denne operasjonen fikk en overdrevet strategiske betydning, og hvor det kan se ut som om taktisk suksess har blitt sammenblandet med strategisk betydning. Joachim Rønneberg antyder selv at effekten kanskje var størst i forhold til å skape oppmerksomhet og støtte til SOE og spesialoperasjoner (Joachim Rønneberg i intervju med Arstad, 2012, s. 21; Kiras, 2006).

⁴⁶ JSOC. Joint Special Operations Command.

Kort fortalt, virker den indirekte metoden *indirekte*, by, with, and through andre militære styrker eller sivile aktører.⁴⁷ Eksempler på dette kan være trening og rådgivning for å bidra til at andre nasjoner kan bekjempe opprør, støtte og rådgivning til geriljagrupper, eller bistand med å reetablere institusjoner og infrastruktur (Tucker & Lamb, 2006). Den indirekte tilnærmingen gir spesialstyrker handlingsrom til å benytte mer irregulære virkemidler i en langvarig, metodisk og tilsiktet innsats by, with and through lokale styrker. Hensikten kan være å bevare eller undergrave legitimitet, «increase partner capabilities to generate sufficient security and rule of law, address local needs, and advance ideas that discredit and defeat the appeal of violent extremism.» (McRaven, 2012, s. 6; NATO, 2008). Slike operasjoner foregår i det menneskelige domenet hvor bruk av SOF-makt søker å forstå og påvirke relevante befolkningsgrupper for å skape ubalanse hos motstanderen.

Studien har tidligere vist til at SOF-makt i seg selv ikke har evne til å avgjøre slag og dominere de fysiske domene. Imidlertid er det slik at by, with and through lokale styrker kan SOF-makt skape avgjørelse. Av de to tilnæringsmåtene, er det kun den indirekte tilnærmingen som har avgjørende kraft. Den direkte metoden kan kun bidra med å skape tid og rom for at den indirekte metoden og et whole og government-engasjement som kan løse problemene på lang sikt (Department of the Army, 2012; NATO, 2008; U.S. Army Special Operations Command, 2013).

I møte med dagens utfordringer, fremstår special warfare som et politisk verktøy egnet til å adressere både statlige og ikke-statlige trusler. Special warfare kan fylle rommet mellom kostbare engasjement med konvensjonelle styrker og presisjonsengasjement ved hjelp av presisjonsstyrte våpen eller spesialstyrker: Eksempelvis kan den potensielle risikoen for eskalering knyttet til bruk av presisjonsengasjement enkelte ganger bli ansett for høy og derved hindre målengasjement. I andre tilfeller hvor regimeinteresser er involvert, kan presisjonsengasjement fremstå for lite til å oppnå ønsket effekt (Daalder & O'Hanlon, 2004; Gompert & Kelly, 2013; Madden et al., 2014).

Studien innledet med å reintrodueres den kalde krigens Political Warfare hvor spesialstyrker først og fremst kan utgjøre en forskjell gjennom uortodokse metoder. I politisk krigføring, er

---

⁴⁷ Den indirekte metoden. I amerikansk litteratur omtales dette som «indirect approach» eller «special warfare»; se Department of the Army (2012). I denne studien vil begrepene indirekte tilnærming og special warfare brukes om hverandre.

---

det først og fremst special warfare som kan bidra til å nå de strategiske målsettingene (Madden et al., 2014; Votel et al., 2016).

Med bakgrunn i den indirekte tilnærmingens relevans for politisk krigføring, og ikke minst teoriens påstand om at det kun er by, with and through lokale aktører at SOF-makt kan ha avgjørende kraft, vil analysen undersøke i hvilken grad den indirekte tilnærmingen ble brukt av norske spesialstyrker. I følge Madden et al. (2014) har special warfare seks sentrale særtrekk. Disse mener forfatteren er et godt egnet utgangspunkt for å identifisere i hvilken grad special warfare preget de utvalgte operasjonene:

For det første er målsettingen er å stabilisere eller destabilisere et utvalgt regime eller en region. For det andre rettes hovedinnsatsen gjennom lokale samarbeidspartnere. For det tredje har spesialstyrken et marginalt fotavtrykk i de aktuelle landene. For det fjerde, er operasjonene normalt av lang varighet og kan forutsette omfattende forberedelser som kan ta måneder eller år, fremfor dager. De er knyttet til langsiktige mål og strategiske målsettinger. For det femte vil operasjonene kreve betydelige tverretatlig/tverrsektoriell samhandling, og de militære innsatsmidlene kan være styrt av utenriksstjenesten eller etterretningsorganisasjoner. Til slutt: For det sjette omfatter operasjonene bruk av virkemidler som ellers assosieres med politisk krigføring, herunder metoder for å mobilisere, nøytralisere eller integrere individ og grupper på taktisk, operasjonelt og strategisk nivå.

I undersøkelsen vil forfatteren se etter høy, moderat eller lav grad av samsvar mellom disse kriteriene og empirien, hvor fem eller flere kriterier anses som høy grad av samsvar. Tre til fire indikatorer antyder moderat samsvar, mens en eller to indikatorer peker mot lav grad av samsvar mellom teori og praksis.

2.2.3 Autonomi

Celeski et al. (2011) hevder at risikoen for suboptimal bruk av spesialstyrker øker idet spesialstyrkenes strategiske egenart, altså skillelinjene mellom spesialstyrker og konvensjonelle styrker, viskes ut. Historien viser at skillelinjene har både endret seg over tid, og at spesialstyrker og konvensjonelle styrker har krysset inn i hverandres sfærer (Zimlicki, 2014). Det er derfor avgjørende at spesialstyrker videreutvikler seg i takt med tiden. Ved å klamre seg til tidligere suksesser og operasjonsmønster risikerer styrkene å bli konvensjonalisert og militært irrelevant (Berg-Knutsen & Roberts, 2015).

Bilgin og Goztepe (2013) hevder at spesialstyrker som brukes unilateralt er mindre utsatt for slik sammenblanding. Analysen vil derfor undersøke i hvilken grad norske spesialstyrker har operert på egenhånd eller vært integrert i konvensjonelle operasjoner. Kommando- og kontrollarrangementet (K_2) for de aktuelle operasjonene vil kunne gi svar på dette. Samtidig vil en analyse av K_2 -arrangementet gir et tydelig innblikk i hvilke nivå spesialstyrkene har støttet. Celeski et al. (2011, s. 23) deler mulige K_2 -arrangement inn i tre: «Independent C^2 » – hvor spesialstyrkene ledes på egne linjer mot det strategiske nivå; «Conventional or Dependent C^2 » – hvor spesialstyrkene er underlagt eller avhenging av den konvensjonelle K_2 -arkitekturen, samt; «Hybrid C^2 » – som blir en mellomting mellom de to. (Se Se Figur 1.)

I analysen av tilfellestudiene vil forfatteren derfor se etter hvilke grad av *autonomi* spesialstyrkene opererte under. Autonom K_2 vil tyde på høyt samsvar mellom teori og praksis, mens der hvor hvor spesialstyrkene er underlagt eller avhenging av den konvensjonelle K_2 -arkitekturen vil tyde på lav grad av samsvar mellom teori og praksis. Hybride K_2 -løsninger vil være en mellomting og tyde på moderat samsvar mellom teori og praksis.

2.2.4 Behov for SOF-makt

«Special operations are missions to accomplish strategic objectives where the use of conventional forces would create unacceptable risks due to Clausewitzian friction. Overcoming these risks requires special operations forces that directly address the ultimate sources of friction through qualities that are the result of the distribution of the attributes of SOF personnel.»⁴⁸

I følge strategen Colin S Gray (1996) forstås bredden av SOF-makt best ved å se på fenomenet gjennom tre ulike perspektiv: oppdrag, avdelinger og tenkemåte. Studien vil derfor følge denne tilnærmingen for å ytterligere klarlegge hva som gjør SOF-makt unikt og hvordan dette er koblet til spesialstyrkenes rasjonale og strategisk bruk.

Spesialoperasjoner er ekstraordinære oppdrag mot strategisk viktige mål hvor andre metoder og styrker er uegnet grunnet politiske, militære eller informasjonsmessige begrensninger, og hvor akseptert politisk eller militær risiko er høyere enn det som er vanlig for konvensjonelle styrker (Anglim, 2011; NATO, 2008, 2013a). Spesialoperasjoner gjennomføres av små styrker som gir ekstraordinære løsninger på ekstraordinære problemer. Spesialoperasjoner er preget av asymmetri, og de krever en pågåenhet, manøver og finesse som konvensjonelle styrker ikke klarer å frembringe. Imidlertid vil jakten på høy gevinst med lav innsats medfører

---

⁴⁸ Spulak (2007, s. 21)

---

stor risiko (Colin S Gray, 1996; McRaven, 1997; Tugwell & Charters, 1984). Militært, er risikoen tap av personell på grunn av oppdragenes risikable natur; Politisk, er risikoen tap av politisk prestisje (NATO, 2008; Robertsen, 2007).

Kiras (2004, gjengitt i Spulak, 2007, s. 1) skriver i sin doktoravhandling at spesialoperasjoner er ukonvensjonelle handlinger mot fiendens svakheter med hensikt å: 1) muliggjøre konvensjonelle operasjoner som ellers ikke kan løses uten assistanse av spesialstyrker, og/eller; 2) løse politisk–militære problem av operasjonelle eller strategisk betydning med forholdsmessig lav kostnad. Spesialstyrkenes formål og rolle varierer med de ulike krigføringsformene, men styrkene utnyttes best når de anvendes som et strategisk instrument, og slike begrensede ressurser bør innrettes mot målsettinger av strategisk eller operasjonell betydning (Assistant Chief of the Defence Staff, 2009). Colin S Gray (1996, s. 154) går imidlertid lengre. Han hevder at spesialoperasjoner har liten egenverdi – de må kunne utnyttes strategisk eller politisk. Dette gjør de i følge Celeski (2008, s. 21-23) ved å:

Forbedre konvensjonelle styrkers prestasjoner. SOF-makt anvendes for å forsterke og støtte konvensjonelle styrker og bidra til å lykkes med kampanjen. Spesialstyrker kan operere som en integrert del av den konvensjonelle strukturen, i et støtteforhold eller operere unilateralt (Spulak, 2007; Zimlicki, 2014). Samtidig krever de fleste spesialoperasjoner støtte fra regulære styrker (Collins, 2008; Horn, 2014).⁴⁹

Ledelse av fordekt og/eller skjult aktivitet muliggjør bruk av proxy-, surrogat- eller geriljastyrker som del av en indirekte strategi. SOF-makt setter andre i stand til å gjøre politiske, økonomiske, ideologiske eller militære handlinger mot en motstander.

Ved å forebygge krig og konflikt. Gjennom regional involvering, sikkerhetssektorreform og sikkerhetssamarbeid, militær assistanse, felles trening og øving bidrar SOF-makt til strategiske målsetninger om å sikre stabilitet og sikkerhet i ulike regioner rundt om i verden.

Det er likevel verdt å merke seg at skillet mellom spesialoperasjoner og konvensjonelle oppdrag avhenger av kontekst. Det «spesielle» kan endres over tid (Arquilla, 1996; Kiras,

---

⁴⁹ Støtte fra konvensjonelle styrker kan kategoriseres som: 1) støtteressurser som ikke er integrert i spesialstyrken [eks.: lufttransport, ildstøtte, ISR], og; 2) kampavdelinger [eks.: blokkerings- og oppfølgingsstyrker] (Horn, 2014).

2011; Zimlicki, 2014).⁵⁰ Berg-Knutsen og Roberts (2015) påpeker viktigheten av at spesialstyrker videreutvikler seg i takt med tiden. Det som en gang var en spesialoperasjon, kan senere bli en konvensjonell oppgave eller helt utdatert og irrelevant. Ved å klamre seg til tidligere suksesser og operasjonsmønstre risikerer styrkene å bli militært irrelevant.

Spesialstyrker er fleksible avdelinger. Det finnes allikevel en rekke historiske eksempler på at konvensjonelle styrker kan gjennomføre ad hoc spesialoperasjoner, og en rekke konvensjonelle styrker er elitestyrker. Eliot Cohen (1978, s. 17) definerte elitestyrker som 1) styrker som gis spesielle eller uvanlige oppdrag; 2) styrker som gjennomfører oppdrag som krever kun et fåtall, godt trente og robuste soldater, eller; 3) en avdeling får positiv omtale «justified or not – for bravura and success». Det er altså ingen entydig sammenheng mellom elitestyrker og spesialstyrker (Kiras, 2006).⁵¹

Størrelsesforholdet er det tydeligste kvantitative skille mellom konvensjonelle styrker og spesialstyrker (Pirnie, 1994, s. xii). Allikevel er størrelse i seg selv ikke et godt skille. Det er andre faktorer som gjør at spesialstyrkene mestrer ekstraordinære utfordringer (Colin S Gray, 1996). Pirnie (1994, s. 10) forsøker å sammenfatte dette i en enkel matrise, gjengitt i Figur 2.

	<i>Special Operations Forces</i>	<i>General-Purpose Forces</i>
Personnel	Exceptional motivation and ability	National average
Equipment	Highly modified, uniquely procedures	Standardized
Training	Joint; often with foreign forces	Services; usually with national forces
Size	Groups, regiments, wings	Armies, numbered air forces, fleets

Figur 2 Karakteristika ved spesialstyrker og konvensjonelle styrker⁵²

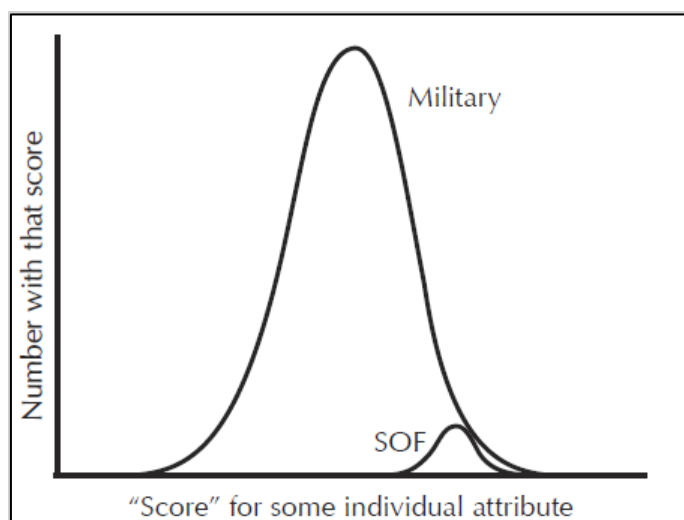
I følge Kiras (2011) er det tydeligste kvalitative skillet evnen til å gjennomføre oppdrag av ypperste standard under svært krevende og vekslende forhold. Selv om spesialoperasjoner kan gjennomføres ad hoc av konvensjonelle styrker, viser historien at dette krever tilstrekkelig tid og ressurser for å trene på ett spesifikt oppdrag. Spesialstyrkene på sin side, har iboende

⁵⁰ Militærhistorikeren Simon Anglim (2011, gjengitt i Bukkvoll, 2015, s. 605) har identifisert tre oppdragstyper som, på tvers av landegrenser og tidsepoker, går igjen blant de fleste spesialstyrker. Dette er spesiell rekognosering og overvåking, offensive aksjoner mot viktige mål, samt støtte og påvirkning. Russisk doktrine følger i hovedsak samme linje, men skiller seg fra vesten på to områder: Et sterkt fokus på indre sikkerhet, samt operasjoner for å bekjempe motstanderens spesialstyrker. I Vesten har dette tradisjonelt vært ansett å være et oppdrag for henholdsvis politistyrker og konvensjonelle styrker (Kanchukov, 2012, gjengitt og kommentert i Bukkvoll, 2015).

⁵¹ Elitestyrker (*corps d'elite*): Hjemlige eksempler kan være Kystjegerkommandoen (KJK) og Telemark bataljon (TMBN).

⁵² Pirnie (1994, s. 10)

egenskaper som gjør dem i stand til å veksle hurtig mellom oppdrag, oppdragstyper, operasjonsmodus, operasjonsmiljø og tilnærming uten at dette går på bekostning av kvaliteten på deres prestasjoner. I et funksjonelt perspektiv gjør disse egenskapene, sammen med hemmelighold og styrkeøkonomi, at moderne spesialstyrker appellerer til dagens beslutningstakere. Spesialstyrkenes fleksibilitet er basert på et bredt spekter av organiske kapabiliteter, en unik personellsammensetning og uformelle samhandlingsformer.⁵³

Figur 3 Skjematisk fordeling av individuelle egenskaper blant spesialstyrker og konvensjonelle styrker⁵⁴

Kurven «Military» er en skjematisk fremstilling av hvordan en del ønskede attributter (som fysikk, mestringsevne, språk- og kulturforståelse, samt tekniske ferdigheter) er normalfordelt blant militært personell generelt. (Se Figur 3.) Gjennomsnittets evne- og ferdighetsnivå er synlig hvor kurven har sitt høyeste utslag, og det er en del som skårer over og under snittet. Arealet under kurven representerer det totale antall personell i den militære organisasjon. Kurven «SOF» representerer på samme måte fordelingen av de samme attributtene blant selektert spesialstyrkepersonell. Personellet er selektert utfra samme masse, men ut i fra strengere kriterier. Dette gir spesialstyrkene en fordelaktig fordeling av kvalitative, individuelle egenskaper. De er «Elite Warriors» (Spulak, 2007, 2009).⁵⁵

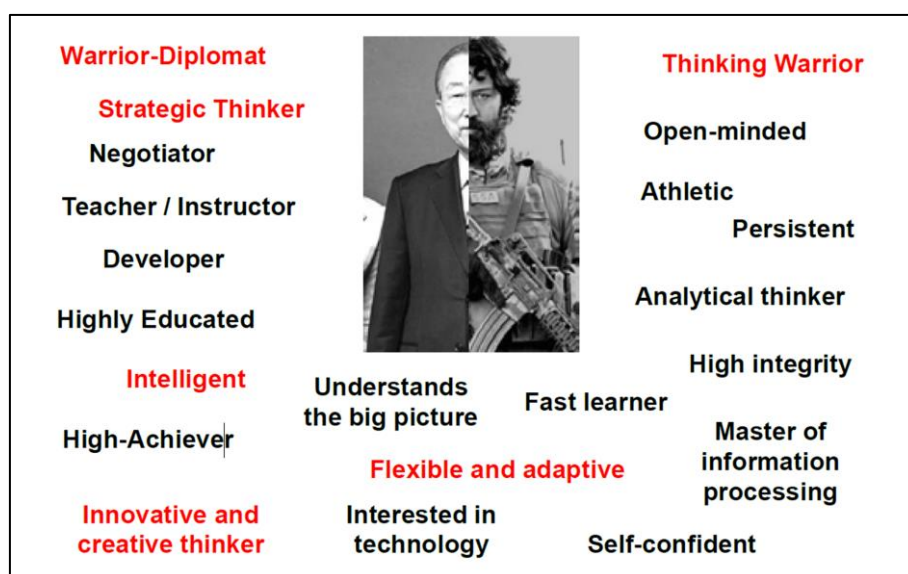
⁵³ Eksempelvis er de fleste spesialstyrker i stand til i settes inn på land, gjennom luften og over, eller under, vann; gjennomføre spesiell rekognosering, direkte aksjoner og militær assistanse; operere i skjulte, fordekte og åpne operasjonsmodus; samt innehar et spenn av spesialiserte funksjoner slik som entring, ildledelse, sanitet, våpenhåndtering, språk og kulturforståelse; etc....

⁵⁴ Spulak (2007, s. 11)

⁵⁵ Tradisjonelt var de fleste spesialstyrker bemannet med personell som hadde gått gjennom samme seleksjonsprosess. I dag består de fleste spesialstyrker av en stor andel personell med utelukkende bakgrunn fra

Kiras (2011) hevder videre at det er tre forhold som gjennomsyrrer spesialstyrkenes seleksjon, trening, utforming og utrustning og som skiller spesialstyrker fra konvensjonelle styrker. I tillegg til spesialstyrkenes evne til å skifte mellom oppdrag, vektlegges høy risiko og alternative løsningsstrategier. Spesialstyrker skal kunne operere selvstendig i fiendtlig, nektet, omstridt terreng, omgitt og bak fiendens linjer. Styrkene er ofte tallmessig underlegne og må tilrive seg relativ overlegenhet i engasjement (McRaven, 1997).

I forhold til alternative løsningsstrategier, lener Kiras seg på Spulak (2009). Han identifiserte to attributter som skiller spesialstyrker fra andre: kreativitet og fleksibilitet. Spulak hevder at disse faktorene, sammen med den elitekrigernes integritet og kompetanse, gjør at avdelingene ikke bare motstår, men klarer å utnytte, clausewitzisk friksjon. Dette støttes av en rekke studier som har påvist høyere toleranse for idemyldring og oppfinnsomhet, uformelle ledelsesformer og beslutninger på lavest mulig nivå innad i spesialstyrker (Anglim, 2011; Danielsen, 2012, 2015; Kiras, 2011).

Figur 4 Krav til fremtidens norske spesialsoldat⁵⁶

Innenfor rammen av oppdrag og avdeling, har vi sett at SOF-makt har flytende grenser mot det konvensjonelle. I følge Spulak (2009) er det grunnleggende skillet mellom disse avdelingstypene imidlertid evnen til å være kreativ, ukonvensjonell eller uortodoks. Han har identifisert tre egenskaper som gir spesialstyrkene denne evnen: Elite Warriors, kreativitet og

konvensjonelle avdelinger, sivile og selekterte operatører. Til tross av at alt personell ikke er formelt selektert, formes kulturen med basis i de selektertes verdigrunnlag. Danielsen (2012) har beskrevet denne utviklingen ved Marinejegerkommandoen.

⁵⁶Berg-Knutsen og Roberts (2015, s. 39)

---

fleksibilitet. Disse egenskapene har sitt utspring i spesialstyrkenes fordelaktig fordeling av kvalitative, individuelle egenskaper vist i Figur 3 (Spulak, 2007). Vekslingen mellom ulike oppgaver, og summen av eksponering over tid, bidrar til at erfarne spesialsoldater både er taktiske, diplomatiske og sosiale eksperter som er gode på samarbeid med både militære og sivile partnere. Berg-Knutsen og Roberts (2015) har beskrevet den fremtidige norske spesialsoldaten som en slik «Warrior–Diplomat» (Tucker & Lamb, 2007): ekspert på krigføring, taktiske ferdigheter og teknologi; utmerket forståelse for politiske og kulturelle spørsmål, høy sosial kompetanse med empati og gode kommunikasjonsevner, samt; godt skolert og i stand til å tenke strategisk, finne kreative løsninger og integrere SOF-makt i en helhetlig ramme. (Se Figur 4 for en illustrasjon av fremtidens, norske spesialsoldat.)

Spulak (2007) hevder at det er slike egenskapene som gjør at spesialstyrkene ikke bare motstår, men evner å utnytte, clausewitzisk friksjon. Egenskapene gjør spesialsoldaten i stand til å adressere hovedkildene til clausewitzisk friksjon, og setter således spesialstyrker i stand til å håndtere friksjon bedre enn konvensjonelle styrker (Spulak, 2007, s. 38-41):

Etter å ha sett på oppdrag, avdelinger og tenkemåte, kan en oppsummert kan en si at hovedskillet mellom SOF-makt, og konvensjonelle operasjoner er fundamentert på individenes kollektive evne til uortodoks tenkning og taktisk djervhet (Colin S Gray, 1996; Horn, 2004; Liat, 2013). (Se Figur 5.) Bortfaller dette, blir skillelinjene innenfor oppdrag og avdelingsform uklare. Uortodoks tenkemåte er den enkeltfaktoren som tydeligst definerer SOF-makt. I møte med ekstraordinære utfordringer av strategisk eller politisk betydning, skaper uortodoks tenkemåte, unik personellsammensetning og uformelle samhandlingsformer fleksible løsningsalternativer i form av SOF-makt. Colin S Gray (1996) går så langt som å si at dersom avdelinger blir for spesialisert, med stramt definert oppdragssett basert på allerede innarbeidede prosedyrer eller byråkratiske definisjonsmakt, er faren stor for at de mister evnen til uortodoks tenkning og ikke lenger er en spesialstyrke: «Only an unorthodox state of mind can provide true flexibility in the capabilities of special operations forces, including the raising of new units and temporary dedication of regular units, allowing them to rise in an innovative way to meet extraordinary challenges.» Rothstein (2006) introduserer i sin analyse av spesialoperasjoner i Afghanistan begrepet «hyperkonvensjonelle» styrker. Begrepet blir brukt om spesialstyrker som fokuserer på surgical strike, – altså på direkte aksjoner (DA) og

---

spesiell rekognosering (SR).⁵⁷ Samtidig assosieres begrepet med konvensjonaliseringen av spesialstyrkemiljøene. Mens de første spesialstyrkene var ledet av sivile eller militære med et «uortodoks rulleblad», har både norske og amerikanske spesialstyrker i de siste tiårene hovedsakelig blitt ledet av personell med konvensjonell bakgrunn eller fra miljø som er innrettet for kontraterror ("Yasotay", 2009; Melien, 2013).⁵⁸ Dette har vært med på å forme bildet av SOF-makt som en kapasitet primært innrettet for den direkte metoden.

Hyperkonvensjonelle styrker består først og fremst av eksperter på krigføring, taktiske ferdigheter og teknologi, mens de uortodokse egenskapene som er påkrevet for å gjennomføre special warfare kommer i andre rekke. Derav kan hyperkonvensjonelle styrker fort ende opp å være noe annet enn spesialstyrker.

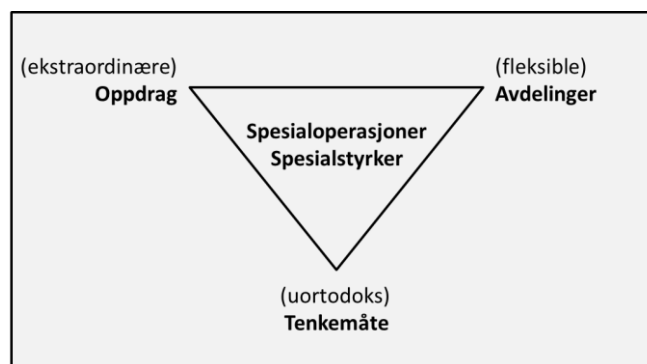
Uortodoks tenkning knytter Elite Warriors, kreativitet og fleksibilitet sammen. SOF-maktens egenart og rasjonale hviler således på individenes evne til uortodoks tenkning. Allikevel har studien vist at det er kombinasjonen av ekstraordinære oppdrag, behovet for fleksible styrker og uortodoks tenkning som er avgjørende for om det er en spesialoperasjon, eller om konvensjonelle styrker kan gjennomføre oppdraget. Pirnie (1994) skriver at det er uforholdsmessig stor påvirkningskraft, unike kapabiliteter, djervhet, fleksibilitet, lav profil og uortodokse taktikker som er det strategiske rasjonalet for spesialstyrker.

Med bakgrunn i sammenhengen mellom spesialstyrkenes rasjonale og egenart, vil studien undersøker i hvilke grad det var behov for SOF-makt, eller om andre styrker kunne ha gjennomført oppdraget. Var andre metoder og styrker er uegnet grunnet politiske, militære eller informasjonsmessige begrensninger, eller var akseptert politisk eller militær risiko høyere enn det som er vanlig for konvensjonelle styrker (Anglim, 2011; NATO, 2008, 2013a)? Var spesialstyrkene fleksibilitet og uortodokse tekning avgjørende for å kunne løse oppdraget?

---

⁵⁷ Begrepet knyttes sterkest til såkalte Special Mission Units (SMU). Imidlertid har disse avdelingene tilsynelatende fått en rolle som en slags forbilder – selv innen spesialstyrkemiljøet. Fenomenet ble forsterket da spesialstyrkene i ISAF – som sine forbilder – fokuserte på «high value target interdiction» (Dorschner & White, 2015, s. 3; Rothstein, 2006).

⁵⁸ Mens MJK alltid har holdt fast på at avdelingssjefene skal være selekterte marinejegere, var den første sjefen for FSK med bakgrunn som selektert «operatør» oberst Dag Garshol (2008–2010). I utviklingen av en overordnet ledelse av norske spesialstyrker var oberst Torgeir Gråtrud første sjef for spesialstyrkeavdelingen i Forsvarstaben (FST/SOA). Deretter ble kontreadmiral Nils Johan Holte første sjef for Forsvarets spesialstyrker (FS). Begge har tidligere hatt sentrale roller i de norske spesialstyrkene, men har ikke bakgrunn som selektert «operatør». I følge Rothstein (2006, gjengitt i M. Johnson, 2007, s. 62) hadde ingen av de seks første sjefene for USSOCOM relevant erfaring fra ukonvensjonell krigføring, og ingen av de fem hæroffiserene som hadde ledet USSOCOM hadde en karriere innen spesialstyrkene.

Figur 5 Tre aspekt av spesialstyrker og spesialoperasjoner⁵⁹

Basert på en skjønnsmessig vurdering, vil dette kategoriseres som høy, moderat eller lav høy grad av samsvar mellom teori og praksis. Høy grad av samsvar tilsier at oppdraget verken i samtiden eller i den nære ettertid, var mulig for andre styrker å gjennomføre. Moderat grad av samsvar tilsier at at konvensjonelle styrker kunne ha gjennomført oppdraget med lengre forberedelsestid, ekstra trening eller ved en noe senere anledning. Dersom konvensjonelle styrker kunne gjennomført oppdraget i samtiden, betegnes dette som lav grad av samsvar mellom teori og praksis.

2.2.5 Hemmelighold

Til slutt vil studien undersøke i hvilke grad spesialstyrkenes involvering, eller operasjonene i sin helhet, ble hemmeligholdt. Hemmelighold tyder på høy grad av politisk eller militær risiko. Sammenholdt med Celeski et al. (2011, s. 23) sin modell «A Theory for SOF; One chart says it all...» kan en hevde at det er en klar sammenheng mellom strategisk bruk av SOF-makt og strengt hemmelighold.

SOF-makt kan også brukes åpenlyst for å fremme et strategisk budskap i forholdet til motparten (Colin S Gray, 1996). Som studien kommer tilbake til i kapittel 4.2.2., har norske spesialstyrker særlig fra 90-tallet hatt en sterk symbolsk verdi som del av en norsk, småstatlig bidragsstrategi (Hammersmark, 2010). Imidlertid har studien tidligere avgrenset sitt fokus mot oppdragsrasjonalitet, fremfor bidragsrasjonalitet.

Studien har tidligere beskrevet at hemmelighold er en svakhet ved metode og kan påvirke resultatene. Allikevel er det slik at hemmelighold og åpenhet er binære verdier. Dersom studien kan avdekke bruk av åpent operasjonsmodus eller at bidraget følges av en åpen mediepolicy og offisiell omtale, er ikke spesialstyrkenes deltakelse hemmeligholdt.

⁵⁹ Fritt etter Colin S Gray (1996).

Analysen av tilfellestudiene vil med bakgrunn i det forannevnte undersøke i hvilke grad operasjonene ble *hemmeligholdt*. Bruk av fordekte eller klandestine operasjonsmodus vil, sammen med en restriktiv mediepolicy, tyde på høy grad av samsvar mellom teori og praksis. Åpent operasjonsmodus, eller en åpen mediepolicy, vil tilsvarende tyde på lav grad av samsvar mellom teori og praksis. En skjønnsmessig vurdering av forhold i gråsonen mellom disse to ytterpunktene vil betegnes som moderat grad av samsvar mellom teori og praksis.

2.2.6 Analytisk rammeverk

Basert på det overnevnte vil analysen bygge på fem spørsmål:

1. Funksjon: Hvilke funksjon hadde spesialoperasjonen i kampanjen/krigføringen?
2. Autonomi: I hvilken grad brukte spesialstyrkene den indirekte metoden?
3. Indirekte tilnærming: I hvilken grad opererte spesialstyrkene autonomt og på «egne» kommandolinjer?
4. Behov for SOF-makt: I hvilken grad kunne andre styrker ha gjennomført oppdraget?
5. Hemmelighold: I hvilken grad ble spesialstyrkenes involvering hemmeligholdt?

INDIKATOR			TILFELLEANALYSE		SAMMENSTILLING	
Symbol	Grad av korrelasjon	Tallverdi (x)	Grad av korrelasjon	Tallverdi (T _n)	Grad av korrelasjon	Tallverdi (S _{n1-n5})
	Høy	1	Svært høy	5	Svært høy	$x \geq 20$
	Moderat	0,5	Høy	4	Høy	$15 \leq x < 20$
	Lav	0	Moderat	3	Moderat	$10 \leq x < 15$
			Lav	2	Lav	$5 \leq x < 10$
			Svært lav	1	Svært lav	$x < 5$
			Ingen	0	Ingen	0

Figur 6 Støtteverktøy for analyse

Vurderingen av disse faktorene er kvalitative. Allikevel tillegnet forfatteren graden av samsvar tallverdier for å kunne støtte utarbeidelsen av konklusjonen ved hjelp av disse. Utrekningene er ikke gjengitt i studien, men tyder på at de skjønnsmessige konklusjonene var reliable. (Se Figur 6.)

Tabellen «Indikator» angir en tallverdi (x_i) knyttet til de ulike graderingene av samsvar for hver indikator. Høy, moderat og lav grad av samsvar henholdsvis gir verdiene 1, 0,5 og 0. De fem indikatorene gav således et samlet score (T_n) som kan beskrives som $T = x_1 + x_2 + x_3 + x_4 + x_5$. Dette ble deretter sammenholdt med tabellen «Tilfelleanalyse» for å verifisere forfatterens skjønnsmessige konklusjon. Til slutt ble de fem tilfellen ($n_1 - n_5$) sammenholdt ($S_{n_1 - n_5} = T_1 + T_2 + T_3 + T_4 + T_5$) og vurdert mot skalaen i tabellen «Sammenstilling».

---

3 Norsk bruk av spesialstyrker 1994–2014

I dette kapittelet vil studien gjennomgå fem tilfellestudier som er valgt ut fra en innledende analyse av tjueen operasjoner hvor norske spesialstyrker har blitt anvendt. Operasjonene spenner over fire teater – Balkan, Afghanistan, Nordområdene og Indiahavet – i perioden 1994–2014. Utvalget representerer ulike teater, krigføringsformer og tidsepoker.

3.1 Balkan

3.1.1 Joint Commision Observers (Bosnia-Hercegovina, 1999–2000)

Krigene i det tidligere Jugoslavia pågikk i perioden 1991 – 1999. De bakenforliggende årsakene var komplekse: Identitetsorientering med bakgrunn i etnisitet, religion, historie og nasjonalisme ble forent med stormaktsspill. Resultatet ble utbredt brutalitet og menneskelige lidelse i form at etnisk rensing, massakre og enorme flyktningstrømmer (Weber, 2012, s. 85).

I 1995 bidro NATO til implementeringen av Dayton-avtalen ved å bidra med en fredsopprettende styrke, Implementation Force (IFOR). IFOR's oppdrag var av ett års varighet, men det ble tidlig klart at dette for kort tid til å stabilisere situasjonen i Bosnia. Desember 1996 ble derfor IFOR avsløst av Stabilization Force (SFOR), og operasjon Joint Endavour skiftet navn til Joint Guard. SFOR ble stående til EU overtok i 2004 (Børresen, 2012; Weber, 2012). Det er i dette bildet norske spesialstyrker for første gang ble brukt i internasjonale operasjoner:

Allerede i 1993 hadde NATO begynt å planlegge for fredsoperasjoner på Balkan. Norge hadde forpliktet seg til å bidra i beredskapen for å kunne støtte evakueringen av UNPROFOR under krigslignende omstendigheter.⁶⁰ Det ble ingen nødevakuering, men planleggingen av NATOs intervensjon i Bosnia (OPLAN 40-105 Operation Joint Endavour) foregikk under knappe tidsrammer og ble basert på den eksisterende evakueringsplanen. NATO overtok ansvaret for det internasjonale militære engasjementet på Balkan etter FN i desember 1995 (Børresen, 2012; Melien, 2014b).

---

⁶⁰ Etter hvert som situasjonen forverret seg ble OPLAN 40-104 Operation Determined Effort utviklet for å evakuere UNPROFOR (United Nations Protection Force). Norge forpliktet seg med å bidra med spesialstyrker, ett infanterikompani, to havnekontrollgrupper, to transportgrupper og tre C-130 Hercules transportfly. Inntil 25 mann fra FSK og HJS ble øremerket for dette oppdraget (Børresen, 2012; Melien, 2014b).

Allerede i starten av IFOR hadde norske spesialstyrker bidratt som et feltsikkerhetslag.⁶¹ Imidlertid, blir Joint Commision Observers-oppgaget (JCO) regnet som den første spesialoperasjonen i utlandet etter den andre verdenskrig. JCO var koblingen mellom de konvensjonelle styrkene og «the human battlefield». Oppdraget innebar informasjonsinnhenting, liaisonering mellom ulike fraksjoner og formidling av kontakt mellom vanskelig tilgjengelig beslutningstakere og eget hovedkvarter. JCOs var underlagt en CJSOTF⁶², men arbeidet direkte for styrkesjefen. Observatørene opererte ut i fra alminnelige, sivile hus i sine ansvarsområder. De brukte sivile kjøretøy, var selvforsynt og levde av den lokale økonomien; De brukte nøytrale uniformer, men bar skjulte våpen mens de normalt opererte i par. Personell fra Marinejegerkommandoen ledet det norske JCO-laget i 18 måneder fra tidlig på året i 1999. Spesialstyrken bidro ofte til å påvirke utfallet av operasjoner og forhindret ikke sjelden episoder som kunne ha slått ut i åpen konflikt. Imidlertid ble allerede vanskelige arbeidsforhold enda mer krevende da NATO startet bombekampanjen i Kosovo og Serbia (Cleveland, 2001; Hammersmark, 2010; Melien, 2014b).⁶³

3.1.2 Analyse

Oppdraget til JCO var spesiell rekognosering og liaisonering mellom ulike fraksjoner. Spesialoperasjonenes funksjon var å støtte den fellesoperative ledelsen med etterretninger om partene og sikkerhetssituasjonen, samt muliggjøre dialog med og mellom de ulike partene. I rollen som JCO var spesialstyrkenes funksjon taktisk støtte til landkomponenten.

De norske spesialstyrkene var i kontakt med de lokale grupperingene, men opererte ikke by, with, through de lokale aktørene. Tvert i mot var innretningen å hente inn informasjon fra partene, og i nødsfall gjennomføre direkte aksjoner for å friggi gisler tatt av aktørene. I det opprinnelige, britiske JCO-konseptet omfattet oppdraget også målidentifisering og ildledning. Det var altså den direkte tilnærmingen som definerte oppdraget.

---

⁶¹ Elementer fra FSK og HJS begynte å operere som feltsikkerhetslag som del av IFOR og SFOR i Bosnia-Hercegovina i 1996 (Børresen, 2012; Melien, 2014b). Dette innebar å beskytte viktig personell og infrastruktur gjennom innhenting av sikkerhetsetterretninger (Forsvarssjefen, 2005). Etterhvert ble oppdraget overtatt av andre styrker, mens HJK tok del i Joint Commision Observers (Eidhem, 2010, referert i Hammersmark, 2010, s. 18).

⁶² CJSOTF. Combined Joint Special Operations Task Force.

⁶³ NATO gjennomførte luftoperasjoner som del av operasjon Allied Force fra 24 mars 1999. Etter mer enn 38 000 kampflytokt, aksepterte Milošević vilkårene for en NATO-ledet fredsoperasjon på bakken i Kosovo. 9 juni ble luftkrigen avsluttet (Børresen, 2012; North Atlantic Council, 1998; Weber, 2012).

Operasjonene Joint Endavour (IFOR) og Joint Guard (SFOR) var basert på planverket til Operation Determined Effort og ble ledet av NATOs sørkommando⁶⁴. Bakkestyrken var bygget omkring NATOs uttrykingsstyrke⁶⁵ som ledet operasjonene på bakken fra sitt korpshovedkvarter (Børresen, 2012; Ramirez, 2004; Raugh, 2010) Spesialstyrkene, inklusivt de norske, ble organisert i en CJSOTF⁶⁶ som var underlagt landkomponenten og på siden av korpsets divisjoner (Cleveland, 2001; Melien, 2014b).

Britene hadde allerede i avslutningen av UNPROFOR startet å bruke spesialstyrker i JCO-rollen for å «act as his [COM UNPROFOR] “directed telescopes”, with the mission of providing him with a frank, true assessment of the situation on the ground as well as serving as forward air controllers to direct air strikes as necessary» (Ramirez, 2004). Spesialstyrkenes egenart gjorde det mulig for små enheter å operere over lang tid i farlige og høyst uoversiktlige omgivelser. JCO var en fleksibel styrke som bidro med detaljert kunnskap basert på observatørens daglige interaksjon med lokalbefolkningen; de gav styrkesjefene direkte tilgang til nøkkelpersonell i de stridene fraksjonene, og; JCO var sjefen øyne og ører som kunne bidra med nøyaktig rapportering om viktige forhold. Dette var ikke et oppdrag for konvensjonelle styrker.

De norske spesialstyrkenes bidrag på Balkan ble i stor grad holdt skjult.⁶⁷ Slik var det også for JCO-oppdragets vedkommende.

3.1.3 Den første internasjonale spesialoperasjonen etter andre verdenskrig

Gitt oppgavens teoretiske rammeverk scorer bruken av norske spesialstyrker JCO-rollen lavt. Tre av fem indikatorer viser liten grad av samsvar mellom teori og praksis. To indikatorer indikerer høy korrelasjon. Med dette kan en hevde at bruken av spesialstyrkene i JCO-rollen i liten grad var i tråd med spesialstyrkenes rasjonale og egenart.

---

⁶⁴ NATOs sørkommando. Allied Forces Command South (AFSOUTH).

⁶⁵ NATOs uttrykingsstyrke. Allied Rapid Reaction Corps (ARCC).

⁶⁶ I følge enkelte kilder var spesialstyrkene i IFOR organisert i en Special Operations Command (SOCIFOR), men at denne ble omgjort til en CJSOTF da amerikanerne overtok kommandoen fra den britiskledede ARRC. Amerikansk litteratur angir også at divisjonene ble tildelt en Special Operations Command and Control Element (SOCCE) underlagt divisjonene med taktisk kommando (Cleveland, 2001; Ramirez, 2004).

⁶⁷ Foruten Determined Effort og Joint Guarantor – evakueringsplaner knyttet til UNPROFOR og Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) sine observatørteam (Kosovo Verification Mission, KVM) – ble de norske spesialstyrkenes tilstedeværelse og operasjoner på Balkan i stor grad hemmeligholdt (Forsvarsdepartementet, 1995, 1999c). Imidlertid, kom norske spesialjegere i møte med norsk presse på grensen til Kosovo like før styrken rykket inn i området. Det første skarpe utenlandsoppdraget av dette omfanget ble derved kjent hjemme i Norge (Melien, 2014b).

JCO-oppgjøret har i ettertid blitt omtalt som den første spesialoperasjonen som norske styrker gjennomførte i utlandet etter andre verdenskrig. Således har dette oppdraget, sammen med de andre bidragene til Balkan, vært viktige i utviklingen av norske spesialstyrker og forventningene til disse. Disse operasjonene åpnet øyne opp for norske beslutningstakere i forholdet til hvordan spesialstyrker kunne være et rimelig alternativt som gav stor politisk uttelling i det internasjonale samarbeidet (Børresen, 2012). Imidlertid viser studien, at til tross av operasjonen holdt en lav profil og styrken opererte selvstendig over lang tid blant de lokale, ble ikke spesialstyrkene brukt som en strategisk ressurs. – Men bidragene på Balkan gav en nasjonalstrategisk effekt, som til forveksling kan høres ut som om styrkene var, eller ble bruk, strategisk.

Karakteristika	Hva var spesialoperasjonens funksjon?	Anvendte spesialstyrkene indirekte tilnærming?	Opererte spesialstyrkene på egenhånd?	Kunne andre styrker ha gjennomført oppdraget?	Ble spesialstyrkenes involvering hemmeligholdt?
Tilfelle Bosnia-Hercegovina (1999–2000) IFOR/SFOR Joint Commission Observers (JCO)	 Taktisk støtte til landkomponent (stabiliseringsoperasjon)	 Nei (SR, LNO)	 Integret K ₂ * (CJSOTF)	 Nei (Isolert over lang tid / foregikk i Human Terrain)	 Ja (NORSOF på Balkan avdekket av journalister i Kosovo 1999)

Figur 7 Analyse av JCO-operasjonene (1999–2000)⁶⁸

3.2 Afghanistan

3.2.1 Operation Enduring Freedom (2001–2002)

Dagen etter angrepene 11 september 2001 kunngjorde den amerikanske presidenten at det amerikanske folk var i krig. Angrepet utløste Atlanterhavspaktens artikkel 5 om solidarisk støtte ved angrep på ett av medlemslandene. Fienden var ikke bare de som hadde utført og planlagt angrepene, men også de som huset dem. CENTCOM⁶⁹ ble umiddelbart gitt oppdrag å planlegge og lede det som etter hvert skulle bli kalt Operation Enduring Freedom (OEF).⁷⁰ Afghanistanutvalget har delt krigen i Afghanistan i fire deler, i tillegg til dagens NATO-operasjon (RSM) hvor afghanske sikkerhetsstyrker støttes med å ivareta sikkerhetsansvaret som nå er formelt overført til afghanske myndigheter (Godal et al., 2016; Dag Leraand, 2012; Perry & Kassing, 2016).

Den første fasen (2001–2002) av det internasjonale engasjementet var preget av den USA-ledede «krigen mot terror» og de militære operasjonene for å bekjempe al-Qaida og Taliban.

⁶⁸ * CJSOTF var underlagt landkomponenten (korpnsnivå). Ordforklaringer: SR. Spesielle rekognosering. LNO. Fraksjonsliaisonering. Integret K₂. SOF integrert i konvensjonell K₂ –arkitektur.

⁶⁹ CENTCOM. U.S. Central Command. Amerikansk teaterkommando med et geografisk ansvarsområde som omfatter Midtøsten, Øst-Afrika og Sentral-Asia.

⁷⁰ Operasjonen var innledningsvis benevnt «Operation Infinite Justice» (Dag Leraand, 2011).

De sovjetiske erfaringene fra Afghanistan tilsa at store konvensjonelle landstyrker var lite egnet, og koalisjonen valgte derfor Nordalliansen til sin lokale hovedallierte under invasjonen i oktober 2001 (Godal et al., 2016; Hammersmark, 2015) I CENTCOM fikk sjefen for spesialstyrkekomponenten⁷¹ ansvaret for å lede den første de innledende kampene. Han organiserte innsatsen langs to linjer: JSOTF-N⁷² skulle støtte Nordalliansen, mens JSOTF-S⁷³ skulle koordinere allierte spesialstyrker og være til støtte for den kommende landoffensiven og maritime operasjoner i CENTCOMs ansvarsområde (GlobalSecurity.org, 2015; Neumann, Munday, & Mikolashek, 2006, s. 10; Zimmerman, 2011).⁷⁴

7. oktober startet OEF med en bombekampanje, støttet av måletterretninger fra britiske og amerikanske spesialstyrker. 15 oktober var spesialstyrker og enheter fra CIA i gang med å forberede offensiven mot Taliban by, with, through Nordalliansen. I løpet av november og tidlig desember måned ble Mazar-el-Sharif, Kabul og Kandahar tatt tilbake. 6 desember gikk Talibans ledelse under jorden, og Talibans regjeringstid i Afghanistan var derved over (Biddle, 2003; Godal et al., 2016; Perry & Kassing, 2016). En al-Qaida-gruppe hadde søkt tilflukt i fjellområdene nært Tora Bora. Med støtte fra amerikanske, britiske og tyske spesialstyrker, nedkjempet Nordalliansen al-Qaida-gruppen i et langvarig slag (4 – 17 desember). Imidlertid unnslopp mange Al-Qaida-kjempere og ledere over til Pakistan (Biddle, 2003; Dag Leraand, 2012; Löwenstein, 2008).

Norske spesialstyrker ble først deployert til Afghanistan ved årsskiftet 2001/2002. Mens et lite forparti allerede var på plass i desember 2001, ankom den første kontingenten med norske spesialstyrker Kandahar i januar 2002 (Godal et al., 2016; Dag Leraand, 2012). Styrken betegnet som NORFOT TG⁷⁵ ble underlagt spesialstyrkegruppen CJSOTF-S, også kalt TASK FORCE K-BAR, i til sammen seks måneder.⁷⁶

---

⁷¹ Special Operations Command–Central (SOCCENT). Regional, amerikansk spesialstyrkekommando med ansvar for å planlegge og lede spesialsoperasjoner i CENTCOMs ansvarsområde.

⁷² JSOTF-N. Joint Special Operations Task Force–North [aka Task Force Dagger].

⁷³ JSOTF-S. Special Operations Task Force–South [aka Task Force K-Bar].

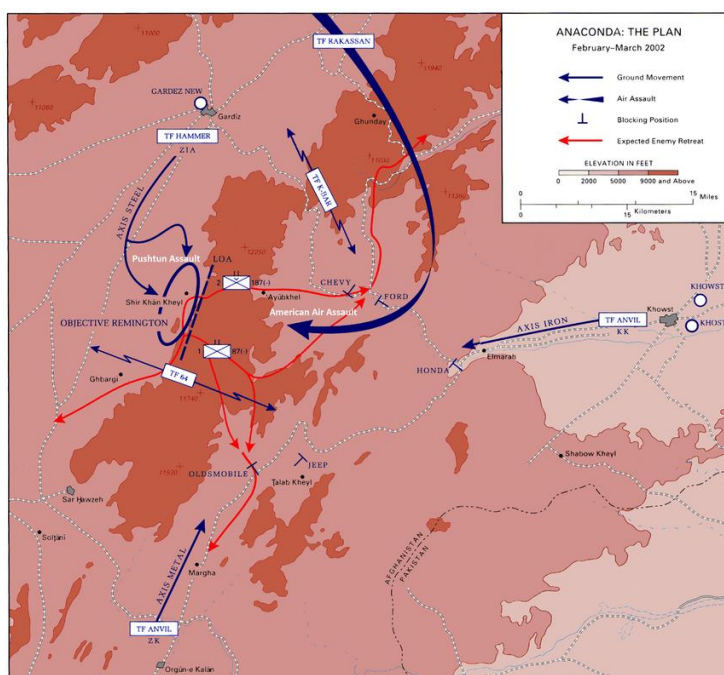
⁷⁴ JSOTF-S ble en CJSOTF da den ble flernasjonalt. «*combined* — A term identifying two or more forces or agencies of two or more allies operating together.» (U.S. Joint Chiefs of Staff, 2016, s. 40). I det etterfølgende blir JSOTF-S omtalt som CJSOTF-S. (Se også fotnote 74.)

⁷⁵ NORFOT TG. Norwegian Special Operation Forces–Task Group.

⁷⁶ I mars 2002 ble de internasjonale spesialstyrkegruppene i Afghanistan slått sammen til én. CJSOTF-Afghanistan (CJSOTF-A) ble navnet, og styrken var underlagt taktisk kontroll av CFLCC-Forward (TF Mountain) (Neumann et al., 2006). [CFLCC. Combined Forces Land Component Command]

Styrken benevnt gjennomførte sitt første oppdrag 15 januar 2002. De norske spesialstyrkene kom ikke i kamp, men gjennomførte spesiell rekognosering (SR) under svært krevende forhold. Oppdragene kunne være i form av Battle Damage Assessment (BDA), Sensitive Site Exploration (SSE), eller rekognosering og observasjonstjeneste, slik de gjorde under Operation Anaconda (Hammersmark, 2015; Dag Leraand, 2012; Melien, 2014b).

Operasjon Anaconda (1–18 mars) var den første store OEF-operasjonen i Afghanistan som involverte konvensjonelle styrker. Hensikten var å nedkjempe en større gruppe al-Qaida- og Taliban-styrker som hadde tilhold i Shah-i-Kot-dalen og omkringliggende fjellområder i Paktia-provinsen i det sørøstlige Afghanistan. Operasjonen ble den siste store stridsoperasjonen i Afghanistan – så langt (Biddle, 2003; Godal et al., 2016; Perry & Kassing, 2016).

Figur 8 Operasjon Anaconda, februar–mars 2002⁷⁷

Norske spesialstyrker deltok også i 2003 og 2005–2006 under rammen av OEF. Konflikten hadde da endret karakter og bidragene var ulikt det som omtales i dette tilfellestudiet.⁷⁸

⁷⁷ Stewart (2010, s. 475).

⁷⁸ Afghanistanutvalget omtaler perioden 2002–2006 som den andre fasen. Situasjonen var preget av politiske optimisme og et økende ambisjonsnivå for statsbygging både militært og sivilt. Militært var tilsynelatende det vanskeligste over (Godal et al., 2016).

3.2.2 International Security Assistance Force (2007–2014)

I den tredje fasen (2006–2011) ble det åpenbart at Taliban igjen hadde bygget opp betydelig militær kapasitet med støtte fra deler av det pakistanske sikkerhetsapparatet. Utvidelsen av ISAF⁷⁹ til det sørlige og østlige Afghanistan ble møtt av uventet sterk motstand. Samtidig var det en konstant utfordring for NATO å få medlemslandene til å fylle det vedtatte styrkebehovet i sør. Norske spesialstyrker var ønsket i Sør-Afghanistan, – et område hvor norske spesialstyrker tidligere hadde operert og hvor kampene nå tiltok (Bakkeli, 2013; Godal et al., 2016; Oma, 2011).⁸⁰

I mars 2007 sendte Norge spesialstyrker til Kabul på sin fjerde seksmånedersrotasjon. Denne gangen ble styrken underlagt ISAFs nye spesialstyrkekommando og benevnt TF 51 (R. M. Johnson, 2009; Melien, 2013).⁸¹ Det overordnede målet var å bidra til å forbedre sikkerhetssituasjonen i Kabul, og spesialstyrken angrep ulik terroristnettverk i Kabul-området for å avskjære og hindre bombeangrep mot den strategisk viktige hovedstaden.⁸² Oppdraget ble definert som rekognosering, offensive operasjoner og militære assistanse til afghanske enheter. I tillegg skulle styrken kunne bistå andre norske og allierte enheter utenfor Kabul-området i «akutte nødstilfeller». Det er i denne perioden samarbeidet med spesialpolitistyrken Crises Response Unit (CRU) etableres (Forsvarsdepartementet, 2016b; Godal et al., 2016; Melien, 2014b).

Året etter var spesialstyrkene igjen på plass i Kabul.⁸³ Nå var imidlertid kravet om å ha med afghanske styrker på operasjoner ytterligere forsterket. Nå var målet ikke bare «afghan face», men at operasjonene i større grad skulle være «afghan led». Beredskapsstyrken de hadde trent høsten før eksisterte fremdeles, og den norske styrken gjenopptok derfor samarbeidet med CRU. Oppdragets overordnede mål var å forhindre angrep mot Kabul, imidlertid, denne gangen ble utviklingen av CRU en hovedpilar i oppdragsporteføljen. Støtte til bekjempelse av narkotikaproduksjon inngikk etterhvert i porteføljen. Det norske bidraget varte i 18 måneder, frem til oktober 2009 (Godal et al., 2016; Melien, 2014b).

---

⁷⁹ ISAF. International Security Assistance Force.

⁸⁰ Spesialstyrkenes tredje bidrag til Afghanistan startet i juli 2005 og varte inn i januar 2006. Fra og med november 2005 rekognoserte norske spesialstyrker Nord-Helmand og vestlige Oruzgan. Under krevende forhold og langt unna alliert gjennomførte styrken innhentingsoveroperasjoner sammen med afghanske sikkerhetsstyrker for å registrere eventuelle opprørsvirksomhet og opprørsleder og således legge til rette for den britiske landstyrken som skulle få ansvar for Helmand hadde en viss forståelse av situasjonen (Godal et al., 2016; Melien, 2014b).

⁸¹ TF 51. Task Force 51.

⁸² Norske myndigheter understreket at styrken bare skulle brukes i «Kabul-området». Dette inkluderte de seks tilstøtende provinsene, herunder de urolige provinsene Logar og Wardak (Godal et al., 2016, s. 65).

⁸³ Henholdsvis benevnt TF51 for FSKs bidrag og TF 52 for MJKs bidrag (Melien, 2013).

I den fjerde fasen, 2010–2014, reduserte det internasjonale samfunnet ambisjonene. Det var stor slitasje på mange alliertes styrker. ISAF-landenes befolkning var krigstrett og finanskrisen i Europa førte til store nedskjæringer i europeiske statsbudsjetter. Sammen med president Obamas beslutning om gradvis å trekke ut styrkene fram til avslutning av ISAF i 2014, satte dette fortgang i arbeidet med å bygge afghanske sikkerhetsstyrker. Disse skulle ta ansvaret for sikkerheten i landet og derigjennom tilrettelegge for videre statsbygging. I april 2012 gjenopptok norske spesialstyrker oppdraget i Kabul under navnet TF51. Denne gangen var oppdraget militære opplæring- og rådgivning av spesialpolitienheten CRU. Styrkene deltok i harde kamper i byen, trente CRU og utviklet den stabs- og ledelsesmessige overbygningen beredskapsstyrken inngikk. Fokus var på mentorering, men spesialstyrken kunne bidra med direkte støtte i ekstreme situasjoner. Dette ble videreført gjennom 2013 og 2014 var det siste året i den internasjonale ISAF-operasjonen. Underveis ble spesialstyrkebidraget i Kabul det norske hovedbidraget i Afghanistan (Forsvarsdepartementet, 2016b, 2016c; Godal et al., 2016).

Norske styrker har fortsatt mentoreringen av CRU under navnet SOAT 222⁸⁴ og bidrar med stabsoffiserer under paraplyen av RSM. Dette er inntil videre besluttet å vedvare ut 2017 (Forsvarsdepartementet, 2016c).

3.2.3 Analyse

Krigføringen i 2001–2002 var preget av den USA-ledede «krigen mot terror» og de militære operasjonene for å bekjempe al-Qaida og Taliban. De viktigste aktørene, ikke minst USA og FNs spesialutsending, ville ikke gå tungt inn i Afghanistan. Det var et mål å unngå de sovjetiske erfaringene fra Afghanistan, hvor store konvensjonelle landstyrker ikke hadde lyktes og krigføringen fikk en okkupasjonsprofil (Godal et al., 2016; Hammersmark, 2015). I ettertid ble krigføringen omtalt som «Afghanistan-modellen» og hevdet å være eksempel på hvordan fremtidig krigføring kunne gjennomføres: lokale styrker assistert ved hjelp av spesialstyrker og overlegen luftmakt. Imidlertid, var kampanjen overraskende ortodoks. Det var i all hovedsak en AirLand Battle-kampanje hvor tung ildstøtte støttet landstrid mellom to hærstyrker. Innledningsvis utgjorde spesialstyrker det vestlige bidraget på bakken og bidro by, with, through lokale styrker til avgjørelse i krigføringen. Men ettersom krigen utviklet seg ankom flere konvensjonelle styrker Afghanistan (Biddle, 2003, 2006; Neumann et al., 2006). Det er på dette tidspunktet NORSOF TG ankommer Afghanistan for første gang. NORSOF

---

⁸⁴ SOAT 222. Special Operations Advisory Team 222.

TG inngikk i CJSOTF-S (TF K-Bar) som blant annet støttet AirLand-kampanjen med spesiell rekognosering og direkte aksjoner. En kan således hevde at det norske bidraget hadde en taktisk funksjon til støtte for konvensjonelle luft- og landoperasjoner. Operasjon Anaconda, er et godt eksempel på dette.

Da spesialstyrkene deployerte til Kabul i 2007, endret oppdragets karakter seg. En kan hevde at bidragene gikk inn i en ny æra. Overordnet skulle de kommende bidragene inngå i NATO-operasjonen ISAF, fremfor den amerikanskledede OEF. Spesialstyrkebidraget var tråd med NATOs behov, og skulle bidra til å forsvare og bevare stabiliteten i hovedstaden og dermed beskytte både regjeringen, de offentlige institusjoner og det internasjonale samfunn i deres virksomhet. Da styrken ankom Kabul, var sikkerhetssituasjonen i byen under press. Trusselen mot NGOer⁸⁵ og vestlige interesser i Kabul var truet. TF 51 hadde som oppdrag å bekjempe ulike terroristnettverk i Kabul-området for å avskjære og hindre bombeangrep mot den strategisk viktige hovedstaden. I tillegg skulle styrken kunne bistå andre norske og allierte enheter utenfor Kabul-området i «akutte nødstilfeller». Begge disse oppdragene var taktiske i sin egenart, men en kan argumenter for at de hadde operasjonell funksjon: beskyttelse av det symbolske tyngdepunktet i kampanjen – hovedstaden hvor det nye regimet satt og vestlige organisasjoner hadde sin representasjon, samt; som en fleksibel styrke som på kort varsel kunne settes inn andre steder i teateret dersom det dukket opp hendelser eller trusler som måtte håndteres (Forsvarsministeren, 2007; Godal et al., 2016; Utenriksministeren).

Mens JSOTF-N (TF Dagger) og CIA hadde anvendt special warfare i de innledende månedene i 2001, gjennomførte NORSOFTG spesiell rekognosering som en integrert del av en direkte tilnærming for å bekjempe al-Qaida og Taliban. Norske spesialstyrker hadde tradisjonelt fokusert på direkte aksjoner og spesiell rekognosering fremfor special warfare, og bidro med sin ekspertise på området (Hellesten, 2008; Robertsen, 2007).

Spesialstyrkene i ISAF var innledningsvis fokusert på «high value target interdiction», men dreide over tid til også å trene og rådgi lokale styrker (Dorschner & White, 2015, s. 3). De norske bidragene fulgte i dette sporet. Da de norske spesialstyrkene ankom Kabul i 2007, presset afghanske myndigheter og ISAF presset på for at flere skulle bidra til oppbyggingen av afghanske sikkerhetsstyrker og ta med afghanere partner – an afghan face – på sine operasjoner. Den afghanske medvirkningen var ofte kun tilsynelatende, men kravene gjorde at

---

⁸⁵ NGO. Non-Governmental Organization. Ikke-statlig organisasjon.

---

også TF 51 måtte finne en afghansk partner, spesialpolitistyrken CRU. Da styrken redeploerte hjem til Norge september samme år, forelå det forelå ingen planer om at samarbeidet med CRU skulle fortsette. Dette tyder på at det var mer ytre krav, enn en norsk strategi omkring special warfare som la grunnlaget for treningen av den afghanske sikkerhetsstyrken. Samvirket med CRU var på mange måter et nødvendig onde, etterhvert som kravet gikk fra at operasjonen skulle ha et afghan face til at operasjonene skulle være afghan led. Da TF 51 kom tilbake til Kabul i 2008, ble utviklingen av CRU en hovedpilar i oppdragsporteføljen. Imidlertid kom vendepunktet for Norges da MJK (TF 52) overtok oppdraget i Kabul i juni 2008. Afghansk personell fikk nå i større grad fikk delta sammen med de norske spesialstyrkene i skarpe operasjoner. De påfølgende årene skulle norske spesialstyrker bekjempe terror og angrep fra opprørerne i Kabul by, with, through den afghanske politienheten CRU. Oppsummert skulle afghanistanoppdraget etter hvert vise seg å sette ny kurs i utviklingen av de norske spesialstyrkenes kapasiteter for indirekte tilnærming. Imidlertid, ser det ut som om denne utviklingen verken hadde et langstiktig perspektiv, eller var ønsket. Bidragene var kortvarige og med minimale føringer hjemmefra, og utviklingen møtte en del motstand fra spesialstyrkene selv. Det var ytre krefter som drev frem utviklingen og ivaretok et langvarig perspektiv (Godal et al., 2016; Melien, 2013, 2014b).

I de innledende kampene opererte JSOTF-N alene ved siden av Nordalliansen. SOCCENT satt da i førersetet for hva som skjedde på bakken. Da de norske spesialstyrkene ankommer teateret, inngår disse i TF K-Bar som har fått en støttende rolle til landkomponenten (TF Mountain). Etter hvert som CENTCOM besluttet å samle spesialstyrkene i en kommando, mars 2002, ble den nye kommandoen CJSOTF-A underlagt landkomponenten CFLCC (TF Mountain) (Neumann et al., 2006). NORSOF TGs bidrag var altså knyttet til en konvensjonelle kommando- og kontrollstruktur.

Fra og med 2007 ble de norske spesialstyrkene underlagt ISAFs hovedkvarter for spesialstyrker, SOCCE⁸⁶ som var etablert i ISAF HQ i Kabul. Etter hvert som ISAFs kommandostruktur utviklet seg, ble SOCCE i 2009 en spesialstyrkekomponent og benevnt ISAF SOF HQ. Parallelt med dette ble kommandoforholdet tilordnet slik at de regionale teigeierne fikk sterkere innflytelse med spesialoperasjonene i sitt operasjonsområde. De norske spesialstyrkene ble således underordnet et regionalt SOCCE som skulle koordinere bruken av spesialstyrker til støtte for de regionale kommandoene (Godal et al., 2016;

---

⁸⁶ SOCCE. Special Operations Command and Control Element.

McChrystal, 2009; Vores, 2012). Oppsummert, kan en si at de norske spesialstyrkene etter opprettelsen av ISAF SOF HQ var organisert i en hybrid-modell. SOF-komponenten var direkte underlagt den strategiske teaterkommandoen, men måtte innordne seg konvensjonelle teigeiere og det fellesoperative hovedkvarteret IJC⁸⁷.

NORSOF TGs operasjoner som del av TF K-bar foregikk i små forband, i svært krevende terreng og tett på fienden. Temperaturene kunne komme opp i 60 varmegrader og oppakningene var tunge. – Opptil 100 kilos vekt var ikke uvanlig (Melien, 2014b).

Usikkerheten i oppdraget ved avreise krevde en fleksible styrke. Samtidig var NORSOF TG de første norske bakkestyrkene som ble planlagt inn i kampoperasjoner etter den andre verdenskrig. Summen av disse krevende forholdene, og at øvrige deler av Forsvaret så vidt hadde startet omstillingen til innsatsforsvaret, gjorde at det kun var spesialstyrker som kunne gjøre denne jobben.

Oppdraget i Kabul var innledningsvis innrettet mot «high value target interdiction». Slike «kontraterror-», «politi-» eller «pågrepelses»-oppdrag er oppdrag som konvensjonelle styrker normalt ikke er tilpasset for. Således var det ingen andre norske styrker som kunne utføre oppdraget. Langt på vei gjelder det samme for mentoreringen av CRU. CRU er en nasjonal, polisier beredskapsstyrke som primært håndterer terrorangrep, farlige pågrepelse og gisselredning. Slik sett, kunne en sett for seg at opptreningen av CRU kunne vært et politioppdrag, løst av politiets spesialstyrke Beredskapstroppen (BT).

Innledningsvis ble spesialstyrkenes eventuelle deltakelse i krigen i Afghanistan holdt tett til brystet, og pressen opplevde at norske myndigheter holdt tilbake informasjon om de norske spesialstyrkene (Rosslund, 2006). I en pressemelding 30 november 2001 listet Forsvarsdepartementet opp styrker som ble tilbudt til OEF (Forsvarsdepartementet, 2001). Her oppgis «spesialister innen vinteroperasjoner» som var dekke for spesialstyrker (Forsvarsdepartementet, 2001; Godal et al., 2016, s. 48). Forsvarsminister Devold kunngjorde i et foredrag i Oslo Militære Samfund 7 januar 2002 at norske spesialstyrker var «på plass» i Afghanistan, men det var først etter at amerikanske myndigheter opplyste at nordmenn var involvert i krigshandlinger, at dette ble bekreftet fra norsk side (Rosslund, 2006, s. 8; VG Nett, 2002). Underveis i bidraget utgis lite informasjon fra Forsvarets side, men deltakelsen ble bekreftet etter at operasjonen var avsluttet (Forsvarsdepartementet, 2002; Rosslund, 2006).

---

⁸⁷ IJC. ISAF Joint Command.

Etter at de norske spesialstyrkene startet å operere i Kabul-regionen ble åpenheten omkring operasjonene gradvis større. Medaljetildelinger i 2009 og 2011 ble viktige milepæler i den gradvise åpenheten og bidratt til å forsterke spesialstyrkenes symbolverdi (Egeberg, 2009; Forsvarsdepartementet, 2011a, 2011b). En annen milepæl i åpenheten var en omfattende artikkelserie i Adressavisen (2010) som satte lys på FSKs bidrag. Her stod nestkommanderende ved FSK frem og gav «spesialsoldaten et ansikt» (Winge, 2011).⁸⁸

3.2.4 Hyperkonvensjonalisering av norske spesialstyrker

Basert på ekspertise innen vinterkrig og prestasjonene fra Balkan, ble de norske spesialstyrkene etterspurt da koalisjonsstyrken skulle settes sammen vinteren 2001/2002. Gjennom bidragene i Afghanistan har norske spesialstyrkene fått ytterligere anerkjennelse, og styrkene vokter i dag sammen med CRU om sikkerheten til det internasjonale samfunn i Kabul. Underveis har krigen, oppdragene, og de norske spesialstyrkene utviklet seg. Elite Warriors, kreativitet og fleksibilitet har gjort dem i stand til å lykkes. Etter 9/11 har spesialstyrker over hele verden tendert til å fokusere mer på DA-operasjoner til støtte for konvensjonelle styrker. Det fremstår som om det kontraterrorliknede oppdraget i Kabul både passet FSKs innretning, og et MJK som var på vei mot en rolle i de nasjonale kontraterror- og gisselredningsplanene, godt. I tidens ånd lot styrkene seg hyperkonvensjonalisere. Selv i forholdet til utviklingen av CRU, er det klart at dette er mer et resultat av et nødvendig onde, enn en norsk strategi om special warfare.

Tilfelle	Karakteristika	Hva var spesialoperasjonens funksjon?	Anvendte spesialstyrkene indirekte tilnærming?	Opererte spesialstyrkene på egenhånd?	Kunne andre styrker ha gjennomført oppdraget?	Ble spesialstyrkenes involvering hemmeligholdt?
Afghanistan (2001–2002) Opr Enduring Freedom (OEF) NORSOG TG		 Taktisk støtte til landkomponent (AirLand Battle)	 Nei (SR, LNO)	 Integrert K ₂ ** (CJSOTF-A)	 Nei (Fysisk risiko, usikkert oppdrag → fleksibel styrke)	 Nei (pressemelding, men lite informasjon slapp ut)
Afghanistan (2007–2014) ISAF TF51/52 – Kabul-opdraget			 Motvillig og etter pålegg (SR, DA, MA)	 Hybrid K ₂ *** (ISAF SOF HQ)	 Nei (Kontraterror)	 Nei (pressemelding, reportasjer, dekorasjoner)

Figur 9 Analyse av deltakelse i OEF (2001–2002) og ISAF (2007–2014)⁸⁹

I det første tilfellet (OEF) viser fire av fem indikatorer liten grad av samsvar mellom teori og praksis, mens det er kun i hvilke grad andre styrker kunne ha gjennomført oppdraget som står

⁸⁸ Artikkelserien omfatter et tolv siders portrett i Ukeadressa, fem artikler i Adressavisen, samt fem artikler på adressa.no. Disse omtales samlet i Winge (2011) sin metoderapport til SKUP.

⁸⁹ ** CJSOTF-A var underlagt landkomponenten (divisjonsnivå); *** ISAF SOF var underlagt COM ISAF (teaterstrategisk nivå) som egen komponent, ved siden av ISAF Joint Command (IJC). Imidlertid var oppdraget å støtte IJC og operasjonene krevde normalt godkjenning fra og tett integrering med de regionale divisjonshovedkvarterene og IJC. [Før dette var ISAF SOF kun en SOCCE]. Ordforklaring: *Hybrid K₂*. Hybrid mellom SOF K₂. *DA*. Direkte aksjoner; *MA*. Militær assistanse.

---

seg godt. Det andre tilfellestudiet (ISAF) scorer moderat på to indikatorer, mens det for øvrig er likt det første tilfellet. De to indikatorene som scorer moderat er et resultat av føringer og pålegg i teateret, fremfor resultat av en norsk strategi. Med dette kan en hevde at bruken av norske spesialstyrker i Afghanistan (2001–2002 og 2007–2014) i svært liten, til liten grad var i tråd med spesialstyrkenes strategiske rasjonale og egenart.

3.3 Nordområdene

3.3.1 Elektron-saken (2005)

17 oktober 2005 ble Stoltenberg II-regjeringen dannet. Regjeringen slo fast i Soria Moria-erklæringen at nordområdene var Norges strategisk viktigste satsningsområde. Nordområdene ble omdefinert fra å være et område av sikkerhetspolitisk betydning til å representere storstrategiske interesser (Bruusgaard, 2006; Regjeringen Stoltenberg II, 2005).

Regjeringen hadde knapt overtatt før nordområdene kom i fokus, og de fikk sin ilddåp i den omstridte fiskeriforvaltningen rundt Svalbard i form av Elektron-saken og Bjørnøya-operasjonen⁹⁰. Begge sakene dreide seg om ressurskontroll i Barentshavet, som Kystvakten (KV) er satt til å forvalte.

15 oktober 2005 ble Elektron bordet av inspektører fra kystvaktskipet KV Tromsø, nord i Fiskevernesonen og ved grensen til Smutthullet (Engebretsen-Skaret, 2013). Inspektørene er fortsatt om bord da Elektron nekter å etterkomme Kystvaktens ordrer om å følge etter til Tromsø. Elektron setter kursen mot russisk territorialfarvann, gjennom Smutthullet. KV Tromsø forsøker å stoppe tråleren ved hjelp av makt. Etter hvert kom den russiske tråleren Arlasjkin til for å støtte sin kollega, og side om side gikk de to russiske trålerne ut i internasjonalt farvann, presset av KV Tromsø. I «Smutthullet» kom forsterkninger til KV Tromsø i form av tre kystvaktfartøy. I tillegg til de fire kystvaktfartøyene deltok også to helikoptre og et Orion-fly i aksjonen på dette tidspunktet (Inderberg, 2007).

---

⁹⁰ Elektron-saken var knapp over før kystvaktfartøyet KV Nordkapp lørdag 22. oktober inspiserer tråleren Kapitan Gorbachev og omlastingsfartøyet Dimitry Prokramovich i norsk territorialfarvann ved Bjørnøya. Her avdekket Kystvakten at fartøyene hadde drevet ulovlig fiske og omlasting, og det ble besluttet at begge skulle oppbringes. Fellesoperativt hovedkvarter (FOHK) beordret mandag 24. oktober HJK om å fremføre en bordingsstyrke til støtte for Kystvakten, samt etablere en kommandogruppe ved LDKN på Reitan (Engebretsen-Skaret, 2012). Det ble imidlertid klart at oppdraget hadde karakter av å være håndhevelsesbistand til Sysselemannen. Hovedforskjellen mellom de to sakene er knyttet til ulike legalgrunnlag: Bjørnøya-operasjonen utspant seg i norsk territorialfarvann, mens Elektron-saken foregikk i internasjonalt farvann inne i vernesonen. (Engebretsen-Skaret, 2013).

På ettermiddagen søndag 16. oktober fikk Marinejegerkommandoen i oppdrag fra Landsdelskommando Nord-Norge (LDKN) å støtte Kystvakten i å oppbringe Elektron. Innad i LDKN var oppfatningen at situasjonen hadde eskalert idet tråleren satte kurs mot russisk farvann med norske inspektører ombord. Samme kveld fikk LDKN politisk godkjenning til å borde skipet ved hjelp av spesialstyrker, men på grunn av dårlig vær ble aksjonen utsatt. Påfølgende dag forsterket MJK både Kystvakten og LDKN med ytterligere personell. På nytt gav Forsvarsdepartementet (FD) godkjenning til å oppbringe Elektron og et nytt bordingsforsøk ble igangsatt. Dårlig vær forhindret dette, men Kystvakten fortsatte forfølgelsen mens det blåste opp til storm og bølgene ble 8–9 meter høye (Engebretsen-Skaret, 2013; Inderberg, 2007) Hensikten var fortsatt å stanse Elektron.

Morgenen 18 oktober sendte russerne et marinefartøy for å møte Kystvakten og Elektron. Senere samme dag, fikk MJK og Kystvakten melding om at det ikke lenger var politisk godkjent å gjennomføre bording. Regjeringen ville heller utarbeide et budskap der de forventet at russiske myndigheter ville ta kontroll over Elektron. Meldingen om å ikke borde tråleren ble kort tid etter kansellert. Bording var nå aktuelt inntil fartøyet nådde russisk territorialfarvann. 29 nautiske mil fra russisk territorialfarvann ble de møtt av den russiske destroyeren Admiral Levchenko. Etter møte mellom LDKN og den russiske føderale sikkerhetstjenestens⁹¹ tirsdag ettermiddagen, ble det enighet om at Elektron skulle eskorteres til havnen i Murmansk etter at den entret russisk farvann. To av de norske fartøyene ble igjen utenfor russisk farvann for å vente på en eventuell diplomatisk tillatelse til å entre russisk farvann for å hente ut de to inspektørene. Slik klarering ble gitt til KV Tromsø og saken ble avsluttet (Engebretsen-Skaret, 2013; Inderberg, 2007).

3.3.2 Analyse

Marinejegerkommandoen ble tilkalt for å bistå Kystvakten med arresten av Elektron, herunder frigi de to kystvaktinspektørene som var isolert om bord i den russiske tråleren. Elementene fra MJK ble embarkert ombord på KV Tromsø og underlagt Kystvakten. Den kommandomessige overføringen var avgjørende for at spesialstyrkene skulle kunne operere i tråd med kystvaktloven og kystvaktinstruksen (Forsvarsdepartementet, 1999a, 1999b). I Kystvakten er det som regel den eldste skipssjefen tilstede i en slik situasjon som fungerer som taktisk sjef, og i Elektron-saken var skipssjefen på KV Svalbard den mest erfarne og

---

⁹¹ Den russiske føderale sikkerhetstjenesten (FSB). Federalnaja Sluzjba Bezopasnosti Rossijskoj Federatsii (FSB).

---

derfor overtok rollen som Officer in Tactical Command (OTC) fra KV Tromsø.. Bruken av MJK var et taktisk støtteforhold. Prosedyrene for dette var basert på erfaringer helt tilbake fra bordingsberedskapen mot miljøvernaktivister på første del av nittitallet. Samtidig som en kan hevde at spesialstyrkenes funksjon var taktisk, må en ta med at disse sakene som i sin enkleste form omhandlet myndighetsutøvelse over norsk fiskeriforvaltning, foregikk i en storstrategisk kontekst hvor nasjonalstrategiske interesser var på spill (Bruusgaard, 2006; Inderberg, 2007; Melien, 2014b). Allikevel ble spesialstyrkenes involvering i initiert på det fellesoperative nivået, mens rammer fra det strategiske nivå kom etter hvert som situasjonen utspant seg. Dette tyder på at spesialstyrkene ikke ble brukt som strategiske instrument, men at det var andre grunner til at disse ble benyttet. MJKs personell var tenkt bruk til å gjennomføre «politiaksjon» eller «arrest» på vegne av Kystvakten. Bruken av MJK bar altså preg av den direkte tilnærmingen.

I Elektron-saken ble elementene fra MJK underlagt Kystvakten av hensyn til hjemmelsgrunnlaget i kystvaktloven. Den taktiske ledelsen av operasjonen var utført av skipssjefen på KV Svalbard som ble utpekt som OTC søndag 16 oktober (Inderberg, 2007). Dette innebar at skipssjefen på KV Svalbard hadde taktisk kommando over den embarkerte spesialstyrken (NATO, 2005). På fellesoperativt nivå ble innsatsen ledet av LDKN som hadde det operative ansvaret for Kystvakten, men var underordnet FOHK i Stavanger. Til tross av at både Forsvarsdepartementet, Utenriksdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet, Justis- og politidepartementet, Statsadvokaten i Troms og Finnmark og Politimesteren i Troms hadde interesser i saken, ble spesialstyrkene integrert i den konvensjonell kommando- og kontrollmodellen (Engebretsen-Skaret, 2013; Inderberg, 2007; Rein, 2014).

Bordingsoperasjoner er inndelt i tre risikonivåer (NATO, 2005).⁹² I følge Engebretsen-Skaret (2012) gjennomfører Kystvakten alltid bording i samarbeid med fartøyet. Inspeksjonen av Elektron var en slik «Unopposed Boarding». Imidlertid, idet Elektron motsatte seg arrest eskalerte situasjonen. Dårlig vær og mangel på samarbeid fra Elektron, medførte at Kystvakten verken fikk evakuert eller forsterket sine inspektører på tråleren (Engebretsen-Skaret, 2012). Forståelsen i LDKN var at situasjonen hadde eskalert da tråleren satte kurs mot russisk farvann med norske inspektører om bord; En stod nå overfor en Opposed Boarding, som per doktrine er definert som en spesialoperasjon (NATO, 2005). Den fysiske risikoen var

---

⁹² NATO (2005) klassifiserer bordingsoperasjoner i tre kategorier «Unopposed Boarding», «Non-cooperative Boarding» og «Opposed Boarding», hvorav sistnevnte er definert som en spesialoperasjon.

---

for høy for at konvensjonelle styrker kunne gjennomføre en bordingsoperasjon, men også andre maktmidler ble vurdert.⁹³ Sjøforsvaret hadde heller ikke andre konvensjonelle bordingstyrker slik en i dag har i Kystjegerkommandoen og Sjøheimevernet. Støtte fra Beredskapstroppen eller andre politienheter ble også utelukket da de ikke kunne underlegges Kystvakten på samme måte som militære ressurser kunne midlertidig innordnes i organisasjonen. Det er også lite trolig at Politidirektoratet ville akseptert avgivelse av BT eller andre politistyrker til Kystvakten for å løse et kystvaktoppdrag (Engebretsen-Skaret, 2012).

Forholdet mellom norske og russiske interesser i Nordområdene i forbindelse med hendelseshåndteringen var sensitiv (Engebretsen-Skaret, 2012). Faren for diplomatisk eskalering gjorde spesialstyrkene godt egnet til å bistå i operasjonene. I media ble Elektron-saken ble fremstilt som en kidnappings sak, og oppmerksomheten var en medvirkende årsak til at norske myndigheter la så mye i å stanse Elektron. Men fra norske myndigheters side var det ikke aktuelt å gjøre dette til en kidnappings sak. Det ville ha gjort saken til en straffesak og dermed flaggstaten Russlands ansvar. Operasjonen ble behandlet som en kystvakt sak, med støtte av Forsvarets øvrige ressurser (Engebretsen-Skaret, 2012).

Åpen bruk av spesialstyrker har stor symbolkraft, og uforsiktig bruk av spesialstyrker kunne ha eskalert situasjonen. Allikevel vektet hensynet til eget personell tungt i LDKNs avveining om bruk av spesialstyrkene. Norske myndigheter ønsket samtidig å markere vilje til å bruke spesialstyrkene for å verne om norske interesser (Engebretsen-Skaret, 2012). Spesialstyrkene har høy presisjon og kan operere i skjulte operasjonsmodus og med av profil slik de gjorde i Elektron-saken. Disse faktorene kan bidra til kontrollert eskalering (Colin S. Gray, 1998). Denne fleksibiliteten gav militære og politiske beslutningstakere nødvendig handlefrihet. Spesialstyrkenes involvering ble først offentlig kjent året etter hendelsen inntraff (K. Olsen, 2006).

3.3.3 En hyperkonvensjonell bordingsstyrke under taktisk kommando

Gitt intensjonen om å stanse Elektron og frigi de to inspektørene, var MJKs bidrag til operasjonen viktig. Værforholdene, kombinert med Elektrons mottiltak mot bording, samt den politiske sensitiviteten som krevde hemmelighold, gjorde spesialstyrkene til et naturlig valg. Således kan en hevde at det var en hyperkonvensjonell styrke som skulle utvide Kystvaktens

---

⁹³ Både bruk av trosser for å sinke eller hindre målfartøyets fremdrift og «stål mot stål» ble forsøkt, men uten å lykkes. Videre ble bruk av kanon med kaldgranat vurdert uhensiktsmessig ut i fra fysisk og politisk risiko (Bruusgaard, 2006; Engebretsen-Skaret, 2012).

egne kapasiteter som var etterspurt. Imidlertid, kunne bruken av spesialstyrken i Elektron-saken vært et godt eksempel på hvordan spesialstyrker kan bidra som en nasjonalstrategisk kapasitet. Til tross av den storstrategiske konteksten, ble bruken av spesialstyrkene allikevel initiert som et taktisk støttebehov og ledet fra taktisk og operasjonelt nivå.

Bruken av MJK til støtte for Kystvaktens myndighetsutøvelse scorer lavt i forholdet det teoretiske rammeverket. Tre av fem indikatorer viser liten grad av samsvar mellom teori og praksis. To indikatorer indikerer høy grad av samsvar, som begge isolert sett tyder på at det var riktig å bruke spesialstyrker. Med dette kan en hevde at bruken av spesialstyrkene til støtte for Kystvakten i Elektron-saken i liten grad var i tråd med spesialstyrkenes strategiske rasjonale og egenart.

Tilfelle	Karakteristika	Hva var spesialoperasjonens funksjon?	Anvendte spesialstyrkene indirekte tilnærming?	Opererte spesialstyrkene på egenhånd?	Kunne andre styrker ha gjennomført oppdraget?	Ble spesialstyrkenes involvering hemmeligholdt?
Nordområdene (2005) Elektronsaken Støtte til Kystvakten		 Taktisk støtte til Kystvakten (VBSS)	 Nei (DA)	 Integrert K ₂ **** (Kystvakten)	 Nei (fysisk og politisk risiko)	 Ja (avdekket av Aftenposten året etter)

Figur 10 Analyse av Elektron-saken (2005)⁹⁴

3.4 Indiahavet

3.4.1 Operasjon Atalanta (2009)

Regjeringen besluttet våren 2009 å sende et norsk styrkebidrag for å delta i bekjempelsen av den økende piratvirksomheten i Adenbukta og utenfor Afrikas horn. Fregatten KNM Fridtjof Nansen (FNAN) skulle delta i EUs pågående operasjon Atalanta.⁹⁵ Operasjonen var et militært fredstidsoppdrag under terskelen for væpnet konflikt. Denne typen sikkerhetsoperasjoner var nytt for Sjøforsvaret, og en Special Operations Task Unit (SOTU) bestående av et ledelselement og en bordingsstyrke fra MJK ble embarkert FNAN i direkte støtte. Terskelen for at pirater og andre kriminelle benyttet våpen for å unnsnippe unna med byttet eller unngå militær forfølgelse overhengende, bordingsoperasjoner (VBSS⁹⁶) under slike forhold er risikofyllt og defineres i NATO-sammenheng som en potensiell spesialoperasjon. SOTUen opererte først og fremst som fremskutt sensor for FNAN, men

⁹⁴ **** Operasjonen var ledet av LDKN, men spesialstyrken ble underlagt Kystvakten av hensyn til hjemmelsgrunnlaget i kystvaktloven. SJ KV SVALBARD var OTC med taktisk kommando over spesialstyrkene.

⁹⁵ Operasjonens fulle betegnelse er European Naval Force Somalia – Operation Atalanta (EU NAVFOR Somalia).

⁹⁶ *Bordingsoperasjoner*. Visit, Board, Search & Seize, VBSS. (Se fotnote 92.)

---

utførte både sikring av skip og bording av piratbåter når dette var påkrevd. Ved hjelp av spesialstyrkebidraget gjennomførte FNAN mer enn hundre undersøkelser og inspeksjoner av fartøy (Melien, 2014b; Sandquist, 2012).

3.4.2 Operasjon Ocean Shield (2013)

I 2013 dro FNAN på nytt til Adenbukta for å bekjempe piratvirksomhet og trygge internasjonal skipsfart. Denne gang ble styrken underlagt NATOs operasjon Ocean Shield. Bidraget ble organisert etter samme lest som i 2009, men denne gang skulle FNAN i tillegg være kommandofartøy for operasjonen. MJK bidro med en tilsvarende SOTU som i 2009, og oppgavene var også denne gangen informasjonsinnsamling og VBSS (Forsvarsdepartementet, 2013; Melien, 2014b). I artikkelen *Se norske spesialstyrker borde kjemikalietankeren* får vi innblikk at spesialstyrkebidraget også hadde en rolle i forbindelse med en eventuell gisselredning og frigivelse av kaprede norske fartøy (Barth-Heyerdahl, 2013). Dette var trolig også tilfelle i 2009, gitt den øvrige likheten i styrkebidragene.

3.4.3 Analyse

Overordnet handlet de norske styrkebidragene til operasjonene Atalanta og Ocean Shield i stor grad om å sikre norske maritime interesser (Forsvarsdepartementet, 2009a; Forsvarsministeren, 2009). Spesialstyrkenes bidrag fremstår i begge tilfeller som taktisk støtte til til KNM Fridtjof Nansen, hvor SOTU utgjorde selve spydspissen i operasjonen (Eide, 2009; Forsvarsdepartementet, 2009b). I tillegg representerte utplasseringen av et spesialstyrkeelement i regionen militærstrategisk fleksibilitet for å håndtere eventuelle terror- eller kapringsscenario. Dette var trolig underordnet den taktiske funksjonen som spesialstyrken hadde i støtten til skipssjefen, og som resultat av bidragets tilstedeværelse i regionen.

Direkte tilnærming preget operasjonsmønsteret til den norske spesialstyrken. SOTU kunne gjennomføre rekognosering og bistå i beskyttelsen av utpekte skip. I rekognoseringsrollen viste spesialstyrkenes operasjonserfaringer fra menneskelige terreng på Balkan og i Afghanistan seg nyttig. Allikevel var evnen til å gjennomføre VBSS for å pågripe eller bekjempe pirater, eller i gitte tilfeller gjennomføre gisselfrigjøring av kaprede skip, som tilsynelatende skilte dem mest fra de konvensjonelle alternativene.

SOTU var i direkte støtte til sjefen for FNAN. Dette var nødvendig for at fartøyssjefen kunne disponere alle ressursene som et samlet system. Allikevel, er det grunn til å tro at SOTU aldri

---

ble avgitt til de flernasjonale operasjonene, men hadde direkte kommandolinjer hjemover. Derav kan en legge til grunn at det var en hybrid kommando- og kontrollmodell som var implementert for å lede spesialstyrkebidraget.

Heimevernet og Kystjegerkommandoen hadde bordingskapasitet. Imidlertid ville bruken av disse begrenset det norske bidraget fra å kunne gjennomføre Opposed boarding og gisselredning. Ved å ha element fra Marinejegerkommandoen embarkert, fikk FNAN og norske myndigheter også en enhet i området som var i stand til å gjennomføre kontraterror- og gisselredningsoperasjoner. Videre kunne MJK bringe med erfaringer fra andre operasjonsområder som gagnet systemet FNAN. Dette bidro til at sjef FNAN hadde en svært fleksibel styrke som ikke kunne verken kunne erstattes av HV eller KJK.

Medieprofilen på første norske bidraget i Adenbukta i 2009 var nytt for spesialstyrkene. Flimmer Film fulgte den norske fregatten FNAN for norsk TV2 da den seilte til Adenbukta, og et kamerateam fikk være med på krigsskipets første dramatiske uker på piratjakt (Eriksen, 2009; Persen, 2010). Med SOTU som et helt sentralt element i styrkebidraget, innebar dette nærmest full åpenhet omkring spesialstyrkenes deltakelse. En slik åpen medieprofil ble også benyttet i 2013, hvor Forsvaret blant annet frigjorde bilder fra spesialstyrkenes operasjoner mens bidraget påløp (Løvik, 2013).

3.4.4 En hyperkonvensjonell bordingsstyrke i et maritimt Humain Terrain

SOTU var åpenbart en styrkemultiplikator for FNAN, og bidraget kunne ikke ha blitt erstattet av konvensjonelle styrker – gitt spennet av oppgaver den kunne løse. Samtidig er det klart at SOTU hadde en taktisk rolle, og operasjonsmønsteret bar preg av den direkte metode. Det er interessant at styrkebidraget på den ene siden ble offentliggjort og bidro som en forsterker på det maritime bidragets strategisk symbolverdi, samtidig som at kontrollen over bidraget trolig forble på norske hender. Kan dette tyde på at bidraget var strategisk? Forfatterens kildegrunnlag tilsier det motsatte: Her var ulike drivkrefter i spill, men med et felles mål om å gjøre FNANs bidrag mest mulig taktisk effektiv. Det viste seg å være ved hjelp av en hyperkonvensjonell bordingsstyrke fra spesialstyrkemiljøet, som i tillegg evnet å applisere erfaringer fra tidligere operasjoner i det menneskelige domenet inn i en maritim kontekst.

Gitt oppgavens teoretiske rammeverk, scorer bruken av MJK til støtte for FNANs anti-piratoperasjoner svært lavt. Tre av fem indikatorer viser liten grad av samsvar mellom teori og praksis. Kun en indikator indikerer høy korrelasjon. Med dette kan en hevde at bruken av

spesialstyrkene i Indiahavet (2009/2013) i svært liten grad var i tråd med spesialstyrkenes rasjonale og egenart.

Karakteristika	Hva var spesialoperasjonens funksjon?	Anvendte spesialstyrkene indirekte tilnærming?	Opererte spesialstyrkene på egenhånd?	Kunne andre styrker ha gjennomført oppdraget?	Ble spesialstyrkenes involvering hemmeligholdt?
Tilfelle					
Indiahavet (2009/2013) Atalanta / Ocean Shield SOTU	 Taktisk støtte til FNAN (VBSS)	 Nei (SR, DA)	 Hybrid K ₂ ***** (ikke avgitt)	 Nei (ikke hele spekteret av oppgaver)	 Nei (pressemelding, reportasjer, dekorasjoner)

Figur 11 Analyse av operasjonene i Indiahavet (2009/2013)⁹⁷

3.5 Norske spesialstyrker brukes som hyperkonvensjonelle styrker

I tre av fem tilfellestudier viser analysen en liten grad av samsvar mellom teori og praksis. I de siste to tilfellene (Indiahavet og OEF) finner en svært lav korrelasjon. Av dette kan en utlede at norske spesialstyrker i liten grad har blitt brukt i tråd med sitt strategiske rasjonale og egenart. Spesialstyrkene har gjennomgående blitt bruk som en taktisk ressurs for å forbedre eller støtte den konvensjonelle innsatsen. Videre viser studien at de norske spesialstyrkene har vært innrettet for den direkte metoden. Kabulbidraget viste seg etter hvert å være et moderat vendepunkt, som fant sted etter påtrykk fra andre og som møtte betydelig motstand innad i de norske spesialstyrkene. Samtidig representerer kabulbidragene en hyperkonvensjoanlisering av norske spesialstyrker. Analysen har avdekket at de norske spesialstyrkene i den gitte perioden i større grad fremstår som hyperkonvensjonelle styrker enn strategiske spesialstyrker. Motstanden blant spesialstyrkene selv mot å trene og rådgi afghanske styrker, forsterker dette inntrykket.

Imidlertid viser studien at bruken andre styrker ikke har kunnet gjennomføre operasjonene – spesialstyrkene har operert i det som sjefen for Forsvarets spesialstyrker (Nils Johan Holte, personlig kommunikasjon, januar 2016) kaller «de konvensjonelle styrkers umulighetsrom». Dette tyder på at det ikke var «feil» å bruke spesialstyrkene, de har bare ikke blitt brukt som strategiske kapasiteter. Dette er til tross av at operasjonene på Balkan medførte at spesialstyrkene ble løftet til det strategiske nivå tidlig på 2000-tallet (Forsvarskomiteen, 2003–2004). Videre kan en se spor etter en større åpenhet omkring bruken av spesialstyrkene. Dette samsvarer med Hammersmark (2010) sine funn omkring det symbolske perspektivets betydning for utviklingen av hærens spesialstyrke. En slik åpenhet kan være til hinder for fremtidig bruk av spesialstyrkene i operasjoner som krever strengt hemmelighold, eksempelvis i politisk krigføring eller forsvar mot slik aktivitet.

⁹⁷ ***** Bidraget var i direkte støtte til SJ FNAN, men spesialstyrken ble holdt under norsk kommando.

Karakteristika Tilfelle	Hva var spesial- operasjonens funksjon?	Anvendte spesialstyrkene indirekte tilnærming?	Opererte spesialstyrkene på egenhånd?	Kunne andre styrker ha gjennomført oppdraget?	Ble spesialstyrkenes involvering hemmeligholdt?
Bosnia-Hercegovina (1999–2000) IFOR/SFOR Joint Commission Observers (JCO)	☐ Taktisk støtte til landkomponent (stabiliseringsoperasjon)	☐ Nei (SR, LNO)	☐ Integrrert K ₂ * (CJSOTF)	☒ Nei (Isolert over lang tid / foregikk i Human Terrain)	☒ Ja (NORSOF på Balkan avdekket av journalister i Kosovo 1999)
Afghanistan (2001–2002) Opr Enduring Freedom (OEF) NORSOG TG	☐ Taktisk støtte til landkomponent (AirLand Battle)	☐ Nei (SR, LNO)	☐ Integrrert K ₂ ** (CJSOTF-A)	☒ Nei (Fysisk risiko, usikkert oppdrag → fleksibel styrke)	☐ Nei (pressemelding, men lite informasjon slapp ut)
Afghanistan (2007–2014) ISAF TF51/52 – Kabul-opdraget	☐	☒ Motvillig og etter pålegg (SR, DA, MA)	☒ Hybrid K ₂ *** (ISAF SOF HQ)	☒ Nei (Kontratterror)	☐ Nei (pressemelding, reportasjer, dekorasjoner)
Nordområdene (2005) Elektronsaken Støtte til Kystvakten	☐ Taktisk støtte til Kystvakten (VBSS)	☐ Nei (DA)	☐ Integrrert K ₂ **** (Kystvakten)	☒ Nei (fysisk og politisk risiko)	☒ Ja (avdekket av Aftenposten året etter)
Indiahavet (2009/2013) Atalanta / Ocean Shield SOTU	☐ Taktisk støtte til FNAN (VBSS)	☐ Nei (SR, DA)	☒ Hybrid K ₂ ***** (ikke avgitt)	☒ Nei (ikke hele spekteret av oppgaver)	☐ Nei (pressemelding, reportasjer, dekorasjoner)

Figur 12 Sammenstillende analyse av utvalgte tilfellestudier

I sum tyder dette på at det er disse hyperkonvensjonelle elitestyrkenes bidrag til strategiske styrkeøkonomi, høy reaksjonsevne og fleksibilitet, samt styrkenes symbolverdi som gjør styrkene attraktive. Fraværet av langsiktighet og strategiske målsetninger i bruken av norske spesialstyrkers gjennomføring av special warfare tyder, sammen med fraværet av øvrige indikatorer på strategisk bruk, på at spesialstyrkenes potensiale som strategiske kapasiteter vektlegges i mindre grad.

---

4 Avviket mellom norsk praksis og SOF-maktteori

«Politics is the enemy of strategy.»⁹⁸

4.1 Forklaringsmodeller

Studien har vist at de norske spesialstyrkene i liten grad har blitt brukg som strategiske kapasiteter i perioden fra 1994–2014. Dette til tross av spesialstyrkene allerede tidlig på 2000-tallet ble definert som strategiske kapasiteter. Spesialstyrkene defineres fortsatt som strategiske kapasiteter, og det kan da være nyttig å få klarhet i hvorfor spesialstyrkene tilsynelatende i liten grad brukes strategisk (Forsvarsdepartementet, 2016a; Forsvarskomiteen, 2003–2004; Forsvarssjefen, 2015).

Forfatteren vil i det etterfølgende introdusere ulike teorier som kan bidra til å forklare dette. De fremsatte teoriene er verken testet eller rangert i forhold til hvilke som er viktigst. Forfatteren forsøker kun å introdusere teorier som vil kreve videre forskning for å validere kausalsammenhenger. Teoriene kan grupperes i to tentative kategorier:

1. Til tross av kunnskap om at den aktuelle bruken av spesialstyrkene strider mot spesialstyrkenes rasjonale og egenart, velger beslutningstakerne bevisst å bruke spesialstyrkene på en bestemt måte.
2. Beslutningsfeil medfører at spesialstyrkene brukes på en måte som strider mot spesialstyrkenes rasjonale og egenart.

4.2 Bevisst suboptimalisering

Den første hypotesen tyder på at diskrepansen skyldes bevisst suboptimal bruk: Til tross av kunnskap om at den aktuelle bruken av spesialstyrkene strider mot spesialstyrkenes rasjonale og egenart, velger beslutningstakerne bevisst å bruke spesialstyrkene på en bestemt måte. Forhold som taler for at det kan være en valid forklaring kan kategoriseres i et funksjonelt perspektiv, et symbolsk perspektiv og sivil–militære forhold.

4.2.1 Det funksjonelle perspektiv – fleksibilitet og relevans

I det funksjonelle perspektivet vektlegges den militære nytteverdien av spesialstyrker innenfor de gjeldende sikkerhetspolitiske utfordringene Norge står ovenfor og spesialstyrkemiljøets indre drivkrefter (Hammersmark, 2010).

---

⁹⁸ Goldstein (2008, s. 97)

I tilfeller hvor øvrige deler av Forsvaret enten er for lite, for spesialisert, ikke gripbart eller har andre svakheter, kan spesialstyrker fremstå som effektive og gripbare virkemidler (Colin S Gray, 1996).

Operasjonen på Balkan representerer et paradigmeskifte i forhold til bruken av spesialstyrkene i internasjonale operasjoner. Spesialstyrkene hadde vist seg som en tilgjengelig, presis, relevant og ikke minst kosteffektiv kapasitet. Spesialstyrkene ble et foretrukket virkemiddel for beslutningstakerne (Pharo, 2000). Imidlertid advarer Cohen (1978, s. 78) om at spesialstyrkenes tilgjengelighet og tidligere suksesser kan forvrengte beslutningstakers perspektiv på politisk–militære forhold: «Elite units sometimes seem to offer an easy way out of a serious problem, and in so doing mislead political decision-makers». Disse fenomenene kan ha påvirket at beslutningstakerne valgte å se til spesialstyrkene i de kommende årene, selv om de visste at andre styrker kanskje være mer etterspurt eller egnet.

Det var ikke bare i Norge at en opplevde kapasitetsmangler etter krigene på Balkan. Etter press fra amerikanske myndigheter, startet NATO en transformasjon som innebar at NATO-landene måtte være beredt til å operere «out of area». Både i omstillingen av NATO og vårt hjemlige forsvar, ble det lagt vekt på at relevans var viktigere enn volum, og at reaksjonsevne og hurtig deployering var avgjørende. Prosessen medførte at spesialstyrkene fikk et økt fokus, ettersom de allerede hadde flere av de egenskapene som transformasjonen etterspurte. Profesjonelle styrker med høy reaksjonsevne var mangelvare, og det var derfor naturlig å snu seg til spesialstyrkene (Forsvarssjefen, 2000; Hammersmark, 2015).

Studien har redegjort for at det er den indirekte metoden som gir spesialstyrkene størst strategisk potensiale. Tilfellestudien har avdekket at norske spesialstyrker i svært stor grad har brukt den direkte tilnærmingen, og at dreiningen mot special warfare møtte motstand innad i de norske spesialstyrkene. En mulig årsak til denne innrettingen kan være at militære ledere tradisjonelt har anerkjent SOF-makt i form av den direkte tilnærmingen (kommandoferdigheter, direkte aksjoner og i en støttende rolle), fremfor å anerkjenne egenskapene ved det Tucker og Lamb (2007) kaller warrior-diplomat (den indirekte metode og selvstendig rolle). Bilgin og Goztepe (2013) avdekket i sin studie at også spesialstyrkenes øverste ledelse tradisjonelt tenderte mot den direkte metoden og hvor spesialoperasjonene samordnes med konvensjonelle operasjoner. De norske spesialstyrkenes motstand mot å ta inn

---

over seg by, with, through-filosofien i operasjonene i Afghanistan, tyder på at slike holdninger også har vært gjeldende for norske forhold (Godal et al., 2016). Petter Hellesen (2008) konkluderte i sin masteroppgave med at de norske spesialstyrkene i hovedsak var innrettet mot den direkte tilnærmingen, og at de norske spesialstyrkene ville øke sin relevans og effektivitet ved å tilegne seg kapasiteter for special warfare.⁹⁹ Afghanistanoppdraget viste seg etter hvert å sette ny kurs i utviklingen av de norske spesialstyrkenes kapasiteter for indirekte tilnærming. Imidlertid, ser det ut som om denne utviklingen ikke var ønsket, og at den møtte en del motstand fra spesialstyrkene selv. Det var ytre krefter som drev frem utviklingen. Selv om de norske spesialstyrkene i senere tid har gjennomført militær assistanse i større grad, er det grunn til å sette spørsmål ved langsiktigheten ved denne aktiviteten. Den indirekte metoden kjennetegnes som en langsiktig strategi, mens de norske bidragene stort sett har vært preget av kortvarige bidrag (Godal et al., 2016; McRaven, 2012; Melien, 2013). I sum har disse faktorene trolig bidratt til å innskrenke bruken av norske spesialstyrker slik at styrkenes strategiske potensiale har blitt begrenset, og styrkenes effektivitet og samlede bidrag til kampanjer og konflikter har blitt redusert (Bilgin & Goztepe, 2013).

Colin S Gray (1996) påpeker at spesialstyrker blir misbrukt på grunn av manglende forståelse blant konvensjonelle ledere, beslutningstakernes behov for betrodde kampavdelinger, samt usikkerhet blant spesialstyrkene som leder til at alle oppdrag aksepteres. Konvensjonelle ledere har tradisjonelt hatt vanskelig for å begripe at SOF-makt kan oppnå strategiske resultat. – Resultat som i konvensjonell tenkning er resultat av store styrker og betydelig militær innsats. Colin S Gray (1996) omtaler skepsisen til at spesialstyrker kan oppnå strategiske effekter som «free-lunch syndrome». – Det er skal ikke være mulig å få «i pose og sekk».

Både teori og empiri tyder på at spesialstyrker har en tendens til å påta seg oppdrag som de selv vet er lite tilpasset sin egenart og rasjonale: Brigader James Stevenson (personlig kommunikasjon, 2 juni 2016) fremførte i sitt foredrag *Special Operations Forces – an international perspective* at en av de viktigste og vanskeligste oppgavene i oppdragelsen av SOF-offiserer var nettopp evnen til å identifisere «misuse» og verne sine styrker mot suboptimal bruk. Spesialstyrkene er opptatt av å bli brukt og gi operatørene erfaring (Eirik J.

---

⁹⁹ Etter at oppgaven ble publisert har norske spesialstyrker brukt indirekte tilnærming i økende grad. Dette omfatter: oppbyggingen av den afghanske Crisis Response Unit (CRU), støtte til oppbygging av spesialstyrker i Baltikum, samt kapasitetsbygging i Georgia (Forsvarsministeren, 2016); opplæring av den indonesiske hærens spesialstyrker (Norsk senter for menneskerettigheter, 2015); rådgivning og støtte til en irakisk sikkerhetsstyrke i Bagdad-området, og til slutt (Forsvarsdepartementet, 2014); trening, rådgivning og operativ støtte til lokale syriske grupper som selv kjemper mot ISIL (Statsministerens kontor, 2016).

Kristoffersen, 2014, gjengitt i Berg Bentzrød, 2014). De norske spesialstyrkene har selv oppgitt at de tidvis har vektet erfaring fra internasjonale operasjoner fremfor riktig bruk. Et tidlig oppdrag på Balkan har blitt kategorisert slik av spesialstyrkene selv: «Oppdraget var ikke et typisk spesialstyrkeoppdrag, men ga avdelingen en etterlengtet sjanse til å skaffe erfaring fra internasjonale operasjoner.» (Eidheim, 201, gjengitt i Hammersmark, 2010, s. 18).¹⁰⁰

4.2.2 Det symbolske perspektiv – warrior-diplomats hjemme og ute

I det symbolske perspektivet legges det mer vekt på politiske gevinster i bred forstand som spesialstyrker kan skape (Hammersmark, 2010).

Dreiningen fra et mobiliseringsforsvar til et innsatsforsvar innrettet for internasjonal tjeneste innebar at Forsvaret i større grad vektla profesjonalitet og i større grad var basert på elitetenkning (Pettersen, 2006; Sookermany, 2005). Diesen (2005, s. 181) skriver følgende om fenomenet:

Når Forsvaret viser seg frem, må det skje med en profesjonalitet og effektivitet som utløser samme type respekt og beundring som våre fremste idrettsutøvere, kunstnere eller andre representanter for Norge fremkaller på sine arenaer. En positiv holdning til Forsvaret må med andre ord bygge på noe lite, men kvalitativt fremragende som representerer hele nasjonen – snarere enn personlige rekruttopplevelser ti, femten eller tyve år tilbake.

Et slikt argument for bruken av spesialstyrker finner en igjen i verket *Commandos and Politicians* (Cohen, 1978, s. 51): «Elite units are obvious symbols. Their exploits fit the heroic model of war [...]: they reduced war to terms that large public can admire and identify with.» Symbolverdien av å bruke spesialstyrker handler både om å frembringe en positiv holdning til Forsvaret i opinionen, samt fremstå som relevant og profesjonell overfor sine internasjonale partnere. «Det er i militære spørsmål akkurat som i forretningslivet: den som har noe å bytte med får noe igjen.» (Devold, 2010, gjengitt i Hammersmark, 2010, s. 59). Her viste etterretningsbidragene og spesialstyrkene å gi mest politisk uttelling, hode for hode, i det internasjonale samarbeidet (Børresen, 2012). Den symbolske verdien av spesialstyrkebidragene kan altså ha vært viktigere enn verdien av å bruke styrkene i tråd med deres egenart og rasjonale.

---

¹⁰⁰ Se fotnote 61 for videre omtale av FSK og HJS bidrag som feltsikkerhetslag på Balkan.

Spesialstyrkenes symbolske verdi er et gjennomgangstema i arbeidene til Hammersmark (2010, 2015). Han påpeker at ønsket om politisk gevinst var en viktig drivkraft bak utviklingen av norske spesialstyrker. I Kosovo var spesialstyrkene tidlig på plass og leverte vesentlige bidrag som ble internasjonalt anerkjent (Forsvarsministeren, 2000).

Spesialstyrkenes bidrag i Afghanistan bygget videre på denne anerkjennelsen og åpnet dørene til nye politiske arenaer og høynet politisk status (Barth Eide, 2012). Forsvarsministeren (2016) oppsummerer spesialstyrkenes nasjonalstrategiske bidrag frem til 2016 som: «Dette har vært svært viktig for å styrke våre bånd til våre nærmeste allierte.»

I det symbolske perspektivet legges det mer vekt på hvilke politiske gevinster, enn militære suksesser. Både Hammersmark (2010) og Vance (2005) knytter denne tenkningen til bidragskrigføring¹⁰¹ og peker i denne sammenhengen på småstaters ønske om å få oppmerksomhet og støtte i en allianse. Godal et al. (2016, s. 193) gjør det tydelig at alliansedimensjonen det viktigste målet for Norges engasjement i Afghanistan: «å støtte USA og senere å bidra til å sikre NATOs relevans». Betydningen av dette målet var særlig tydelig i norske myndigheters beslutninger om militære styrkebidrag. En er mer opptatt av de politiske effektene av å bidra enn i hvilke grad spesialstyrkenes har taktiske suksess. Slik sett inngikk eksempelvis spesialstyrkebidragene til Afghanistan i en sikkerhetspolitisk strategi om å pleie forholdet til USA og NATO, hvor flere av bidragene ble sendt ut uten særlige føringer eller oppdrag fra norske myndigheter (Godal et al., 2016). I spørsmålet om småstater skal bidra i koalisjonsoperasjoner, har småstatene oftest liten eller ingen mulighet til å avstå. Bidragene er rett og slett nødvendige for å opprettholde sikkerhetsgarantiene fra allianser eller stormakter. Imidlertid har småstatene et betydelig handlingsrom når det kommer til hvordan de vil bidra (Oma, 2015). Dette gir rom for innenrikspolitiske hestehandler, hvor funksjon, symbol og andre forhold veies opp mot hverandre på en partipolitisk og sikkerhetspolitisk vektskål. Eksempelvis var noe av bakgrunnen for at spesialstyrkene ble deployert til Afghanistan i 2003 at Norge primært av økonomiske grunner ikke så seg i stand til å forlenge F-16 bidraget. Et spesialstyrkebidrag var et langt billigere alternativ, samtidig som det var etterspurt (Godal et al., 2016). Oma (2011) skildrer i sin artikkel *Unngåelse av innenrikspolitisk risiko? – Stoltenberg II-regjeringens beslutninger om styrkebidrag til ISAF* at ivaretagelse av alliansehensyn ikke var en tilstrekkelig forklaring på hvordan de ulike bidragene ble utformet, men at bruken av spesialstyrker ble et resultat av også slike innenrikspolitiske faktorer.

---

¹⁰¹ *Bidragskrigføring*. Contribution Warfare. (Vance, 2005)

Kiras (2006, s. 3) skriver at «Special operations misuse has resulted, in large part, because political and/or military leaders could not resist the appeal of an apparently simple, direct and low cost solution to different strategic problems.». Beslutningstakernes erkjennelse av spesialstyrkebidragenes politiske verdi, sammen med spesialstyrkenes egen opplevelse av taktisk suksess og økt oppmerksomhet, kan ha vært en drivkraft til å opprettholde det etablerte. Imidlertid er ikke spesialstyrkers suksess ensbetydende med at de blir brukt i tråd med sitt rasjonale og egenart (Winters & Paro, 1994).

4.2.3 Konfliktlinjer i det sivil–militære forholdet

Høiback (2011a, s. 50) skriver at strategi er «brobygging mellom abstrakte politiske mål og konkrete militære handlinger.». Sikkerhetspolitiske mål kan nås gjennom en kombinasjon av diplomati, informasjon, militærmakt og økonomi (DIME). Mens internasjonalt politisk samarbeid og alliansesamarbeid er helt sentrale virkemidler i ivaretagelsen av norsk sikkerhet, fremhever Utenriksdepartementet (2016) at også økonomi, handel, klimapolitikk, humanitærpolitikk som sentrale virkemidler innenfor et utvidet sikkerhetsbegrep. I et slikt perspektiv flytter sikkerhetspolitikken grenser inn i storstrategien (R. H. Yarger, 2006). Bruken av spesialstyrker må altså tolkes innenfor et utvidet sikkerhetsbegrep som rommer mer enn bare militærmakt hvor Forsvaret og Forsvarsdepartementet er i førersetet. I likhet med nasjonal krisehåndtering, har det nasjonalstrategisk perspektivet et sektorovergripende nedslagsfelt (Kjølberg & Heier, 2013).

Sektorovergripende aktivitet avkrever en avklaring av hvem som har ansvaret (Bjerga & Håkenstad, 2013). Bruken av militærmakt har særlig vært omdiskutert på to områder: håndtering av kriser som oppstår i Norge, hvor spørsmålet er om det Justis- og beredskapsdepartementet (JBD) eller Forsvarsdepartementet som skal lede krisen, og; sikring av norsk suverenitet og norske interesser i utlandet, hvor spørsmålet er om det er Utenriksdepartementet eller Forsvarsdepartementet som skal ha en ledende rolle. Dette er både spørsmål om rolle, ansvar og myndighet, men ikke minst ressurser. I disse situasjonene møter Forsvaret den politiske kulturen i de tre ulike departementene. Mens FD tenker mer i tråd med Forsvarets egen kultur (planlegge for «worst case»-scenario); er JBD preget av at den i stor grad ledes av jurister og at politiet er blålysetat som rykker ut noe «uforutsett» har hendt, og; UD gjerne er preget av holdning om at «det ordner seg alltid» og bruk av «ad hoc-løsninger» (Aas, 2012 og Diesen, 2012, gjengitt i Engebretsen-Skaret, 2012, s. 54). Huntington (1957) hevder at det er nettopp profesjonsforskjellene som er roten til spenningen mellom

---

militære og sivile sektorer. Profesjonsforskjellene, ressurskampen og ulike særinteresser kan medføre at spesialstyrker brukes suboptimalt: ved at de anvendes selv om konvensjonelle styrker har sin absolutte og relativ fordel, eller; at de ikke brukes til tross av at de har sin absolutte og sammenlignbare fordel fremfor konvensjonelle styrker (Winters & Paro, 1994). Håndteringen av Refsdal-saken¹⁰² og Bjørnøya-operasjonen¹⁰³ tyder på at slike interesser har påvirket bruken av norske spesialstyrker.

4.3 Ubevisst suboptimalisering

Den andre hypotesen er at dette skyldes ubevisst suboptimalisering: Beslutningsfeil medfører at spesialstyrkene brukes på en måte som strider mot spesialstyrkenes rasjonale og egenart. Basert på Shulsky og Schmitt (2002, s. 63) sitt begrep «etterretningsfeil», kan en hevde at beslutningsfeil er «a misunderstanding of the situation that leads a government (or its military forces) to take actions that are inappropriate and counterproductive to its own interests». En bakenforliggende forklaring for beslutningsfeil, er begrensninger i menneskers kapasitet til informasjonsbehandling (Brun & Kobbeltvedt, 2005).

4.3.1 Diskursfeil

Kommando og kontroll, herunder beslutninger om bruk av spesialstyrker, innebærer at man i størst mulig grad forsøker å etablere felles delte intensjoner (Eid, Johnsen, & Laberg, 2005). Cannon-Bowers, Salas, og Converse (1993, s. 228) har definert slike felles mentale modeller som «knowledge structures held by members of a team that enable them to form accurate explanations and expectations for the task, and in turn, to coordinate their actions and adapt their behavior to demands of the task and other team members.»

---

¹⁰² De norske spesialstyrkene fikk en sentral rolle da journalisten Pål Refsdal, sammen med sin afghanske tolk, ble bortført i Kunar-provinsen i det østlige Afghanistan, november 2009. Fra Forsvarets side ble kidnappingen av Refsdal håndtert på to steder: i Oslo med støtte fra FST/O/SOF til UD, og; i Kabul-området hvor norske spesialstyrkeoffiserer som tjenestegjorde i ISAF-staber støttet den norske ambassadøren. Forsvaret vurderte ikke bare å sende en gisselredningsstyrke til Afghanistan, men bistand fra allierte styrker som allerede var i landet og eventuelt andre militære løsninger fantes i operasjonsområdet. Parallelt med at det fra ISAF-hold ble anbefalt en militær løsning, så ambassadøren konturene av en diplomatisk løsning. Mye tyder på at Utenriksdepartement i Oslo var mer tilbakeholden med å få på plass et militært alternativ enn ambassadøren, og at dette bidro til at den hjemlige gisselredningsberedskapen ikke ble tatt i bruk. Videre kan dette ha medvirket til at det militære alternativet i teateret ble holdt tilbake, og at ambassadøren ble avhengig av medvirkningen fra norske spesialstyrkeoffiserer i ISAF-staber for å ivareta den militære håndteringen av saken (Engebretsen-Skaret, 2012).

¹⁰³ I ettertid kan en stille spørsmål ved om dette i det hele var behov for spesialstyrkene. Både Sysselmannen og Justisdepartementet mente at spesialstyrkene var «for skarpe» og ikke burde nyttes til dette oppdraget. Det juridiske ansvaret for å håndtere Elektron-saken og Bjørnøya-operasjonen var ulikt, og i ettertid kan de se ut som om Forsvaret var vel fremoverlent i Bjørnøya-operasjonen. Samtidig kan justismyndighetene kan ha følt seg tilsidesatt under Elektron-saken, og ønsket nå å markere at denne saken var «deres» (Engebretsen-Skaret, 2012; Forsvarsdepartementet, 1999b, s. § 22).

Manglende kunnskap om hva SOF-makt er et kjent fenomen (Celeski et al., 2011; Kiras, 2006). Fraværet av etablert SOF-maktsteori som forklarer spesialstyrkers og spesialoperasjoners egenart – deres styrker og svakheter, dets strategiske rasjonale og hvordan SOF-makt anvendes strategisk, begrenser både beslutningstakere og spesialstyrkene selv i å disponere styrkene på en god måte. Colin S Gray (1996) er tydelig på at manglende kunnskap kan være en kilde til suboptimal bruk av SOF-makt. Manglende kunnskap leder til misforståelser, fordommer og ukvalifiserte beslutninger.

Definisjonsproblemet som er inngående beskrevet i underkapittel 2.1.1 er trolig en kilde til dette problemet. Det er vanskelig å skape felles forståelse og gode beslutninger når en har vansker med å definere fenomenet. I USA og NATO er det utarbeidet doktriner som avhjelpe dette. Imidlertid er det strid om SOF-makt i det hele tatt kan eller bør avgrenses av doktriner (Colin S Gray, 1996; NATO, 2013a; U.S. Joint Chiefs of Staff, 2014).

En tredje kilde til dette problemet kan være at litteraturen har i stor grad vært preget av taktiske suksesser og manglende strategisk perspektiv (Colin S Gray, 1996; Kiras, 2006). Den kollektive hukommelsen av SOF-makt er basert på tilfeldig utvalgte og offentliggjorte skildringer av slag, avdelingens bidrag i kampanjer, biografier. Kollektiv hukommelse, skrevne og uskrevne handlingsregler, samt individuelle erfaringer, rommer viktig informasjon om hvordan fremtidige mål skal nås (Eid et al., 2005).

En siste faktor som kan bidra til manglende kunnskap om SOF-makt, er SOF-maktens hemmelige natur. På linje med etterretningsaktivitet, er spesialoperasjoner vanskelig tilgjengelig for forskning og allmenn opplysning. Dette bidrar til at stereotyper former den felles mental modellen av hva spesialstyrker er og hvordan disse bør anvendes. Eksempler på slike grunne stereotyper, finner en i forsøkene på å forklare SOF-makt ved hjelp av styrkenes prinsipielle oppgaver (SR, DA, MA) og «spesielt selektert, organisert, trent og utrustet». Som tidligere beskrevet, kan slike definisjoner bidra til uklarhet om spesialstyrkes egenart og bruksområde, samt bidra til at spesialstyrkenes fleksibilitet og kreativitet innsnevres og konvensjonaliseres (Kiras, 2006; Spulak, 2007).

4.3.2 Svakheter ved strategisk tenking

Kiras (2006) påpeker at «misuse» av SOF-makt skyldes mer enn manglende innsikt i spesialstyrkenes egenart. Han hevder at det også handler om generelle vanskeligheter med å

---

omsette strategi til praksis. Høiback (2015) hevder at dette muligens er strategiens hovedproblem.

Strategi kjennetegnes av den interaktive karakterer hvor både en selv og/eller ens motstander av og til bruker en paradokslogikk¹⁰⁴, det vil si at en gjør det motsatte av hva man logisk forventer (Luttwak, 1987). Kalkulasjonen av både logiske og paradoksale trekk er intellektuelt svært krevende, og Haaland Matlary (2011) omtaler evnen til å kalkulere slike strategiske trekk som statsmannskunst. Begrensninger i menneskers kapasitet er strategiens svakhet, og Colin S Gray (1996, s. 8-10) har identifisert seks forhold som gjør slik statsmannskunst særdeles vanskelig:

Strategiens kunst er særlig kompleks. Strategiens mestere må kunne kalkulere muligheter og utfall på taktisk og operasjonelt nivå, innenfor og på tvers av geografiske og funksjonelle domener, og kunne vekke disse mot politiske mål og interesser.

Strategisk tenkning er intellektuelt krevende og fordrer stor forestillingsevne. «The strategist's task is not to create wise policy or successful schemes of military action, but rather to build and repair the bridge that connects the two.»

Det er vanskelig å lære opp gode strateger. Strategi skal forene militærmakt med politisk tenkning, men den militære og den politiske profesjon er adskilt: Offiserene lærer hvordan en disponerer militærmakt, men kan lite om hvordan militærmakt gir politisk vinning; På den annen side, oppdras politikerene til å kunne identifisere politisk vinning, men kan lite om bruk av militærmakt.

Ansvarer som strateg har en betydelig fysisk og moralsk byrde. Denne byrden kan hindre strategen i å ta sunne og veloverveide beslutninger.

Clausewitziansk friksjon gjør selv de enkle ting vanskelig. Det strategiske nivå omfavner friksjonens påvirkning fra det politiske nivå, samt summen av friksjon fra styrker som gjennomfører taktisk, operasjonell og logistisk aktivitet innenfor de geografiske og funksjonelle domenene.

Og til slutt: Kvalitativt gode, strategiske vurderinger kan ikke undervises.

---

¹⁰⁴ *Paradokslogikk*. Paradoxial logic. (Luttwak, 1987).

Dog, flere er kritiske til de strenge kravene som Colin S Gray (1996) og Harry Richard Yarger (2008) stiller til strategien. Gode strategiske vurderinger og beslutninger er vanskelig, og konsistente prestasjoner er nærmest umenneskelig. Når det sikkerhetspolitiske landskapet nå består av stater, parastater og «failed states» og et «internasjonalt samfunn» som verken evner å skape samhold eller fred, kan det å planlegge for eventualiteter kanskje det nærmeste en kommer strategisk tenkning (Freedman, 2014; Jones & Smith, 2015).

Norsk bruk av militærmakt i nyere tid kjennetegnes verken av strategi eller strategisk tenkning (Matlary, 2012; Westrum, 2014). Norge har tradisjonelt hatt en svak strategisk kultur, formet av Norge som en småstat, naboforholdet til den russiske stormakt, allianseavhengighet og havområdene med særlig nasjonal interesse (Beadle & Diesen, 2015; Haande, 2010). Videre hevder Matlary (2008) at vestlige politikere har avlært seg strategisk tenkning etter opphøret av den kalde krigen. Og skulle ikke det være nok, fastslår Oma (2015, s. 158) at «Small states, moreover, are usually in the receiving end of strategy...». En kan således spørre seg hva norske politiske og militære beslutningstakere mener med at utvalgte kapasiteter er strategiske. Imidlertid, hevder Haande (2010) at mye tyder på at kombinasjonen av teknologisk utvikling, internasjonale operasjoner, økende transnasjonalt samarbeid og økonomiske rammer er i ferd med å fremtvinge en ny strategisk kultur. Hva den videre utviklingen i strategisk kultur innebærer er enda uklart, men en kan trolig legge til grunn at den innebærer et ønske om størst mulig politisk handlingsrom, herunder skepsis mot å ha klart definerte nasjonalstrategiske doktriner (Aabakken, 2006; Bjerga, 2006). For Forsvaret innebærer politisk handlefrihet at organisasjonen og avdelingene må være fleksible. – Men det er ikke ensbetydende med at spesialstyrker er strategiske kapasiteter.

Et siste element som bidrar til å svekke den strategiske tenkningen omkring bruk av SOF-makt, er generell manglende forståelse for strategisk teori og hvordan teoriene omsettes på strategisk nivå (Elkus, 2011; Kiras, 2006). Basert på Hans Delbrück todeling, har strategisk teori tradisjonelt blitt kategorisert som slitasjestrategi¹⁰⁵, utslettelsesstrategi¹⁰⁶ og utmattelsesstrategi¹⁰⁷. I 2002 åpnet Russell F. Weigley opp for en mulig fjerde kategori –

---

¹⁰⁵ *Slitasjestrategi*. Strategy of attrition. (Bartholomees Jr, 2006).

¹⁰⁶ *Utslettelsesstrategi*. Strategy of annihilation. (tysk: Niederwerfungsstrategie/Vernichtungsstrategie) (Bartholomees Jr, 2006; Foley, 2005).

¹⁰⁷ *Utmattelsesstrategi*. Strategy of exhaustion. (tysk: Ermattungsstrategie) (Bartholomees Jr, 2006).

---

strategy of erosion¹⁰⁸ (Bartholomees Jr, 2006). Denne firedelingen gjenbrukes av Celeski (2008) når han beskriver at spesialstyrker gjennomfører aktiviteter både i konvensjonell krigføring (utslettelsesstrategi og slitasjestrategi) og i ukonvensjonell og irregulær krigføring (utmattelsesstrategi og «nedbrytingstrategi»). Spesialstyrkenes strategiske potensiale er knyttet til krigføringsform og geopolitiske forhold (Colin S Gray, 1999; Leslau, 2010).¹⁰⁹ Derav blir inngående forståelse for de ulike strategiske konseptene, deres styrker og svakheter relatert til de ulike krigføringsformene og geopolitiske forhold, samt SOF-maktens egenart og rasjonale viktig for å kunne anvende spesialstyrker og spesialoperasjoner strategisk. Eksempelvis har troen på SOF-maktens avgjørende betydning ved bruk av «great raids» rot i utslettelsesstrategisk tenkning. – Et resonnement som har to betydelige svakheter: troen på at enkeltslag kan avgjøre moderne konflikter, og at SOF-makt er en slags «Silver Bullet» som oppnår «strategic paralysis» hos motstanderens tyngdepunkt¹¹⁰ med minimal kostnad og risiko for en selv (Elkus, 2011; Kiras, 2006). SOF-makt har størst strategisk potensiale når de fortrinnsvis anvendes som en del av en overordnet politisk, økonomisk eller annen form for irregulær krigføring (exhaustion/erosion); sekundært for å støtte konvensjonelle styrkers innsats ved å ta ut vanskelig tilgjengelig og kritiske mål (attrition) (Celeski, 2008; Kiras, 2006).

4.3.3 Kognitiv lukking

Kognitiv lukking er menneskets iboende ønske om å fjerne usikkerhet til fordel for definitive konklusjoner. Kognitiv lukking skjer når informasjon som kan motbevise den eksisterende oppfatningen velges bort (Webster & Kruglanski, 1997). I sin streben etter sikkerhet klynger mennesket seg til det som allerede har skjedd (Norheim-Martinsen, 2011). Begrepet brukes gjerne for å forklare hvorfor det er vanskelig å bryte ut av faste tankemønstre i forbindelse med etterretnings- og beslutningsprosesser, spesielt hos enkeltindivider som kan ha stor definisjonsmakt. Kognitiv lukking kan forsterke diskursfeil (Hatlebrekke & Smith, 2010). Hatlebrekke og Smith (2010) skriver at en rekke tenkere, filosofer og filosofiske tradisjoner fra Sun Tzu, Sokrates og Plato til Popper og Oakeshott ønsket at mennesker mennesker forstår verden som kompleks og vanskelig å forstå; Og deres filosofier oppfordrer til

---

¹⁰⁸ Strategy of erosion. «Nedbrytingsstrategier» [forfatterens egen oversettelse] (Russell F. Weigley, 2002, gjengitt i Bartholomees Jr, 2006, s. 83).

¹⁰⁹ Spesialstyrkene er avhengige av å kunne identifisere lokale partnere som kan frembringe soldater med ferdigheter og motivasjon som er noenlunde på nivå med sine motstandere. Da kan SOF-makt bidra med å tippe vektskålen i riktig retning (Leslau, 2010).

¹¹⁰ Tyngdepunkt. Center of Gravity (NATO, 2010).

---

ydmykhet og mindre ortodoksi. Studien har tidligere påpekt at uortodoks tenkemåte er den enkeltfaktoren som tydeligst definerer SOF-mak, og at SOF-makt hviler på individenes evne til slik tenkning. Ortodoksi kan bidra til kognitiv lukking og diskursfeil, men rører også ved kjernen ved SOF-maktens egenart og rasjonale: uortodoks tenkning knytter Elite Warriors, kreativitet og fleksibilitet sammen, og SOF-maktens rasjonale hviler på individenes evne til uortodoks tenkning.

4.3.4 Gruppetenkning og Abilene-paradokset

To begrep som beskriver feilslåtte beslutningsprosesser er gruppetenkning og Abilene-paradokset. Gruppetenkning¹¹¹ betegner det at vurderinger og avgjørelser i grupper styres av ønsket om konformitet innad gruppen snarere enn av realistiske vurderinger av alternativer, ofte med den konsekvens at beslutningene blir dårlige (Janis, 1972; Svartdal, 2015). Sterk kollektiv identitet, som en kan finne i politisk elite, byråkratisk elite og spesialstyrker, kan lede til gruppetenkning (Rosness, Nesheim, & Tinmannsvik, 2013). Amidon (2005) viser i sin analyse av gisselredningsoperasjonen i Son Tay at bruken av SOF-makt er sårbare for gruppetenkning.¹¹² I fraværet av en velutviklet SOF-maktteori vil stereotype forestillinger og kollektiv rasjonalisering kunne åpne opp for til gruppetenkning. Organisasjonsformer som hemmer kreativitet og innspill fra hele organisasjonen forsterker disse svakhetene.

Mens gruppetenkning omhandler manglende evne til å håndtere konflikt, hindrer Abilene-paradokset¹¹³ gruppen fra å skape reel enighet (Andersen, 2013; Harvey, 1974). Abilene-paradokset innebærer at kommunikasjonen mellom gruppemedlemmer feiler. Paradokset beskriver en situasjon der en gruppe mennesker bestemmer en handling eller strategi som ingen egentlig er enig i, men tror at de andre ønsker. Gruppemedlemmene har en privat mening om en sak, men tror feilaktig at denne er i motsetning til gruppens oppfatning. Dette resulterer i at en sier det som man tror forventes av de andre, – eller lar være å si noe. «Mer av samme medisin» er en tilnærming som går igjen i grupper som er eksponert for Abilene-paradokset (Gaskins, 1988). Hierarkiske organisasjoner, som Forsvaret, er mest sårbare. Samtidig er militære institusjoner er preget av lydighetskultur hvor dissens kan i enkelte tilfeller oppfattes som illojalitet. I slike organisatoriske tilfeller hevder Gaskins (1988, s. 3) at «the route to Abilene is wide, direct, and downhill». Studien har tidligere satt lys på at

---

¹¹¹ *Gruppetenkning*. Groupthink. (Janis, 1972).

¹¹² Son Tay-operasjonen. Vietnam, 1970.

¹¹³ *Abilene-paradokset*. Abilene paradox (Harvey, 1974).

---

spesialstyrker har en tendens til å påta seg oppdrag som de selv vet er lite tilpasset sin egenart og rasjonale. Abilene-paradokset kan være en medvirkende årsak til dette.

4.3.5 Oppsummering

Studien har redegjort for ulike teorier som kan forklare diskrepansen mellom norsk praksis og SOF-maktteori avdekket i kapittel 4. Teoriene kan grupperes i to kategorier: ubevisst og bevisst suboptimalisering. Underveis har teorier fra statvitenskap og organisasjonspsykologi, sammen med SOF-maktteori og empiri, bidratt til en bredere kontekstualisering av utfordringene ved strategisk bruk av SOF-makt.

---

5 Oppsummering og konklusjon

«By their mere availability and past successes elite units may subtly distort policy-makers' perspectives on politico-military problems. This does not imply that policies are undertaken just because the tools to execute them exist. Rather, elite units sometimes seem to offer an easy way out of a serious problem, and in so doing mislead political decision-makers...»¹¹⁴

I begynnelsen av denne oppgaven presenterte forfatteren følgende problemstilling: Hvordan kan bruken av forsvarets spesialstyrker i perioden 1994–2014 analyseres, karakteriseres og forklares med bakgrunn i teorier om strategisk bruk av SOF-makt?

Hensikten med denne studien er å bidra til økt forståelse og kunnskap omkring Forsvarets spesialstyrker som en strategisk kapasitet, herunder gi innblikk i SOF-maktens rasjonale og egenart. Studien startet med en kort redegjørelse av historiske og strategiske utviklingstrekk. Her viste studien at det har vært ulike krefter i utviklingen av norske spesialstyrker, men at det avgjørende skiftet i gjenreisningen av norske spesialstyrker mot et nasjonalstrategisk nivå skjedde rundt 1980-tallet. Allikevel var det først utover på 2000-tallet at spesialstyrkene ble anerkjent som en strategisk kapasitet. Dagens sikkerhetspolitiske situasjon er mer alvorlig og krevende enn på lenge, og bevissthet omkring SOF-makt som et strategisk instrument kan derfor være avgjørende. Studien redegjorde kort for tre utviklingslinjer med særlig relevans for bruk av SOF-makt: utvikling knyttet til såkalt ikke-statlige trusler og regional ustabilitet; teknologisk våpenutvikling og langtrekkende A2/AD-kapasiteter, og; utviklingen relatert til bruk multimodale strategier i den sikkerhetspolitiske gråsonen – omtalt som politisk krigføring. I sum, peker trendene mot et trussel- og konfliktbilde hvor fleksible elitestyrker fremstår som attraktive. Knappe forsvarsbudsjett legger samtidig press på rimelige løsninger som kan maksimere det politiske utbyttet for en lavest mulig kostnad.

Problemstillingen ble deretter operasjonalisert ved hjelp av de tre forskningsspørsmålene:

1. Hva er SOF-makt, spesialoperasjoner og spesialstyrker, og hvordan anvendes SOF-makt strategisk og i tråd med sitt rasjonale og sin egenart?
2. I hvilke grad finnes det uoverensstemmelse mellom hvordan norske spesialstyrker har blitt brukt i perioden 1994–2014 og teorier om strategisk bruk av SOF-makt?

---

¹¹⁴ Cohen, 1978, gjengitt i Noonan (2015)

-
3. Hvordan kan eventuell uoverensstemmelse mellom norsk praksis og SOF-maktteori forklares?

Hensikten med denne inndelingen, var først å besvare det første forskningsspørsmålet og etablere et teoretisk rammeverk for besvarelsen av det andre forskningsspørsmålet. Studien har redegjort for teoriens posisjon og introdusert begrepet SOF-makt. Basert på brede litteraturstudier etablerte studien deretter et teoretisk rammeverk for å identifisere i hvilken grad norske spesialstyrker anvendes strategisk, og som samtidig gir innsikt i spesialstyrkenes rasjonale og egenart ved å ta utgangspunkt i følgende:

1. Funksjon: Hvilke funksjon hadde spesialoperasjonen i kampanjen/krigføringen?
Studien har vist til Celeski et al. (2011) sin modell og redegjort for at SOF-makt kan nyttes i konvensjonell krigføring, irregulær krigføring og politisk krigføring. Den potensielle gevinsten og tilhørende strategisk risiko er størst når SOF-makt nyttes som del av politisk krigføring. Motsvarende, er den potensielle gevinsten og tilhørende risiko relativ lav når SOF-makt benyttes som del av konvensjonell krigføring. Faren for suboptimal bruk er altså størst dess større avstand spesialoperasjonene har fra det strategiske nivå.
2. Autonomi: I hvilken grad anvendte spesialstyrkene den indirekte metoden? SOF-makt har kun avgjørende kraft by, with, through lokale aktører. Spesialstyrkenes innretning bærer balanseres mellom surgical strike og special warfare. Imidlertid har sistnevnte et større strategisk potensiale og fungerer således som en indikator på hvilken grad spesialstyrker brukes strategisk. Samtidig har studien vist at det er fellestrekk mellom special warfare og politisk krigføring som gjør spesialstyrker særlig egnet til bruk i denne formen av krigføring.
3. Indirekte tilnærming: I hvilke grad opererte spesialstyrkene autonomt og på «egne» kommandolinjer? Direkte ledelse fra det nasjonalstrategiske nivå gir større strategisk potensiale. Samtidig reduseres risikoen for suboptimal bruk når styrkene ikke integreres eller er avhengige av konvensjonelle styrker og kommandolinjer.
4. Behov for SOF-makt: I hvilken grad kunne andre styrker ha gjennomført oppdraget? Spesialoperasjoner er ekstraordinære oppdrag som kun lar seg løse ved hjelp av spesialstyrkenes egenart – fleksible avdelinger og uortodoks tenkning. Disse egenskapene gjør at spesialstyrker kan utnytte clausewitzisk friksjon og derved være et fleksibelt, rimelig og benektbart alternativ.

-
5. Hemmelighold: I hvilken grad ble spesialstyrkenes involvering hemmelighold?
Strengt hemmelighold tyder på høy politisk eller militær risiko - risiko som spesialstyrker er særskilt egnet til å håndtere og som normalt vil kontrolleres på strategisk nivå. Samtidig vil stor grad av åpenhet rundt spesialstyrkene begrense styrkenes mulighet til senere å gjennomføre strengt hemmeligholdte operasjoner

Deretter presenterte studien fem tilfellestudier fordelt på fire operasjonsteater. Disse er et utvalg av innledende analyser av alle større operasjoner som er offentlig kjent i perioden 1994–2014. Tilfellestudiene analyseres ved hjelp av det teoretiske rammeverket og besvarer det andre forskningsspørsmålet. Studien har avdekket at norske spesialstyrker i perioden 1994–2014 gjennomgående ble anvendt i de konvensjonelle styrkenes umulighetsrom, til støtte for konvensjonell innsats og under stadig større åpenhet. Analysen konkluderte derfor med at norske spesialstyrker i den angitte perioden har blitt brukt som hyperkonvensjonelle elitestyrker fremfor strategiske spesialstyrker. – Dette til tross av at spesialstyrkene har blitt definert som strategiske kapasiteter helt siden starten på 2000-tallet. En kan således spørre seg om Norge er moden for strategisk bruk av spesialstyrker.

For å besvare det tredje forskningsspørsmålet har studien introdusert ulike statsvitenskapelige og organisasjonspsykologiske teorier som kan forklare diskrepans mellom norsk praksis og SOF-maktteori. Disse kan grupperes i to tentative kategorier: bevisst og ubevisst suboptimalisering.

Det teoretiske rammeverket er utledet etter brede litteraturstudier. Avtegninger i litteraturen som kan karakterisere strategisk bruk av SOF-makt er samlet i et indikatorsett som bidrar med presisjon i målemetoden og som står godt forankret i SOF-maktteorien. Studien er basert på åpne kilder. Dette gjør studien etterprøvbart. Tilgang til gradert informasjon kunne bidratt med økt nyanserikdom, men etter forfatterens vurdering ville ikke bruk av slik informasjon ikke endret hovedtrekkene i analysen og konklusjonen. Studiens konklusjoner vurderes derved som holdbare. Funn i studien kan ha ekstern gyldighet først og fremst i forhold til bruk av andre strategiske kapasiteter i Forsvaret, samt i forhold til bruk av spesialstyrker i et bidragsstrategisk perspektiv.

Studien danner grunnlag for videre studier av årsaksforhold som kan forklare hvorfor norske spesialstyrker i liten grad anvendes strategisk og i tråd med spesialstyrkenes rasjonale og egenart. Videre kan studien bidra til refleksjon for den videre utviklingen av norske

---

spesialstyrker. Det grunnleggende premiss for denne studien har vært at spesialstyrker må demonstrere strategisk nytte og innrettes mot strategiske oppgaver for å kunne være strategiske kapasiteter (Celeski, 2008). Studien har også vært inne på at spesialstyrkenes rasjonale hviler på to pilarer: nærheten til strategi, det strategiske nivå og strategiske målsettinger, samt; at oppdragene er av en slik art at det kreves elitestyrker – som kan «shake the world». Gitt disse forutsetningene, stiller studien spørsmål ved om norske spesialstyrker i det hele tatt er spesialstyrker. – Eller er de bare hyperkonvensjonelle elitestyrker.

Forkortelser

A2/AD	Anti-Access and Area Denial
ARRC	Allied Rapid Reaction Corps
AFSOUTH	Allied Forces Command South
BDA	Battle Damage Assessment
BT	Beredskapstroppen
C ²	Command and Control
CA	Civil Affairs
CENTCOM	U.S. Central Command
CFLCC	Combined Forces Land Component Command
CIA	Central Intelligence Agency
CJSOTF	Combined Special Operations Task Force
CJSOTF-A	Combined Special Operations Task Force – Afghanistan
CJSOTF-S	Combined Joint Special Operations Task Force – South
COIN	Counter Insurgency
CPT	Close Protection Team
CRU	Crisis Response Unit
DA	Direkte aksjoner
DIME	Diplomatic, Information, Military, and Economic
ERP	European Recovery Program
EU	European Union
EU NAVFOR	European Union Naval Force
FD	Forsvarsdepartementet
FFOD	Forsvarets fellesoperative doktrine
FID	Foreign Internal Defence.
FMR	Forsvarssjefens militærfaglige råd
FNAN	KNM Fridtjof Nansen
FOHK	Fellesoperativt hovedkvarter
FOH SOA	Forsvarets operative hovedkvarter, Spesialoperasjonsavdelingen
FS	Forsvarets spesialstyrker
FSB	Den russiske føderale sikkerhetstjenesten
FSK	Forsvarets spesialkommando
FSST	Forsvarets spesialstyrker stab
FST/O/SOF	Forsvarsstaben/Operasjonsavdelingen/Spesialoperasjonsseksjonen
FST/SOA	Forsvarsstaben/Spesialoperasjonsavdelingen
GW	Guerilla Warfare
HFJS	Hærens fallskjermjegerskole
HJK	Hærens jegerkommando
HJS	Hærens jegerskole

HV	Heimevernet
HV-016	Heimevernets spesialavdeling [se: HVSPES]
HVSPES	Heimevernets spesialavdeling [se: HV-016]
IFOR	Implementation Force
IJC	ISAF Joint Command
ISAF	International Security Assistance Force
ISAF HQ	International Security Assistance Force Headquarters
ISAF SOF HQ	International Security Assistance Force SOF Headquarters
ISR	Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance
JBD	Justis- og beredskapsdepartementet
JCO	Joint Commission Observers
JSOC	Joint Special Operations Command
JSOTF-N	Joint Special Operations Task Force–North
JSOTF-S	Joint Special Operations Task Force – South
K ₂	Kommando og kontroll
KJK	Kystjegerkommandoen
KV	Kystvakten
KVM	Kosovo Verification Mission
LDKN	Landsdelskommando Nord-Norge
LNO	I denne oppgaven definert som ‘Fraksjonsliaisonering’
LTP	Langtidsplan for forsvarssektoren
MA	Militær assistanse
MISO	Military Information Support Operations
MJK	Marinejegerkommandoen
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NGO	Non-Governmental Organization
NORSOF	Norwegian Special Operation Forces
NORSOF TG	Norwegian Special Operation Forces Task Group
OEF	Operation Enduring Freedom
OSS	U.S. Office of Strategic Services
OSSE	Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa
OPLAN	Operasjonsplan
OTC	Officer in Tactical Command
RSM	Resolute Support Mission
SFOR	Stabilisation Force
SMU	Special Mission Units
SO	spesialoperasjoner
SOAT	Special Operations Advisory Team
SOCCE	Special Operations Command and Control Element
SOCENT	Special Operations Command Central
SOCIFOR	Special Operations Command, Implementation Force

SOE	Special Operations Executive
SOF	spesialstyrker
SOTU	Special Operations Task Unit
SR	Spesiell rekognosering
SSE	Sensitive Site Exploration
TMBN	Telemark Bataljon
UD	Utenriksdepartementet
UNPROFOR	United Nations Protection Force
USSOCOM	U.S. Special Operations Command
UW	Unconventional Warfare
VBSS	Visit, Board, Search & Seize

Litteraturliste

- "Yasotay". (2009). Does The United States Still Need a U.S. Special Operations Command? - How Effective Has USSOCOM Been in Fighting the Long War? *Small Wars Journal*. Hentet fra <http://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/330-yasotay.pdf>
- Aabakken, O. (2006). Utenlandsoperasjoner : ferdigpakket nisjefyll eller militærmakt i løst vekt? *FFI-rapport* (Vol. 01729). Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt (FFI).
- Alne, J. (2015). *Norske spesialstyrker i endring: Kommando og kontroll (K2)*. Masteroppgave, Forsvarets høgskole, Oslo.
- Amidon, M. (2005). Groupthink, Politics, and the Decision to Attempt the Son Tay Rescue. *Parameters, Autumn 2005*, 119-131. Hentet fra <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a485587.pdf>
- Andersen, B. M. (2013, 26 juli). Helsebyråkratens tur til Abilene, *Dagsavisen [nettutgave]*. Hentet fra <http://www.dagsavisen.no/nyemeninger/helsebyr%C3%A5kratenes-tur-til-abilene-1.451145>
- Anglim, S. (2011). Special Forces—Strategic Asset. *Infinity Journal*, 2(Spring), 16-20.
- Arquilla, J. (1996). *From Troy to Entebbe : Special Operations in Ancient and Modern Times*. Lanham, MD: University Press of America.
- Arquilla, J., & Ronfeldt, D. (1997). Cyberwar is coming! I J. Arquilla & D. Ronfeldt (Red.), *In Athena's Camp: Preparing For Conflict In The Information Age* (s. 23-60). (opprinnelig utgitt 1993, Comparative Strategy, Vol 12, 1): Rand Corporation.
- Arstad, S. (2012). Linge-arven. *Forsvarets Forum*, (9), 20-23. Hentet fra http://www.fofo.no/filestore/FNR9_SEPT2012.pdf
- Askvik, Ø. (2015). *Utvikling av langtrekkende konvensjonelle presisjonsvåpen: konsekvenser for Norges evne til avskrekking og forsvar mot angrep*. Masteroppgave, Forsvarets høgskole, Oslo.
- Assistant Chief of the Defence Staff. (2009). *JDP 3-00 Campaign Execution*. Shrivenham: UK MoD.
- Bakkeli, T. (2013). *Krigere og diplomater : på innsiden av Forsvarets spesialkommando*. Oslo: Kagge.
- Barth-Heyerdahl, L. (2013, 7 oktober). Se norske spesialstyrker borde kjemikalietankeren TV2. Hentet fra <http://www.tv2.no/a/4132846>
- Barth Eide, E. (2012). norske soldater – internasjonale operasjoner. I D. Leraand (Red.), *INTOPS. Norske soldater internasjonale operasjoner. Politisk vilje. Militær evne. Personlig innsats. 1947-2012* (Vol. 9, s. 378-386). Oslo: Forsvarsmuseet.
- Bartholomees Jr, J. B. (2006). A Survey of the Theory of Strategy. In J. B. Bartholomees Jr (Red.), *U.S. Army War Collge Guide to National Security Policy and Strategy* (Reprint Edition)]. Hentet <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a467691.pdf>.
- Bartles, C. K. (2016). Getting Gerasimov Right. *Military Review*, 96, 30-38. Hentet fra http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/Archives/English/MilitaryReview_2016_0228_art009.pdf
- Beadle, A. W., & Diesen, S. (2015). *Globale trender mot 2040 : implikasjoner for Forsvarets rolle og relevans* (FFI-rapport 2015/1452). Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt (FFI).
- Berdal, M., & Ucko, D. H. (2014). The United Nations and the Use of Force: Between Promise and Peril. *Journal of Strategic Studies*, 37(5), 665-673. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/01402390.2014.937803>

-
- Berg-Knutsen, E., & Roberts, N. (2015). *Strategic Design for NORSO 2025 NPS Technical Report*. Monterey, CA: Naval Postgraduate School.
- Berg Bentzrød, S. (2014, 25 juli). Trener hjernen til å takle krig, *Aftenposten [nettutgave]*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/norge/Trener-hjernen-til-a-takle-krig-83611b.html>
- Biddle, S. D. (2003). *Afghanistan and the Future of Warfare: Implications for Army and Defense Policy*. Carlisle, PA: U.S. Army War College, Strategic Studies Institute, .
- Biddle, S. D. (2006). Allies, Airpower, and Modern Warfare: The Afghan Model in Afghanistan and Iraq. *International Security*, 30(3 (Winter 2005/06)), 161–176. Hentet fra http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/is3003_pp161-176.pdf
- Bilgin, H., & Goztepe, K. (2013). Strategic Utility Analysis of Special Operations Forces Applying Game Theory. *Journal of Military and Information Science*, 1(1), 14-25. Hentet fra <http://jmisci.com/article/view/5000012298/5000012626>
- Bjerga, K. I. (2006, 11/12/2006). *Sikkerhetspolitikk i historisk perspektiv, foredrag i Oslo Militære Samfund*. Oslo.
- Bjerga, K. I., & Håkenstad, M. (2013). Hvem eier krisen? Politi, Forsvar og 22. juli. I A. Kjølberg & T. Heier (Red.), *Mellom fred og krig : norsk militær krisehåndtering* (s. 54-74). Oslo: Universitetsforl.
- Boutellis, A. (2015). Armed groups in Mali and implications for the UN stabilization mission. I U. N. S. S. C. o. C. f. I. P. Operations (Red.), *Understanding a new generation of non-state armed groups* (s. 61-71). Turin: United Nations System Staff College.
- Brands, H. (2016). Paradoxes of the Gray Zone. Hentet fra http://www.fpri.org/docs/brands_-_grey_zone.pdf
- Brun, W., & Kobbeltvedt, T. (2005). Beslutningstaking i operative situasjoner. I J. Eid & B. H. Johnsen (Red.), *Operativ psykologi* (s. 155-179). Bergen: Fagbokforlaget.
- Bruusgaard, K. V. (2006). Fiskerikonflikter i Barentshavet–potensial for eskalering? En komparativ studie av russiske reaksjonsmønstre under oppbringelsen av «Tsjernigov»(2001) og «Elektron»(2005). Oslo: Forsvarets forskningsinstitutt.
- Bukkvoll, T. (2015). Military Innovation Under Authoritarian Government—the Case of Russian Special Operations Forces. *Journal of Strategic Studies*, 38(5), 602-625.
- Børresen, J. (2012). NATO – og Norge – på Balkan. I D. Leraand (Red.), *INTOPS. Norske soldater internasjonale operasjoner. Politisk vilje. Militær evne. Personlig innsats. 1947-2012* (Vol. 9, s. 258-270). Oslo: Forsvarsmuseet.
- Cannon-Bowers, J. A., Salas, E., & Converse, S. A. (1993). Shared Mental Models in Expert Team Decision Making IN. J. Castellan Jr. (Red.), *Current Issues in Individual and Group Decision Making* (s. 221-246). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Celeski, J. D. (2008). Strategic Employment of SOF in a UW Environment. *Special Warfare*, 21, 19-25.
- Celeski, J. D., Davis, S., Jogerst, J., Lewis, M., Osborne, J., Pihana, P., . . . Yarger, H. (2011). *A Way Forward for Special Operations Theory and Strategic Art*. Paper presentert på SOF-Power Workshop, MacDill AFB, Florida.
- Clausewitz, C. v. (1976). *On War* (M. Howard & P. Paret, Trans.). Princeton, NJ: Princeton University Press (originalt utgitt i 1832).
- Cleveland, C. T. (2001). *Command and Control of the Joint Commission Observer Program US Army Special Forces in Bosnia*, . Strategy Research Project, U.S. Army War College, Carlise Barracks, PA. Hentet fra <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a391195.pdf>
- Cohen, E. A. (1978). *Commandos and Politicians: Elite Military Units in Modern Democracies*. Cambridge, MA: Center for International Affairs, Harvard University.

-
- Collins, J. M. (2008). US Special Operations – Personal Opinions. *Small Wars Journal*. Hentet fra <http://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/148-collins.pdf>
- Daalder, I. H., & O'Hanlon, M. E. (2004). *Winning ugly: NATO's war to save Kosovo*: Brookings Institution Press.
- Danielsen, T. (2012). "Hos oss sitter kulturen i hjertet" : en antropologisk studie av kultur i Marinejegerkommandoen *FFI rapport*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt.
- Danielsen, T. (2015). *Making Warriors in The Global Era : An anthropological study of institutional apprenticeship : selection, training, education, and everyday life in the Norwegian Naval Special Operations Commando*. PhD Thesis, University of Oslo, Oslo. (no. 531)
- Deibel, T. L. (2007). *Foreign Affairs Strategy: Logic for American Statecraft*: Cambridge University Press.
- Department of the Army. (2012). *ADP 3-05 Special Operations*. Washington, DC: Department of the Army Hentet fra https://fas.org/irp/doddir/army/adp3_05.pdf.
- Diesen, S. (2005). Mot et allianseintegret Forsvar. I J. H. Matlary & Ø. Østerud (Red.), *Mot et avnasjonalisert forsvar?* Oslo: Abstrakt forlag.
- Dorschner, J., & White, A. (2015). Quiet professionals: NATO special operations comes of age. *IHS Jane's Defence Weekly*. Hentet fra http://www.janes360.com/images/assets/968/51968/NATO_special_operations_comes_of_age.pdf
- Duggan, P. M. (2015). Strategic Development of Special Warfare in Cyberspace. *Joint Force Quarterly*, (79), 46-53. Hentet fra http://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/jfq/jfq-79/jfq-79_46-53_Duggan.pdf
- Edström, H., & Ydstebø, P. (Red.). (2011). *Militærstrategi på norsk : en innføring*. Oslo: Abstrakt.
- Egeberg, K. (2009, 8 oktober). Ti norske spesialsoldater dekorert for heltemot og tapperhet i Afghanistan, *Dagbladet [nettutgave]*. Hentet fra <http://www.dagbladet.no/2009/10/08/nyheter/innenriks/utenriks/afghanistan/terror/8487903/>
- Eid, J., Johnsen, B. H., & Laberg, J. C. (2005). Introduksjon til operativ psykologi. I J. Eid & B. H. Johnsen (Red.), *Operativ psykologi* (s. 13-30). Bergen: Fagbokforlaget.
- Eide, E. (2009, 13 august). Den norske piratjakten har startet, *TV2*. Hentet fra <http://www.tv2.no/a/2856886>
- Elkus, A. (2011). The Rise and Decline of Strategic Paralysis. *Small Wars Journal*. Hentet fra <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/the-rise-and-decline-of-strategic-paralysis>
- Engebretsen-Skaret, S. S. (2012). *Bruk av norske spesialstyrker i krisehåndtering - utfordringer og muligheter*. Masteroppgave, Forsvarets høgskole, Oslo.
- Engebretsen-Skaret, S. S. (2013). Spesialstyrker i norsk krisehåndtering. I A. Kjølberg & T. Heier (Red.), *Mellom fred og krig : norsk militær krisehåndtering* (s. 142-159). Oslo: Universitetsforl.
- Eriksen, A. G. (2009, 10 august). Følg piratjakten her, *TV2*. Hentet fra <http://www.tv2.no/a/2848476>
- Foley, R. T. (2005). *German strategy and the path to Verdun: Erich von Falkenhayn and the development of attrition, 1870-1916*: Cambridge University Press.
- Forozan, H. (2015). *The Military in Post-revolutionary Iran: The Evolution and Roles of the Revolutionary Guards*: Routledge.
- Forsvaret. (n.d.). Forsvarets spesialstyrkers hjemmeside. Hentet 7 juli, 2016, fra <https://forsvaret.no/organisasjon/forsvarets-spesialstyrker>

-
- Forsvarsdepartementet. (1995). Norsk bidrag til eventuell NAO-ledet tilbaketrekning av FN-tropper fra det tidligere Jugoslavia. Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Instruks om Kystvakten (kystvaktinstruksen) (1999a).
- Lov om Kystvakten (kystvaktloven) (1999b).
- Forsvarsdepartementet. (1999c). Norge vil delta i NATOs evakueringsstyrke. Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarsdepartementet. (2001). Norge tilbyr militære styrker til kampen mot internasjonal terrorisme. Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarsdepartementet. (2002). Norske bidrag i Afghanistan - status 1. juli 2002: Statsministerens kontor.
- Forsvarsdepartementet. (2009a). Invitasjon til pressemøte.
- Forsvarsdepartementet. (2009b). Kompetansesamfunn på kjøll.
- Forsvarsdepartementet. (2011a). Krigskorset med sverd tildeles Eirik Johan Kristoffersen og Jørg Lian. Oslo.
- Forsvarsdepartementet. (2011b). Krigskorset med sverd tildeles Trond André Bolle. Oslo.
- Forsvarsdepartementet. (2013). Forsvarsministeren jakter pirater: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarsdepartementet. (2014). Norske bidrag i Irak.
- Forsvarsdepartementet. (2016a). *Kampkraft og bærekraft - Langtidsplan for forsvarssektoren.* (Prop. 151 S (2015–2016)). Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS) Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-151-s-20152016/id2504884/>.
- Forsvarsdepartementet. (2016b). Kronologisk utvikling av det norske styrkebidraget i Afghanistan. Hentet fra regjeringen.no website: <https://www.regjeringen.no/no/tema/forsvar/internasjonale-operasjoner/innsikt-intops/kronologisk-utvikling-av-det-norske-bidr/id632365/>
- Forsvarsdepartementet. (2016c). Norway to continue support for Afghanistan. Oslo: Forsvarsdepartementet.
- Forsvarskomiteen. (2001-2002). *Innstilling fra forsvarskomiteen om Gjennomføringsproposisjonen - utfyllende rammer for omleggingen av Forsvaret i perioden 2002-2005.* (St.prp. nr. 55). Oslo: Hentet fra <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2001-2002/inns-200102-232.pdf>.
- Forsvarskomiteen. (2003–2004). *Innstilling fra forsvarskomiteen om den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005-2008.* (Innst. S. nr. 234). Oslo: Forsvarsdepartementet Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2003-2004/inns-200304-234/>.
- Forsvarsministeren. (2000, 10.01.2000). *Forsvarsminister Eldbjørg Løwer, Vårt forsvar i et internasjonalt perspektiv.* Oslo.
- Forsvarsministeren. (2007, 23.02.2007). *Forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen, Bred norsk innsats i Afghanistan.* Oslo.
- Forsvarsministeren. (2009, 03.08.2009). *Forsvarsminister Anne-Grete Strøm-Erichsens tale fra avskjeden da KNM Fridtjof Nansen seilte fra Haakonsværn/Bergen til Adenbukta, - Lykke til med det viktige Aden-opdraget.* Bergen.
- Forsvarsministeren. (2016). *Forsvarsminister Ine Eriksen Søreide, Norske spesialstyrker - fra hemmelige til ettertraktede, tale ved SOF-konferansen 2. juni i Oslo.* Oslo: Forsvarsdepartementet Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norske-spesialstyrker---fra-hemmelige-til-ettertraktede/id2502858/>.

-
- Forsvarssjefen. (2000). Forsvarssjefens Forsvarsstudie 2000 *FS 2000*. Hentet fra <https://forsvaret.no/ifs/ForsvaretDocuments/Forsvarssjefens%20sluttrapport%20Forsvarsstudie%202000.pdf>
- Forsvarssjefen. (2005). *FSJ direktiv for sikkerhetstjenesten i Forsvarets militære organisasjon (FMO)*. TV2.no: Hentet fra http://pub.tv2.no/multimedia/TV2/archive/00714/Direktiv_for_sikker_714337a.pdf.
- Forsvarssjefen. (2014). *Forsvarets fellesoperative doktrine (FFOD)*. Oslo: Forsvarets høgskole.
- Forsvarssjefen. (2015). Forsvarssjefens militærfaglige råd *Et forsvar i endring*. Hentet fra <https://forsvaret.no/fakta/ForsvaretDocuments/EtForsvariEndring-Nett.pdf>
- Freedman, L. (2014). The Master Strategist is Still a Myth. *War on the Rocks*, 14. Hentet fra <http://warontherocks.com/2014/10/the-master-strategist-is-still-a-myth/>
- Gaskins, J. Y. (1988). A Case Study of Small Group Decision-Making as Influenced by the Abilene Paradox: The "Challenger" Mishap. Maxwell AFB, AB: U.S. Air Force Air University.
- Gilje, N., & Grimen, H. (1995). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi* (2. utg. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gjørsv, A. B. I. (2012). *Rapport fra 22. juli-kommisjonen*. Oslo: Departementenes servicesenter. Informasjonsforvaltning Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2012-14/id697260/>.
- GlobalSecurity.org. (2015). Combined Forces Special Operations Component Command (CFSOCC), Special Operations Command Central (SOCCENT): GlobalSecurity.org.
- GlobalSecurity.org. (n.d.). Combined Joint Special Operations Task Force - South (CJSOTF-S) (Afghanistan) "Task Force K-Bar". *GlobalSecurity.org*. fra <http://www.globalsecurity.org/military/agency/dod/cjsotf-s-af.htm>
- Godal, B. T. I., Berdal, M., Gjørsv, G. H., Hagen, T., Harpviken, K. B., Rynning, G. N. S., . . . Wimpelmann, T. (2016). *En god alliert - Norge i Afghanistan 2001-2014 : utredning fra et utvalg nedsatt ved kongelig resolusjon 21. november 2014 : lagt fram for Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet 6. juni 2016* (Vol. NOU 2016:8). Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon.
- Goldstein, G. M. (2008). *Lessons in disaster: McGeorge Bundy and the Path to War in Vietnam*. New York, NY: Holt.
- Gompert, D., & Kelly, T. (2013). *Escalation Cause: How the Pentagon's New Strategy Could Trigger War with China*. Foreign Policy. Hentet fra <http://foreignpolicy.com/2013/08/03/escalation-cause/>
- Gray, C. S. (1996). *Explorations in Strategy*. Westport, CT: Greenwood Publishing Group.
- Gray, C. S. (1998). *Explorations in Strategy* (Vol. 164). Westport: Praeger.
- Gray, C. S. (1999). Handfuls of Heroes on desperate ventures: When do special operations succeed? *Parameters*, 29(1), 2. Hentet fra
- Gray, C. S. (1999). *Modern Strategy*. Oxford: Oxford University Press.
- Gray, C. S. (2013). *War, Peace and International Relations: An Introduction to Strategic History*: Routledge.
- Haaland Matlary, J. (2011). *Strategi og statsmannskunst i dagens sikkerhetspolitikk, foredrag i Oslo militære samfund*. Oslo.
- Haande, T. (2010). *Hybridkrig - relevant for Forsvarets gjennomføring av landoperasjoner?* Masteroppgave, Forsvarets høgskole, Oslo.
- Hammersmark, J. I. (2010). *Utviklingen av norske spesialstyrker: symbolikk eller militær nytteverdi?* Masteroppgave, Forsvarets høgskole, Oslo.

-
- Hammersmark, J. I. (2015). *Norske spesialstyrker: Fra skjult ressurs til politisk spydspiss* (Vol. 3). Oslo: Forsvarets stabsskole.
- Harvey, J. B. (1974). The Abilene Paradox: The Management of Agreement. [Article]. *Organizational Dynamics*, 17(1), 17-43.
- Hatlebrekke, K. A. (2015). *Hvor spesielle er spesialstyrkene? [foredragsmanus, foredraget er tilgjengelig som lydfil]*. FFI-forum Forsvarets forskningsinstitutt (FFI). Oslo Militære Samfunn. Hentet fra <https://www.ffi.no/no/Aktuelle-tema/Sider/Hvor-spesielle-er-spesialstyrkene.aspx>
- Hatlebrekke, K. A., & Smith, M. L. (2010). Towards a New Theory of Intelligence Failure? The Impact of Cognitive Closure and Discourse Failure. *Intelligence and National Security*, 25(2), 147-182.
- Heier, T. (2006). *Influence and marginalisation : Norway's adaptation to US transformation efforts in NATO, 1998-2004*. Doktorgradsavhandling, Universitet i Oslo, Oslo.
- Hellesen, P. (2008). *Counterinsurgency and its implications for the Norwegian Special Operations Forces*. Masteroppgave, Naval Postgraduate School, Monterey, CA. Hentet fra <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA483726>
- Herrington, I. (2004). *The special operations executive in Norway 1940-1945: Policy and operations in the strategic and political context*. Phd-oppgave, De Montfort University, Leicester.
- Hicks, K. H., Metrick, A., Samp, L. S., & Weinberger, K. (2016). *Undersea Warfare in Northern Europe CSIS International Security Program*. Lanham, MD: Center for Strategic & International Studies
- Horn, B. (2004). Special Men, Special Missions: The Utility of Special Operations Forces – A Summation. I D. M. Last, B. Horn & J. P. d. B. Taillon (Red.), *Force of Choice : Perspectives on Special Operations*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Horn, B. (2014). The Strategic Utility of Special Operations Forces. *Canadian Military Journal*, 14(4). Hentet fra <http://www.journal.forces.gc.ca/vol14/no4/PDF/CMJ144Ep66.pdf>
- Huntington, S. P. (1957). *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*: Harvard University Press.
- Høiback, H. (2011a). Hva er strategi? I H. Edström & P. Ydstebø (Red.), *Militærstrategi på norsk : en innføring* (s. 36-79). Oslo: Abstrakt.
- Høiback, H. (2011b). Strategiens kår og historie i Norge. I H. Edström & P. Ydstebø (Red.), *Militærstrategi på norsk : en innføring* (s. 156-198). Oslo: Abstrakt.
- Høiback, H. (2015). Strategy : A History [Bokanmeldelse av boken *Strategy : A History* av Lawrence Freedman]. *Norsk militært tidsskrift*, 185(3), 50.
- Inderberg, T. H. (2007). Den utenrikspolitiske håndteringen av Elektronsaken *Kompetent realpolitikk eller kompetansestrid*. Oslo: Fridtjof Nansens Institutt.
- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg. utg.). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Janis, I. (1972). *Victims of groupthink: A psychological study of foreign decisions and fiascoes*: Boston: Houghton Mifflin.
- Johansen, I. (2006). Scenarioklasser i Forsvarsstudie 2007: En morfologisk analyse av sikkerhetspolitiske utfordringer mot Norge *FFI rapport*. Kjeller.
- Johnson, M. (2006). The Growing Relevance of Special Operations Forces in US Military Strategy. *Comparative Strategy*, 25(4), 273-296. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/01495930601028622>

-
- Johnson, M. (2007). Hy S. Rothstein, Afghanistan & the Troubled Future of Unconventional Warfare. Annapolis: Naval Institute Press, 2006. 218 pages. *Comparative Strategy*, 26(1), 61-63. doi: 10.1080/01495930701271585
- Johnson, R. M. (2009). *Command and Control of Special Operations Forces in Afghanistan: Is Unity of Effort Good Enough?* Academic Paper, Naval War College, Newport, RI. Hentet fra <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a513950.pdf>
- Jones, D. M., & Smith, M. L. R. (2015). Return to reason: reviving political realism in western foreign policy. *International Affairs*, 91(5), 933-952.
- Kelly, R. S. (1989). *Special Operations and National Purpose*: Lexington Books.
- Kilcullen, D. (2013). *Out Of The Mountains: The Coming Age Of The Urban Guerrilla*. Lonon: C. Hurst & Co.
- Kilcullen, D. (2014). The Australian Army in the Urban, Networked Littoral: Army Research Paper.
- Kiras, J. D. (2006). *Special Operations and Strategy from World War II to the War on Terrorism* (Vol. 17). New York, NY: Routledge.
- Kiras, J. D. (2011). The Role of Special Operations Forces: Past, Present and Future. *Pointer*, 37(2).
- Kjeksrud, S., Beadle, A. W., & Lindqvist, P. H. F. (2016). Protecting civilians from violence: A Threat-Based approach to Protection of Civilians in UN Peace Operations. Kjeller/Oslo: Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) og Norwegian International Center (NODEFIC).
- Kjølberg, A., & Heier, T. (2013). *Mellom fred og krig : norsk militær krisehåndtering*. Oslo: Universitetsforl.
- Kristoffersen, F. (2010). *Operations GUNNERSIDE and GROUSE-Special Operations During World War II Against the German Controlled Heavy Water Plant in Norway*. Master of Military Studies Research Paper, USMC Command and Staff College, Quantico, VA.
- Lamb, C. (1995). Perspectives on Emerging SOF Roles and Missions. *Special Warfare*, Vol. (3), 2 - 9.
- Leraand, D. (2011). Operation Infinite Justice. In H. Notaker (Red.), Store norske leksikon [online]fra: Reprint Edition]. Hentet https://snl.no/Operation_Infinite_Justice.
- Leraand, D. (2012). Kamp mot terror. I D. Leraand (Red.), *INTOPS. Norske soldater internasjonale operasjoner. Politisk vilje. Militær evne. Personlig innsats. 1947-2012* (Vol. 9, s. 299-311). Oslo: Forsvarsmuseet.
- Leslau, O. (2010). Worth the Bother? Israeli Experience and the Utility of Special Operations Forces. *Contemporary Security Policy*, 31(3), 509-530. Hentet fra doi:<http://dx.doi.org/10.1080/13523260.2010.521703>
- Liang, Q., & Xiangsui, W. (1999). *Unrestricted Warfare* (F. B. o. I. (FBI), Trans.). Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House Arts.
- Liat, C. K. (2013). Whither Special Forces? The Strategic Relevance of Special Operations. *Pointer*, 39(2), 31-40.
- Ljøterud, S. (2012). Spesialoperasjoner - med kløkt og mot. I P. Ydstebø & H. Høiback (Red.), *Krigens vitenskap: en innføring i militærteori* (s. 302-338). Oslo: Abstrakt forl.
- Ljøterud, S. (2016). Spesialstyrker. I M. Andersen & G. Ødegaard (Red.), *Militære fellesoperasjoner - en innføring* (s. 221-227). Oslo: Abstrakt.
- Lorentz, R. (2011). Coping with Wicked Problems. I M. Freeman & H. Rothstein (Red.), *Gangs and Guerrillas: Ideas from Counterinsurgency and Counterterrorism* (s. 19-24). Monterey, CA: Naval Postgraduate School.

-
- Luttwak, E. (1987). *Strategy: The Logic of War and Peace*. Cambridge, MA: The Belknap Press.
- Lutz, J. C. (1984). Discussants. I F. R. Barnett, B. H. Tovar & R. H. Schultz (Red.), *Special Operations in US Strategy* Washington, DC: National Defense University Press.
- Lykke Jr., A. F. (2001). Toward An Understanding of Military Strategy. I J. R. Cerami & J. F. Holcomb Jr (Red.), *US Army War College Guide to Strategy* (s. 179 - 186): DTIC Document.
- Løvnik, H. (2013, 6 juli). På piratjakt med KNM "Fridtjof Nansen" i Adenbukta, *ABC Nyheter*. Hentet fra <http://www.abcnyheter.no/nyheter/2013/07/06/176548/pa-piratjakt-med-knm-fridtjof-nansen-i-adenbukta>
- Löwenstein, S. (2008, 7 august). Kommando Spezialkräfte: Geheimnisumwitterte Elitekämpfer, *Frankfurter Allgemeine [nettutgave]*. Hentet fra <http://www.faz.net/-gpf-101pe>
- Madden, D., Hoffmann, D., Johnson, M., Krawchuk, F. T., Nardulli, B. R., Peters, J. E., . . . Doll, A. (2016). Toward Operational Art in Special Warfare *Research Reports*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Madden, D., Hoffmann, D., Johnson, M., Krawchuk, F. T., Peters, J. E., Robinson, L., & Doll, A. (2014). Special warfare: The missing middle in US coercive options (Vol. RR-828-A): RAND Arroyo Center, Strategy and Resources Program.
- Marinemuseet. (2013). KNM Hitra: Shetlandsbussen - et seilende museum fra annen verdenskrig. Horten: Marinemuseet.
- Matlary, J. H. (2005). Internasjonaliseringen av militærmakten - makt eller avmakt? I J. H. Matlary & Ø. Østerud (Red.), *Mot et avnasjonalisert forsvar?* Oslo: Abstrakt forl.
- Matlary, J. H. (2008). Når russerne spiller sjakk, hva spiller Vesten? *Norsk militært tidsskrift*, 178(5). Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/ud/vedlegg/refleks/innledning_janne-haaland-matlary.pdf?id=2107170
- Matlary, J. H. (2012). 'Events, my dear boy, events' - Strategiske krav til sikkerhetspolitikken. I S. Diesen (Red.), *Strategi : mellom vitenskap, intuisjon og etikk*. Oslo: Universitetsforl.
- Matlary, J. H. (2014). Internasjonale styrkebidrag og allianseavhengighet. I T. Heier, A. Kjølberg & C. F. Rønnfeldt (Red.), *Norge i internasjonale operasjoner : militærmakt mellom idealer og realpolitikk*. Oslo: Universitetsforl.
- McChrystal, S. (2009). *COMISAF's Initial Assessment*. London: The Stabilisation Unit website Hentet fra <http://sclr.stabilisationunit.gov.uk/top-10-reads/thematic/counterinsurgency/13-isaf-commander-s-initial-assessment>.
- McRaven, W. H. (1993). *The Theory Of Special Operations*. Masteroppgave, Naval Postgraduate School, Monterey, CA.
- McRaven, W. H. (1997). *SPEC OPS : Case Studies in Special Operations Warfare : Theory and Practice*. Novato, CA: Presidio.
- McRaven, W. H. (2012). U.S. Special Operations Command Posture Statement, March 6, 2012. <http://www.socom.mil/Documents/Forms/AllItems.aspx>.
- McRaven, W. H. (2013). *U.S. Special Operations Command 2020: Forging the Tip of the Spear*. Tampa, FL: USSOCOM Public Affairs Office.
- Melien, T. J. (2012). *Våre hemmelige soldater: Norske spesialstyrker 1940-2012*. Oslo: Spartacus.
- Melien, T. J. (2013). *Norske spesialstyrker 1940-2012*. Upublisert foredrag brukt i forelesninger, mottat i personlig kommunikasjon, PowerPoint-fil.

-
- Melien, T. J. (2014a). *Våre hemmelige soldater : norske spesialstyrker : D. 2 : Den kalde krigen*. Oslo: Spartacus.
- Melien, T. J. (2014b). *Våre hemmelige soldater : norske spesialstyrker : D. 3 : Globale utfordringer 1990-2014*. Oslo: Spartacus.
- Mellingen, K. (2010). *Strategic Utilization of Norwegian Special Operations Forces*. Masteroppgave, Naval Postgraduate School Monterey, CA.
- Midtkandal, B. (2012). *Nordområdene i endring: hvilke muligheter og utfordringer ligger i anvendelsen av norske spesialstyrker?* Masteroppgave, Forsvarets høyskole, Oslo.
- Murray, W., & Bernstein, A. (1994). *The Making of Strategy: Rulers, States, and War*: Cambridge University Press.
- NATO. (2005). *ATP-71 Allied Maritime Interdiction Operations*. NATO Standardization Agency Hentet fra http://www.navedu.navy.mil/stg/databasestory/data/laukniyom/ship-active/big-country-ship/United-States/ATP/ATP_71.pdf.
- NATO. (2008). North Atlantic Treaty Organization Special Operations Forces Study. Mons: NATO Special Operations Coordination Centre (NSCC).
- NATO. (2010). *Comprehensive Operations Planning Directive (COPD), Interim V2.0*. Mons: Supreme Headquarters Allied Power Europe
- NATO. (2013a). AJP-3.5 (A) Allied Joint Doctrine For Special Operations. fra NATO Standardization Agency
- NATO. (2013b). *Allied Joint Doctrine for Special Operations*. (AJP-3.5 (A)). Brussel, Belgia: NATO Standardization Agency (NSA).
- Neillands, R. (1998). *In the Combat Zone: Special Forces Since 1945*. London:: Weidenfeld and Nicolson.
- Neumann, B., Munday, L., & Mikolashek, J. (2006). The United States Army in Afghanistan: Operation Enduring Freedom, March 2002–April 2005 Hentet fra <http://www.history.army.mil/html/books/070/70-122-1/index.html>
- Nilsen, A., & Løset, A. (2008). *Fallskjermjeger: arven fra Kompani Linge*. Oslo: Kagge.
- Nipen, K. (2012). Røper fallskjermjegerens hemmeligheter [anmeldelse av boken *Fallskjermjeger. Arven fra Kompani Linge* av Are Løset]. *Adressavisa*. Hentet fra <http://www.adressa.no/kultur/bok/article1202776.ece>
- Niva, S. (2013). Disappearing violence: JSOC and the Pentagon's new cartography of networked warfare. *Security Dialogue*, 44(3), 185-202. Hentet fra doi:10.1177/0967010613485869
- Noonan, M. (2015). The Seductiveness of Special Ops. Hentet fra <http://warontherocks.com/2015/03/the-seductiveness-of-special-ops/>
- Norheim-Martinsen, P. M. (2011). Trender, scenarier og sorte svaner: utfordringer for fremtidens landmakt *FFI rapport*. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt.
- Norsk senter for menneskerettigheter. (2015). Indonesiaprogrammet med kurs for den indonesiske hærens spesialstyrker Hentet 2016 juli 27, fra <http://www.jus.uio.no/smr/om/aktuelt/aktuelle-saker/2015/jakartakurs.html>
- North Atlantic Council. (1998). Statement on Kosovo, Meeting of the North Atlantic Council in Foreign Ministers Session: North Atlantic Council.
- NTB. (2011, 14 desember). - Stortingets vedtak om HV-beredskap ble ikke fulgt, *Aftenposten [nettutgave]*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/norge/--Stortingets-vedtak-om-HV-beredskap-ble-ikke-fulgt-171619b.html>
- Olsen, K. (2006, 12 januar). Marinejegere skulle borde «Elektron», *Aftenposten [nettutgave]*. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/norge/Marinejegere-skulle-borde-Elektron-422851b.html>

- Olsen, T., & Thormodsen, M. (2014). *Forging Norwegian Special Operation Forces*. Masteroppgave, Naval Postgraduate School, Monterey, CA.
- Oma, I. M. (2011). Unngåelse av innenrikspolitisk risiko? – Stoltenberg II-regjeringens beslutninger om styrkebidrag til ISAF. *Internasjonal Politikk*, 69(02), 159-181. Hentet fra https://www.idunn.no/file/pdf/48338151/ip_2011_02_pdf.pdf
- Oma, I. M. (2015). *Small States and Burden Sharing in Allied Operations Abroad: The Case of Norway in ISAF*. Doktorgradsavhandling, Universitet i Oslo, Oslo.
- Perry, W. L., & Kassing, D. (2016). *Toppling the Taliban: Air-Ground Operations in Afghanistan, October 2001–June 2002*: Rand Corporation.
- Persen, K. (2010, 6 mai). TV 2-dokumentar nominert til prestisjepris TV2. Hentet fra <http://www.tv2.no/a/3202066>
- Peterson, C. M. (2014). The Use of Special Operations Forces in Support of American Strategic Security Strategies 1st Place Essay in the Joint Special Operations University and Special Operations/Low-Intensity Conflict Division of the National Defense Industry Association 2014 Essay Contest (Reprint Edition). Hentet fra <http://jsou.socom.mil/JSOU%20Publications/JSOU%20and%20NDIA%20SOLIC%20Essay%20Contest%20Winner.pdf>.
- Pettersen, P. M. (2006). *Spesialstyrkene-globaliserte soldater for en ny tid? En analyse av spesialstyrkenes roller og funksjoner i et nytt norsk Forsvar*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo, Oslo.
- Pharo, P. F. I. (2000). *Norge på Balkan 1990-1999 – "Lessons learned"*. Paper presentert på Norge på Balkan 1990-1999 – lessons learned, Oslo.
- Pirnie, B. (1994). *Analysis of Special Operations Forces in Decision Aids: Recommendations*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Priest, D., & Arkin, W. M. (2011, 2 september). 'Top Secret America': A look at the military's Joint Special Operations Command, *The Washington Post* [nettutgave]. Hentet fra https://www.washingtonpost.com/world/national-security/top-secret-america-a-look-at-the-militarys-joint-special-operations-command/2011/08/30/gIQAvYuAxJ_story.html
- Ramirez, A. J. (2004). *From Bosnia To Baghdad: The Evolution Of US Army Special Forces From 1995-2004*. Masteroppgave, Naval Postgraduate School, Monterey, CA.
- Raska, M. (2015). China and the 'Three Warfares'. *The Diplomat*. Hentet fra <http://thediplomat.com/2015/12/hybrid-warfare-with-chinese-characteristics-2/>
- Raugh, H. E. J. (2010). *Operation JOINT ENDEAVOR, V Corps in Bosnia-Herzegovina 1995-1996, An Oral History*. Hentet fra <http://usacac.army.mil/CAC2/cgsc/carl/download/csipubs/OperationJointEndeavor.pdf>
- Ravndal, Ø. (2016). *Øket russisk operativ evne: Implikasjoner for Norges evne til å avverge eller motstå et væpnet angrep*. Masteroppgave, Forsvarets høgskole, Oslo.
- Regjeringen Stoltenberg II. (2005). *Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet 2005-09 Soria Moria-erklæringen*. Oslo.
- Rein, T. (2014). Landsdelskommando Nord-Norge. In J. Børresen (Red.), *Store norske leksikon* [online] (Reprint Edition). Hentet fra https://snl.no/Landsdelskommando_Nord-Norge.
- Riste, O., & Moland, A. (1997). *"Strengt hemmelig" : Norsk etterretningsteneste 1945-1970*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rittel, H. W. J., & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a General Theory of Planning. *Policy Sciences*, 4(2), 155-169.

-
- Robertson, T. A. (2006). *Transforming Norwegian Special Operation Forces*. Masteroppgave, Naval Postgraduate School, Monterey, CA.
- Robertson, T. A. (2007). *Making New Ambitions Work : The Transformation of Norwegian Special Operations Forces* (Vol. 1/2007). Oslo: Norwegian Institute for Defence Studies.
- Robinson, L. (2012). The Future of Special Operations: Beyond Kill and Capture. *Foreign Affairs*, 91, 110. Hentet fra <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2012-11-01/future-special-operations>
- Robinson, L. (2013). *The Future of US Special Operations Forces Council Special Report*. New York, NY.
- Roggio, B. (2010). Special operations forces deal blows to Taliban ranks. *The Long War Journal*. Hentet fra http://www.longwarjournal.org/archives/2010/12/special_operations_f.php
- Rosness, R., Nesheim, T., & Tinmannsvik, R. K. (2013). Kultur og systemer for læring, En kunnskapsoversikt om organisatorisk læring og sikkerhet Trondheim: SINTEF Teknologi og samfunn.
- Rosland, I. E. (2006). *Den norske militære godteposen: En analyse av Aftenpostens dekning av Norges deltakelse i krigen i Afghanistan*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo / Høgskolen i Oslo. Hentet fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/27840/1/HovedoppgavexIER.pdf>
- Rothstein, H. S. (2006). *Afghanistan and the Troubled Future of Unconventional Warfare*: Naval institute press.
- Rubin, B. (2015). *The Middle East: A Guide to Politics, Economics, Society and Culture*. London & New York: Routledge.
- Röder, A. F. (2006). Whole of Government Approaches to Fragile States *Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*.
- Røksund, A. I., Kvilekval, A.-K., Nilsen, J. R., Sejersted, F., Sommerseth, L. P., & Holen Sveen, J. (2016). *Forsvarets bistand til politiet*, rapport fra arbeidsgruppen for utarbeiding av forslag til ny bistandsinstruks. Oslo.
- Sandquist, O. M. (2012). Piratjakt i Adenbukta. I D. Leraand (Red.), *INTOPS. Norske soldater internasjonale operasjoner. Politisk vilje. Militær evne. Personlig innsats. 1947-2012* (Vol. 9, s. 253-257). Oslo: Forsvarsmuseet.
- Shulsky, A. N., & Schmitt, G. J. (2002). *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence*. Washington, DC: Brassey's.
- Sirevåg, T. (2016). Marshallplanen. In H. Notaker (Red.), *Store norske leksikonfra: Reprint Edition*]. Hentet <https://snl.no/Marshallplanen>.
- Smith Jr, P. A. (1989). *On Political War*. Washington, DC: National Defense University Press.
- Solheim, S. (2014, 24 oktober). Dette kosta terrortrusselen i sommar, *NRK*. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/dette-kosta-terrortrusselen-1.11988046>
- Sookermany, A. M. (2005). *Fra vernepliktig rekrutt til ekspertsoldat : ferdighetslæring i det nye forsvaret*. Oslo: Gan.
- Spulak, R. G. J. (2007). *A Theory of Special Operations: The Origin, Qualities, and Use of SOF*. Hurlburt Field, FL: Joint Special Operations University (JSOU).
- Spulak, R. G. J. (2009). *A Theory of Special Operations*. *Military Technology*, 33, 23.
- Statsministerens kontor. (2016). *Styrker kampen mot ISIL*.
- Stevenson, J. (2016, 02.juni.2016). [«*Special Operations Forces – an international perspective*», foredrag på seminaret Spesialstyrker – Nasjonale interesser og et sikkerhetspolitisk virkemiddel].

-
- Stewart, R. W. (2010). The Global War on Terrorism. In R. W. Stewart (Red.), American Military History, Volume II: The United States Army in a Global Era, 1917-2008 fra: Reprint Edition). Hentet <http://www.history.army.mil/books/amh-v2/amh%20v2/#html>.
- Stortingets kontroll- og konstitusjonskomite. (2012). *Åpen høring i kontroll- og konstitusjonskomiteen, 12. november: Redegjørelse av statsministeren og justis- og beredskapsministeren om regjeringens oppfølging av rapporten fra 22. juli-kommisjonen*. Stortingets kontroll- og konstitusjonskomite Hentet fra <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/referater/hoeringer/2012-2013/h121112.pdf>.
- Svartdal, F. (2015). groupthink. In H. Notaker (Red.), Store norske leksikon [online] fra: Reprint Edition). Hentet <https://snl.no/groupthink>.
- Svensden, A. D. (2014). Sharpening SOF Tools, Their Strategic Use and Direction: Optimising the Command of Special Operations amid Wider Contemporary Defence Transformation and Military Cuts. *Defence Studies*, 14(3), 284-309.
- Tamnes, R. I., Haaland Matlary, J., Hansen Bund, K., Toje, A., Grytting, T., Wilhelmsen, J., & Hoel, A. H. (2015). *Et felles løft, Ekspertgruppen for forsvaret av Norge*. (9788279240846). Oslo: Forsvarsdepartementet Hentet fra <https://nettsteder.regjeringen.no/annedivi/files/2015/03/2015-04-27-Et-Felles-Løft-webversjon.pdf>.
- The Office of Naval Intelligence. (2009). *Iran's Naval Forces: From Guerilla Warfare to a Modern Naval Strategy*. Suitland, MD: U.S. Navy.
- Tucker, D., & Lamb, C. J. (2006). Restructuring Special Operations Forces for Emerging Threats. *Strategic Forum*, (219). Hentet fra http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/17429/ipublicationdocument_singledocument/33A09499-8E78-4234-B1F0-32C3FF3B3B80/en/SF_219.pdf
- Tucker, D., & Lamb, C. J. (2007). *United States Special Operations Forces*. New York, NY: Columbia University Press.
- Tugwell, M., & Charters, D. (1984). *Special Operations and the Threats to United States Interests in the 1980s*. I F. R. Barnett, B. H. Tovar & R. H. Schultz (Red.), *Special Operations in US Strategy* Washington, DC: National Defense University Press.
- U.S. Army Special Operations Command. (2013). *ARSOF 2022*. Washington, DC: Headquarters, U.S. Department of the Army Hentet fra http://www.soc.mil/Assorted%20Pages/ARSOF2022_vFINAL.pdf.
- U.S. Department of State. (1948). *Foreign Relations of the United States, The Inauguration of Organized Political Warfare*. (Document 269). Washington D.C.: Government Printing Office Hentet fra <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945-50Intel/d269>.
- U.S. General Accounting Office. (1997). *Special Operations Forces - Opportunities to Preclude*. (B-276593). Washington, DC: U.S. General Accounting Office.
- U.S. Joint Chiefs of Staff. (1943). *Joint Chiefs of Staff Directive: Functions of the Office of Strategic Services*. (JCS 155/11/D). San Fransisco, CA: Internet Archive Hentet fra <https://archive.org/details/JOINTCHIEFSOFSTAFFDIRECTIVEFUNCTIONSOFTHEOFFICEOFSTRATEGICSERVICESRDP80R01731R003600080004-5>.
- U.S. Joint Chiefs of Staff. (2014). *JP 3-05 Special Operations*. Washington, DC.: U.S. Joint Chiefs of Staff Hentet fra http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp3_05.pdf.
- U.S. Joint Chiefs of Staff. (2016). *JP 1-02 Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms*. Washington, D.C., USA U.S. Joint Chiefs of Staff Hentet fra http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1_02.pdf.

-
- U.S. Special Operations Command. (1996). *Special Operations in Peace and War. U.S. Special Operations Command Publication, 1.*
- U.S. Special Operations Command. (2013). *United States Special Operations Command Special Operations Forces Operating Concept.* Tampa, FL: Hentet fra <https://fortunascorner.files.wordpress.com/2013/05/final-low-res-sof-operating-concept-may-2013.pdf>.
- Ueland, A. (2014). *Tungtvannssaksjonen: historien om den største sabotasjeoperasjonen på norsk jord.* Oslo: Gyldendal.
- UK Department of Foreign Affairs. (1942). *Political Warfare Executive paper: The meaning, techniques and methods of political warfare.* (462/88G, FO 898/101). London: The National Archives Hentet fra <http://discovery.nationalarchives.gov.uk/details/rd/d2df6ab4-71c4-4ccc-933b-65a1dbfe7d20>; <https://www.psywar.org/psywar/reproductions/MeanTechMethod.pdf>.
- Utenriksdepartementet. (2013). *Terrorangrepet på gassproduksjonsanlegget i In Amenas. Evaluering av norske myndigheters krisehåndtering.* Oslo: Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/UD/Vedlegg/Krisearbeid/Evaluering_krisehaandtering_algerie.pdf.
- Utenriksdepartementet. (2015). *Globale sikkerhetsutfordringer i utenrikspolitikken : terrorisme, organisert kriminalitet, piratvirksomhet og sikkerhetsutfordringer i det digitale rom.* (Meld. St. 37 (2014–2015)). Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS).
- Utenriksdepartementet. (2016). Sikkerhetspolitikk. Hentet fra Regjeringen.no website: <https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/sikkerhetspolitikk/sikkerhetspolitikk/id86753/>
- Utenriksministeren. (2007, 13.02.2007). *Utenriksminister Jonas Gahr Støre, Utenrikspolitisk redegjørelse for Stortinget tirsdag 13. februar 2007.* Oslo.
- Vance, J. H. (2005). Tactics Without Strategy or why the Canadian Forces do not Campaign. I A. English, D. Gosselin, H. Coombs & L. M. Hickey (Red.), *The Operational Art: Canadian Perspectives, Context and Concepts* (s. 271-291). Kingston: Canadian Defence Academy Press.
- Vandenbroucke, L. S. (1993). *Perilous Options: Special Operations as an Instrument of U.S. Foreign Policy.* New York, NY: Oxford University Press.
- VG Nett. (2002, 07 januar). Norske elitesoldater jakter på bin Laden, *Verdens Gang* [nettutgave]. Hentet fra <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/krigen-mot-terror/norske-elitesoldater-jakter-paa-bin-laden/a/4385272/>
- Vores, C. S. (2012). *Taking the lead in professional growth the development of a NATO SOF intelligence officer.* Masteroppgave, Naval Postgraduate School. Hentet fra <http://hdl.handle.net/10945/27917> Calhoun, the NPS Institutional Archive database.
- Votel, J. L., Cleveland, C. T., Connett, C. T., & Irwin, W. (2016). Unconventional Warfare in the Gray Zone. *Joint Force Quarterly*, 80(1st Quarter), 101-109. Hentet fra http://ndupress.ndu.edu/Portals/68/Documents/jfq/jfq-80/jfq-80_101-109_Votel-et-al.pdf
- Weber, S. (2012). Balkan: Kriser – kriger. I D. Leraand (Red.), *INTOPS. Norske soldater internasjonale operasjoner. Politisk vilje. Militær evne. Personlig innsats. 1947-2012* (Vol. 9, s. 85-91). Oslo: Forsvarsmuseet.
- Webster, D. M., & Kruglanski, A. W. (1997). Cognitive and Social Consequences of the Need for Cognitive Closure. *European Review of Social Psychology* 8(1), 133-173. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/14792779643000100>

-
- Westrum, T. W. (2014). *Strategisk tenkning? : norsk maktbruk i Afghanistan* (Vol. 4, 2014). Oslo: Forsvarets stabsskole.
- Winge, Å. (2011). «På innsiden av Forsvarets spesialkommando» Metoderapport til SKUP, 12. januar 2011: SKUP.
- Winters, E. G., & Paro, K. A. (1994). *The Misuse of Special Operations Forces*. Masteroppgave, Naval Postgraduate School, Monterey, CA. DTIC database.
- Yarger, H. R. (2006). Toward a Theory of Strategy: Art Lykke and the Army War College Strategy Model. I J. B. Bartholomees Jr (Red.), *US Army War College Guide to National Security Policy and Strategy* (2nd utg., s. 107 - 114): USAWC Strategic Studies Institute.
- Yarger, H. R. (2008). *Strategy and the National Security Professional: Strategic Thinking and Strategy Formulation in the 21st Century*: Greenwood Publishing Group.
- Yarger, H. R. (2013). 21st Century SOF: Toward an American Theory of Special Operations (Vol. JSOU Report 13-1). Tampa, FL.
- Yarger, R. H. (2006). *Strategic Theory for the 21st Century: The Little Book on Big Strategy*. Carlisle, PA.: U.S. Army War College, Strategic Studies Institute.
- Yoho, K. D., & Borum, R. (2014). The Global SOF Network: Posturing Special Operations Forces to Ensure Global Security in the 21st Century. *Journal of Strategic Security*, 7(2). doi: <http://dx.doi.org/10.5038/1944-0472.7.2.1>
- Zimlicki, R. (2014). *Maximizing the Potential of the Special Operations Forces and General Purpose Forces*. Monograph, U.S. Army Command and General Staff College, Ft. Leavenworth, KS. Hentet fra <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf&AD=ADA612138>
- Zimmerman, D. J. (2011). Operation Enduring Freedom: The First 49 Days - Part 6: *Task Force K-Bar – Special Operations Forces and Operation Enduring Freedom*. Defence Media Network. Hentet fra <http://www.defensemianetwork.com/stories/operation-enduring-freedom-the-first-49-days-6/>

Vedlegg: Oversikt tilfellestudier omfattet av innledende analyse

Oversikt over analyserte tilfeller av bruk av norske spesialstyrker i perioden 1994–2014				
Operasjonsområde	Årstall	Operasjonsnavn	Styrkebetegnelse	Rolle
Balkan	1993	Opr Determined Effort	- ikke kjent -	Inngikk i NATOs ekspedisjonsplaner for å evakuere UNPROFOR. (SR, DA)
	1996	Opr Joint Endavour (IFOR)	Feltsikkerhetslag, deretter Joint Commission Observers	Fredsopprettende og fredsbevarende operasjoner. Innhente sikkerhetsetteretninger. (SR, FLO)
	1997–2000	Opr Joint Guard (SFOR)		
	1998–1999	Opr Joint Guarantor / Determined Guarantor	- ikke kjent -	Inngikk i av NATOs ekspedisjonsplaner for å evakuere IGOs/NGOs (SR, DA) Beredskap for humanitær intervensjon.
	1999	- ikke kjent -	- ikke kjent -	Nasjonal gisselredningsberedskap for OSSE-observatører (DA, SR)
	1999	Opr Joint Guardian (KFOR)	- ikke kjent -	Humanitær intervensjon. (SR, LNO, CPT)
	2001	Opr Joint Guardian (KFOR)	Kosovo Liaison Team	Fraksjonslaisonering. (SR, LNO)
	2001	Opr Essential Harvest	Harvest Liaison Team	Åvæpning av partnere. (SR, LNO)
	2001	Opr Allied Force (KFOR)	- ikke kjent -	Liwakt for COM KFOR VI, generallythant Thorstein Skiaker (CPT)
	2002	Opr Enduring Freedom	NORSOF TG	Inngikk i TF K-Bar. Støtte til Airland Battle. (SR)
Afghanistan	2003	Opr Enduring Freedom	NORSOF TG	COIN. Mobilitetsoperasjoner i Zabol. (SR, DA)
	2005	Opr Enduring Freedom	NORSOF TG	COIN. Sikre gjennomføring av valg. Mobilitetsoperasjoner i Paktya (SR, DA)
	2005–2006	Opr Enduring Freedom	NORSOF TG	COIN. Operasjonell rekognosering. Mobilitetsoperasjoner i Helmand. (SR, DA)
	2007	ISAF	TF 51	COIN. Bekjempe trusler i Kabul+ Ta med CRU. «Afghan Face» (SR, DA, MA)
	2008–2009	ISAF	TF 51 og TF 52	COIN. Bekjempe trusler i Kabul+ Bygge CRU. «Afghan Lead» (SR, DA, MA)
	2009	«Refstad-saken»	- n/a -	Støtte til ambassadøren i Kabul. Hevet gisselredningsberedskap. (DA, SR)
	2012–2015	ISAF	TF 51 / SOAT 222	COIN. Mentorbidrag. Støtte CRU. Bekjempe trusler i Kabul+. (MA, DA, SR)
	2005	«Elektron-saken»	- n/a -	Taktisk støtte til Kystvaktens myndighetsutøvelse. Bistod bordingsforsøk. (DA)
	2005	«Bjørnøya-operasjonen»	- n/a -	Handhevelsesbistand til Sysselmannen. Fremført, ikke brukt. (DA)
	2009	Opr Atalanta (EU NAVFOR)	MJK SOTU	Taktisk støtte til FNAN. Fremskutt gisselredningskapasitet. (SR, DA)
Indiahavet	2013	Opr Ocean Shield	MJK SOTU	
I tillegg har norske spesialstyrker i samme periode blitt brukt til følgende aktiviteter i andre teater (Tilfellene er ikke analysert i den innledende studien.)				
Operasjonsområde	Årstall	Operasjonsnavn	Styrkebetegnelse	Rolle
Indonesia	- ikke kjent -	- n/a -	- n/a -	Støtte til UD. Opplæring av den indonesiske hærens spesialstyrker. (MA)
Norge	2011	«22-juli angrepene»	- n/a -	Håndhevelsesbistand. Hevet beredskap, ikke brukt. (DA)
Algerie	2013	«In Amenas-hendelsen»	- n/a -	Hevet gisselredningsberedskap. (DA, SR)
Norge	2014	«Operasjon Sommer»	- n/a -	Hevet kontraterrorberedskap. (DA, SR)
Baltikum	- ikke kjent -	- n/a -	- n/a -	Støtte til oppbygging av spesialstyrker i Baltikum. (MA)
Georgia	2015–	Joint Training and Evaluation Center	- n/a -	Støtte til kapasitetsbygging i Georgia. (MA)

Oversiktene er basert på åpne kilder.